

Programmabegroting 2018

inclusief meerjarendoorkijk

Borg Verhildersum Leens

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief	3
Inleiding	5
1 Samenvatting.....	6
1.1 Beleidsprogramma's.....	7
1.2 Financieel	12
2 Beleidsprogramma's.....	14
2.1 Burger en bestuur	15
2.2 Veiligheid.....	20
2.3 Verkeer en vervoer.....	24
2.4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme	29
2.5 Onderwijshuisvesting en educatie	35
2.6 Sport, kunst en cultuur.....	40
2.6.1 Sport.....	40
2.6.2 Kunst en cultuur	42
2.7 Sociaal Domein.....	44
2.8 Milieu	58
2.9 Leefomgeving	63
2.10 Algemene middelen en ondersteuning.....	73
3 Paragrafen	78
3.1 Lokale heffingen.....	80
3.2 Risicoparagraaf.....	86
3.3 Onderhoud kapitaalgoederen	98
3.4 Financiering	103
3.5 Bedrijfsvoering	108
3.6 Verbonden partijen	117
3.7 Grondbeleid.....	133
3.8 Demografische ontwikkelingen.....	135
4 Financiële begroting	139
4.1 Financiële uitgangspunten	140
4.2 Overzicht van baten en lasten.....	144
4.3 Geprognosticeerde balans	146
4.4 Investerings.....	147
4.5 Overzicht van incidentele baten en lasten.....	150
5 Bijlagen	151
Bijlage 1: Kerngegevens	152
Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen	154
Bijlage 3: Overzicht personele lasten.....	159
Bijlage 4: Ontwikkelingen kadernota 2018-2021	160
Bijlage 5: Lijst met begrippen en afkortingen	165

Aanbiedingsbrief

Geachte raad,

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2018-2021 aan. In deze begroting staan onze plannen voor 2018, het laatste jaar dat we als zelfstandige gemeente bestaan.

De begroting voor 2018 is sluitend en ook voor de daarop volgende jaren is het financiële perspectief positief. De lokale lasten van onze inwoners gaan ook in 2018 iets omlaag.

De voorbereidingen voor de nieuwe gemeente Het Hogeland zijn in volle gang. Daarnaast willen we in 2018 nog een fors aantal ambities realiseren, waarmee de lat voor de organisatie hoog wordt gelegd. Diverse voorstellen zijn hiervoor al gepresenteerd in het voorjaar van 2017.

De dorpen hebben onze volle aandacht. Inwoners en bewonersorganisaties kennen hun woon- en leefomgeving het beste. Het is belangrijk dat dorpen een visie hebben op hun eigen toekomst en dat de gemeente hen daarin faciliteert en ondersteunt. Met het project Werken aan de Dorpen wordt dit jaar zeer intensief met alle dorpen samengewerkt om dit vorm te geven. Er zijn voor 2018 middelen beschikbaar om concrete maatregelen te treffen; dit kan zijn op het gebied van verkeersveiligheid, herinrichting van groen, verbreden of verstevigen van bermen of het aanpassen van de openbare ruimte.

Binnen de projecten in het gebied rond Lauwersoog wordt gefocust op de realisatie van een recreatieve trekker, de promotie van het Lauwersmeergebied, innovatie van duurzame visserij en de bereikbaarheid van de haven van Lauwersoog vanaf de Noordzee. De realisatie van een Werelderfgoedcentrum Waddenzee heeft daarbij prioriteit. Het project Strandweg wordt in 2018 uitgevoerd en afgerond. Begin 2018 zal het Westgat worden gebaggerd. In gesprek met de natuurorganisaties wordt gekeken naar de toekomst van Lauwersoog en een duurzame doorontwikkeling van de haven.

Onze gemeente is betrokken bij de problemen rond de gaswinning in Noord-Groningen. Elf Ommelandse gemeenten werken samen met stad Groningen en provincie om de regie te houden bij deze problematiek. De gemeente De Marne investeert hierbij extra in krimp en leefbaarheid, toekomstperspectief en gebiedsregie en interne coördinatie en afstemming.

Ook komend jaar heeft de verdere aanscherping, verbetering en inrichting van de in 2015 gedecentraliseerde taken binnen het sociaal domein de aandacht voor een optimale dienstverlening.

We zijn verheugd om een financieel gezonde begroting te kunnen presenteren en we hebben er vertrouwen in dat dit vanaf 2019 in de nieuwe gemeente Het Hogeland doorgezet kan worden.

Leens, 17 oktober 2017

Het college van burgemeester en wethouders van gemeente De Marne,

mw. drs. J.C.H.G.M. Bottema
secretaris

dhr. F. Wiersma
burgemeester

Inleiding

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2018 en de meerjarenraming 2019-2021 aan. De begroting is het document waarin de voorgenomen gemeentelijke uitgaven en inkomsten bij elkaar worden gebracht. Voor 2018 presenteren we een sluitende begroting en ook in de daarop volgende jaren verwachten we een positief saldo.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 van deze begroting vindt u de samenvatting van de beleidsprogramma's en komt de financiële positie van de gemeente aan de orde.

In hoofdstuk 2 zijn de beleidsprogramma's opgenomen. Per programma is aangegeven wat de inhoud van het programma is, welke speerpunten uit het collegeprogramma terug te vinden zijn in de geformuleerde doelstellingen, welke ambities (doelstellingen) er zijn, welke maatregelen we nemen om de doelstellingen te realiseren en hoe we de effecten van de maatregelen kunnen meten. Bij deze informatie hebben 3-W-vragen centraal gestaan:

- Wat willen we bereiken (onze ambities)
- Wat gaan we daarvoor doen (de maatregelen)
- Wat gaat het kosten (de begroting)

In hoofdstuk 3 is een aantal verplichte paragrafen in deze begroting opgenomen. In deze paragrafen wordt ingegaan op zaken als lokale heffingen, onderhoud van kapitaalgoederen, financiering, bedrijfsvoering, verbonden partijen, het grondbeleid en demografische ontwikkelingen.

Uit onderzoek is gebleken dat het IBT-stelsel (Interbestuurlijk toezicht) - in de woorden van Gedeputeerde Staten - niet effectief is. Het interbestuurlijke toezicht is een wettelijke verplichting en zal dus worden voortgezet, maar in een andere vorm. Daarom is in deze begroting geen paragraaf IBT meer opgenomen.

In hoofdstuk 4 is de financiële begroting opgenomen. Deze bestaat uit de financiële uitgangspunten, overzicht van baten en lasten, overzicht van de investeringen en een overzicht van incidentele baten en lasten.

In hoofdstuk 5 is een aantal bijlagen opgenomen over onder meer de kerngegevens, overzicht en toelichting reserves en voorzieningen, overzicht van de personele lasten en de specificatie van de ontwikkelingen die opgenomen zijn in de Kadernota 2018-2021.

Tenslotte merken wij op dat in deze begroting wordt gewerkt met bedragen die veelal zijn afgerond op een veelvoud van duizend euro. Hierdoor kunnen afrondingsverschillen ontstaan.

1 Samenvatting

Ontwikkeling Lauwersoog

1.1 Beleidsprogramma's

Burger en bestuur

Het komende jaar staat onze organisatie volop in het teken van de herindeling. De vier gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) hebben besloten samen verder te gaan als de gemeente Het Hogeland. In november 2018 zullen de gemeenteraadsverkiezingen worden gehouden.

In het kader van de voorbereiding op de herindeling zijn de ontwikkelingen om een volledig Klant Contact Centrum (voorheen GCC) in te richten aangepast. De verdere ontwikkeling van een KCC blijft niet beperkt tot de gemeente De Marne, maar wordt in breder perspectief opgepakt samen met de andere gemeenten. Op basis van de te ontwikkelen visie wordt een dienstverleningsconcept ontwikkeld voor de nieuwe gemeente.

Veiligheid

De Veiligheidsregio Groningen voert in samenwerking met de regionale partners taken uit op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding en crisisbeheersing. Brandveiligheidsbewustzijn is een speerpunt van beleid. Hiervoor worden de projecten 'Geen nood bij brand' en 'Met de brandweer in gesprek' ingezet. Het optimaliseren van de opkomsttijden heeft voortdurende aandacht. In 2018 gaan we samen met de ondernemers in Lauwersoog zowel binnen- als buitendijk werken aan een veilige omgeving.

Aanpak van geweldsdelicten heeft prioriteit evenals het aanpakken van overlast door de jeugd. Jongeren die overlast veroorzaken krijgen een verwijzing naar Bureau Halt en jongerenwerk houdt actief contact met de jeugd. Recente cijfers laten zien dat er een toename is van verwijzingen naar Halt. Met intensieve aandacht en inzet van de jeugdwerker willen we dit weer laten dalen.

Verkeer en vervoer

Voor onze leefomgeving is de inrichting van de openbare ruimte van groot belang. Deze moet schoon, veilig en groen zijn. We zorgen voor een goede bereikbaarheid van de gemeente, waarbij leefbaarheid en verkeersveiligheid voorop staan. We betrekken inwoners bij de veiligheid van hun woonomgeving, bijvoorbeeld door het geven van verkeerseducatie en het project 'Veilig door De Marne'.

Voor het onderhoud van het wegennet worden jaarlijks wegeninspecties uitgevoerd. We streven in 2018 naar een wegennet waarbij minimaal 80% van de wegen de kwalificatie matig tot zeer goed heeft.

Een goede openbare verlichting is essentieel voor de veiligheid van de woonomgeving. Oude lichtmasten worden vervangen en we verlagen het energiegebruik van de openbare verlichting door de conventionele verlichting te vervangen door energiezuinige led verlichting.

Voor het beheer en onderhoud van civiele kunstwerken (bruggen, beschoeiingen, kademuren en steigers) en openbaar groen stellen we meerjarige beleidsplannen op. Naar aanleiding van de jaarlijkse inspectie wordt de kwaliteit vastgesteld (van zeer goed tot zeer slecht). In 2018 moet 95% van de bruggen en 85% van de civiele kunstwerken matig tot zeer goed zijn. In het openbaar groen gaan we het aantal overeenkomsten met adoptiegroen uitbreiden.

Economische zaken, landbouw, visserij, recreatie en toerisme

De gemeente zet in op het versterken en stimuleren van het economisch klimaat in De Marne en het benutten van de kansen en groeimogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf, recreatie en toerisme, landbouw en visserij. We doen dit door het opbouwen en onderhouden van netwerken, het organiseren van ondernemersavonden en het afleggen van bedrijfsbezoeken.

Samen met toeristische ondernemers heeft de gemeente de Stichting Promotie Waddenland opgericht. Deze stichting voert het Beleidsplan recreatie en toerisme uit, zorgt voor regiomarketing, voorziet toeristen van informatie en werkt samen met Marketing Groningen en de toeristische ondernemers.

In de visserijsector zetten we in op het vervolg van het project North Sea Fish, met name door het inzetten van de 'aanjager innovatieve visserij'. Samen met andere partners bewerkstelligen we dat het Westgat op voldoende diepte wordt gehouden. We onderzoeken de mogelijkheden van een verdere samenwerking tussen Groningen Seaports en de Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog.

Onderwijshuisvesting en Educatie

In 2016 is gestart met de uitvoering van het IHP (Integraal HuisvestingsPlan). In het IHP staat welke investeringen de gemeente en de scholen doen (tot en met 2019) om de huisvesting van de scholen van goede kwaliteit te houden.

De kwaliteit van het leerlingenvervoer handhaven we op het bestaande niveau. Een klanttevredenheidsonderzoek (schooljaar 2016/2017) in de regio Noord Groningen leverde het rapportcijfer 7.8 op. We streven ernaar om deze kwaliteit en tevredenheid op hetzelfde niveau te houden.

De afgelopen jaren heeft de gemeente De Marne bijgedragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen Noord-Groningen, wat mede heeft geleid tot initiatieven voor een kindcentrum in Leens en Eenrum. Plannen hiervoor zijn in het IHP 2015 door de gemeenteraad vastgesteld. In 2017 zijn voorbereidingen getroffen om in 2018 en 2019 de twee IKC's te realiseren.

Sport

Sport en bewegen zijn populaire vormen van vrijetijdsbesteding. Dat heeft diverse positieve maatschappelijke effecten. Zo kan lichaamsbeweging een middel zijn voor integratie, gezondheidsbevordering, ontplooiing en zelfredzaamheid. Samen met de gebruikers beheren en onderhouden we de sportaccommodaties.

We stimuleren initiatieven van eigen inwoners en ondersteunen verenigingen middels de inzet van een combinatiefunctionaris binnen het project 'Huis voor de sport Groningen'. De combinatiefunctionaris initieert activiteiten en projecten waarin door de verschillende verenigingen en organisaties wordt samengewerkt.

Met het vaststellen van de notitie Midterm hebben we de verdere ontwikkeling van Gezondheid en Sport opgepakt door de uitvoering van twee projecten: 'Bewegingsonderwijs op de Basisscholen' en 'Sportdorp Leens'.

Kunst en Cultuur

In het Woon- en Leefbaarheidsplan is vastgesteld dat cultuur een belangrijke drager is van leefbaarheid en identiteit, waarbij lokale initiatieven de ruimte krijgen. We geven deze ruimte in de vorm van subsidiëring van activiteiten in sociaal-cultureel werk, kunst- en cultuur en muziekonderwijs. Met de invoering van het nieuwe Subsidiebeleid per 2017 worden aanvragen voor subsidies integraal beoordeeld.

De komende jaren gaan enthousiaste inwoners, gebruikers en Biblionet een brede invulling geven aan de bibliotheekfunctie. De bibliotheek moet laagdrempelig en voor diverse groeperingen toegankelijk zijn, met de uitstraling van een 'huiskamer' en de mogelijkheid dat mensen elkaar kunnen ontmoeten.

Sociaal Domein

Participatie

In 2016 is de nieuwe uitvoeringsorganisatie GR Werkplein Ability tot stand gekomen. Vanuit de drie sporen, het WSW/beschut werk en het minimabeleid is er zorg voor mensen die gebruik maken van de geboden voorzieningen. Het beleid is gericht op het leiden naar werk. Daar waar dit niet kan is het beleid er op gericht om inwoners op een andere wijze te laten participeren in de samenleving. Tot en met 2018 loopt het huidige Strategische beleidskader Werk en Inkomen.

Jeugd

De RIGG koopt voor de periode 2018-2020 opnieuw jeugdhulp in. Dit doet zij middels een Open House procedure voor de meeste producten. De producten Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Crisis en Jeugdhulp Plus worden door middel van een Europese aanbesteding ingekocht.

Naast de gezamenlijke inkoop van de RIGG is er door de 23 Groninger gemeenten besloten tot het verhogen van de vrij besteedbare ruimte van de afzonderlijke gemeenten. De vrij besteedbare ruimte bedraagt nu 2,5% en wordt benut voor uitvoeringskosten in domein Jeugd. Voor het jaar 2018 is gekozen om de vrij besteedbare ruimte te verhogen naar een percentage van 8%. De middelen worden ingezet voor versterking van de basisondersteuning en de preventieve taken, praktijkbegeleiding, gedragswetenschappers en ondersteuner jeugd en gezin in de huisartsenpraktijk. Hiermee geven we vorm aan het beleidsdoel en de behoefte binnen het CJG om jeugdhulp eerder en op maat aan te bieden.

Het verbeteren van de samenwerking tussen CJG en huisartsen is een van onze speerpunten. Dit is van belang omdat huisartsen belangrijke verwijzers zijn naar jeugdhulp. Ook kan deze samenwerking zorginhoudelijk winst opleveren.

Wmo

De afgelopen periode is veel aandacht gegaan naar de transitie van de zorg en ondersteuning en de continuïteit hiervan voor onze cliënten. We hebben minder aandacht gehad voor de transformatieopgaven van de Wmo 2015. In 2018 willen we nadruk leggen op deze transformatie: we willen algemene voorzieningen ontwikkelen, de maatwerkvoorzieningen meer laten aansluiten op de eigen kracht en het sociaal netwerk van onze cliënten, en meer werken volgens het principe van 'één gezin één plan één regisseur'. Dit vraagt een nauwe samenwerking tussen gemeentelijk beleid en uitvoering en tussen Wmo-consulenten, gecontracteerde zorgaanbieders en cliënten en diens sociaal netwerk.

Milieu

Samen met anderen werken we aan een milieu en leefomgeving waarin ook toekomstige generaties een goede kwaliteit van leven hebben. We doen dit door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht, natuur en in duurzame energie bronnen.

Het Waterteam BMW/ NZV gaat een meetplan Stedelijk Afvalwater opstellen en uitvoeren. Dit als vervolg op de Optimalisatiestudie van het Afvalwatersysteem. In 2018 worden de voorbereidingen getroffen voor een nieuw Afvalwaterbeleidsplan. Dit plan wordt opgesteld voor de gemeente Het Hogeland en Waterschap Noorderzijlvest. Het plan wordt in 2019 aan de nieuwe gemeenteraad ter besluitvorming aangeboden.

Er is onderzoek gedaan naar energiebesparende en duurzame maatregelen voor het gemeentehuis, school, zwembad en de sporthal in Leens. Deze maatregelen staan in de Energievisie Leens. In 2018 worden de maatregelen gerealiseerd.

Leefomgeving

Belangrijke aandachtspunten zijn voor ons de ontwikkeling van krimp, vergrijzing en ontgroening en de gevolgen daarvan. Ze vragen niet alleen de inzet van de gemeente, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. De gemeente heeft haar regierol op het vlak van volkshuisvesting opgepakt door met haar partners afspraken te maken over aanpassing van de woningvoorraad. Daarom is in januari 2017 het Woon- en Leefbaarheidsplan; Noord Groningen Leeft (het zogenaamde WLP2) vastgesteld als nieuw beleidskader. Hierin wordt naast wonen en leefbaarheid nog meer de verbinding gezocht met andere sectoren zoals onderwijs en zorg, die ook te maken hebben met de gevolgen van de bevolkingsdaling. In het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie (WLE) en het project Particuliere woningverbetering werken we aan de herstructurering van de woningvoorraad.

Een belangrijke partner voor wat betreft de sociale woningvoorraad is Woningstichting Wierden en Borgen. Met de woningcorporatie zijn afspraken gemaakt voor sloop, nieuwbouw en het opplussen van haar woningvoorraad, die zijn vastgelegd in de Prestatieafspraken. Voor 2018 zijn daarvoor concrete doelstellingen geformuleerd. De gemeente trekt actief op met Wierden en Borgen om de maatregelen in 2018 te realiseren.

Gaswinning

Onze gemeente is betrokken bij de problemen rond de gaswinning in Noord-Groningen. Elf Ommelandse gemeenten werken samen met stad Groningen en provincie, om de regie te houden bij deze problematiek. De gemeente De Marne investeert hierbij extra in krimp en leefbaarheid, toekomstperspectief en gebiedsregie en interne coördinatie en afstemming.

Meerjarenprogramma Veilig en Kansrijk Groningen (MJP) '18- '22

Voor de gemeente geldt dat er geen sprake is van het uitvoeren van een versterkingsprogramma. Aangezien de NCG heeft besloten van binnen naar buiten te werken is De Marne als laatste aan de beurt. De impact van de bevingen op ons grondgebied is nadrukkelijk aanwezig. De aandacht gaat dan ook uit naar het ondersteunen van inwoners vanuit onze eigen organisatie. De ene keer betekent dit het begeleiden naar de juiste gesprekspartner een andere keer is het beantwoorden van vragen. De inhoudelijke en programmatische aandacht gaat uit naar de actualisatie van het MJP meerjarenprogramma. Dit document wordt eind 2017 door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) opgesteld en vormt de basis voor het uitvoeringsprogramma '18 –'22. Aandachtspunten hierin voor De Marne blijven zaken als het inzetten op een goede schadeafhandeling, ook buiten de contourlijn. De Marne zet zich hierbij met name in op het leefbaarheidsspoor (Kansrijk Groningen). De samenwerking in BMWK krijgt op dit thema meer en meer vorm door bundeling van inspraak en afstemming van onze inhoudelijke reacties.

Winningsplan

De Raad van State heeft in juli 2017 een zitting gehouden naar aanleiding van de bezwaren tegen het winningsplan. De collectief ingebrachte standpunten van De Marne zijn hier ook behandeld. We zijn voornamelijk in afwachting van de uitspraak.

Ijkmoment

Nieuw in de Mijnbouwwet is het jaarlijkse ijkmoment van de minister op het winningsplan. De minister heeft hiermee de mogelijkheid om het instemmingsbesluit op het winningsplan jaarlijks te evalueren. Hiertoe worden de gemeenten ter consultatie uitgenodigd. De uitkomsten worden rond 1 oktober bekend gemaakt.

Veiligstellen Cultureel Erfgoed

In het aardbevingsgebied willen NCG, provincie, gemeenten en Libau gezamenlijk optrekken ten einde cultureel erfgoed te behouden voor de toekomst. Voorkomen moet worden dat beeldbepalende panden met te veel schade niet worden hersteld, maar gesloopt. Bij panden met een monumentale status lijkt dit goed geregeld. Echter veel panden kennen die status niet, maar zijn wel beeldbepalend/karakteristiek.

We staan op het punt om te beginnen met een inventarisatie van alle karakteristieke gebouwen in het buitengebied en in de dorpen. Die gaan we met een facetbestemmingsplan voorzien van een beschermende regeling zodat ze niet zomaar verbouwd of gesloopt kunnen worden. Alle BMW-gemeenten denken daarmee vóór de herindeling te voldoen aan de verplichting vanuit de Provinciale Omgevingsverordening om karakteristieke gebouwen te beschermen.

PROLoog

De gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar versterken: visserij en toerisme. De komende jaren zal het project PROLoog zich verder ontwikkelen, mede op basis van het beleidsdocument Koers op het Lauwersmeer met het bijbehorende werkplan.

De komende jaren moeten nog belangrijke stappen worden gezet, met name om een recreatieve trekker te ontwikkelen en om de openbare ruimte in te richten als een aantrekkelijk verblijfsgebied. Tegelijkertijd is de overgang naar een duurzame visserij van groot belang. De provincie en de gemeente geven prioriteit aan:

- realiseren van een Werelderfgoedcentrum Waddenzee;
- aantrekkelijk verblijfsgebied;
- promotiecampagne Lauwersmeer 2016-2020;
- visserij:
 - o innovatieagenda en aanjager visserij;
 - o bereikbaarheid van de haven vanuit de Noordzee.

Algemene dekkingsmiddelen

In dit programma is een aantal belangrijke gemeentebrede inkomsten- en uitgavenramingen opgenomen, zoals de algemene uitkering, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen en de post onvoorzien.

1.2 Financieel

Bedragen in k€

Overzicht baten en lasten	Begroting	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2017	2018	2019	2020	2021
Totale baten	32.527	31.986	31.872	31.772	31.523
Totale lasten	34.358	31.986	31.689	31.507	31.372
Saldo baten en lasten	-1.831	-	183	265	151

Toelichting resultaat

Het saldo van baten en lasten is in de begroting 2018 sluitend. Het meerjarige perspectief van 2019-2021 laat door positieve accressen een positief saldo zien. De effecten van het nieuwe regeerakkoord zijn op dit moment nog onbekend. Naar verwachting heeft het regeerakkoord een positief effect op onze financiële positie.

In hoofdstuk 4.1 worden de afzonderlijke begrotingsmutaties toegelicht.

Tabel ontwikkeling algemene reserve

bedragen in k€

Algemene reserve	begroting	meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
stand per 1/1	2.550	2.758	3.027	3.322
mutatie	208	269	295	174
stand per 31/12	2.758	3.027	3.322	3.496

Toelichting algemene reserve

De algemene reserve dient om toekomstige tegenvallers risico's / calamiteiten op te kunnen vangen en om een begroting, die met een tekort sluit, in evenwicht te kunnen brengen. In de risicoparagraaf is het benodigd weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's weergegeven. Op basis van de risico's die zijn geïnventariseerd, een schatting die is gemaakt van de omvang en de kans van optreden heeft geresulteerd in het geschatte risicobedrag. Het risicobedrag voor 2018 is geschat op € 1,8 miljoen. De algemene reserve dekt het risicobedrag voor de jaren 2018 t/m 2021 ruim af. Overigens vallen ook de bestemde reserves en de post onvoorzien onder de beschikbare weerstandscapaciteit.

Tabel ontwikkeling bestemde reserve

bedragen in k€

Bestemde reserves	begroting 2018	meerjarige doorkijk		
		2019	2020	2021
stand per 1/1	4.495	4.288	4.204	4.174
mutatie	-207	-84	-30	-21
stand per 31/12	4.288	4.204	4.174	4.153

Toelichting bestemde reserves

De raad kan bij de bestemming van het resultaat besluiten tot het instellen en toevoegen van bedragen aan bestemmingsreserves. Deze reserves kennen een specifieke bestemming voor bepaalde doeleinden. Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er een duidelijk plan van aanpak of projectbeschrijving ten grondslag ligt aan de bestemming. De hoogte van de bestemmingsreserve dient gebaseerd te zijn op een deugdelijke raming. Een overzicht en toelichting van de bestemde reserves is weergegeven in bijlage 2.

Tabel investeringen (kredietportefeuille)

Programma (bedragen x € 1.000)	Totaal krediet 2017	krediet begroting 2018	meerjarige doorkijk		
			2019	2020	2021
Verkeer, vervoer en waterstaat	929	1.513	783	783	783
Onderwijshuisvesting en educatie	3.502	969	0	0	0
Sport	315	20	0	0	0
Milieu	1.476	1.153	573	573	493
Leefomgeving	0	301	0	0	0
Algemene middelen - Bedrijfsvoering	895	225	118	0	0
Specifieke Projecten	5.345	180	0	0	0
Totaal	12.462	4.361	1.474	1.356	1.276

Toelichting Investerings

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de kredietverstrekking (kredietportefeuille) op programmaniveau. In paragraaf 4.4. wordt de kredietportefeuille per project weergegeven en toegelicht. De investeringen worden na afronding geactiveerd. De kosten komen dus later als lasten op de exploitatie terug. De afschrijvingstermijn kan variëren van 1 t/m 50 jaar en is afhankelijk van maatschappelijk nut c.q. bedrijfseconomisch nut en de levensduur van de activa.

Daarnaast worden de subsidiebedragen in mindering gebracht op de investeringen waardoor de afschrijvingslasten worden verlaagd. Dit is het geval bij Onderwijs (IHP) en de Specifieke projecten (PROLoog en Krimp en Leefbaarheid).

2 Beleidsprogramma's

Haven Zoutkamp nieuwe dampier

2.1 Burger en bestuur

Inhoud van het beleidsprogramma Burger en bestuur

Programma Taakvelden	Burger en Bestuur 0.1 Bestuur 0.2 Burgerzaken
Inhoud <p>Dit programma gaat over de relatie tussen de bestuursorganen van de gemeente De Marne en de mensen die er wonen. Die bestuursorganen zijn de gemeenteraad, het college en de burgemeester. Zij geven invulling aan het democratische besluitvormingsproces. Bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten, geven informatie en luisteren. Ambtenaren ondersteunen daarbij de raad, het college en de burgemeester.</p> <p>De gemeente De Marne biedt exclusieve diensten aan. Deze diensten zijn ergens anders niet te krijgen. Dat schept de verplichting om open, eerlijk, en transparant te zijn en ook zo te communiceren. Onze houding is burgergericht en onze werkwijze flexibel, voortvarend en slagvaardig. De organisatie werkt als regisseur, netwerker en verbinder om zelfredzaamheid en actief meedoen te stimuleren.</p>	
Maatschappelijke ontwikkeling <p>Wij verlenen diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. Dat doen wij niet alleen vanuit een wettelijke verplichting, maar vooral omdat wij maatschappelijk betrokken zijn. Zo dragen wij bij aan de democratische rechtsstaat. We doen ons werk effectief, efficiënt en transparant. De eigen kracht van onze burgers, wederzijds vertrouwen en een 'ja, mits'-houding zijn onze leidmotieven.</p>	

Bestuurlijke herinrichting

Tot medio 2016 is er een verkenning geweest naar de mogelijkheden tot herindeling van de zogenaamde G7, de gemeenten Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsmond, Loppersum, De Marne en Winsum. Deze verkenning heeft geen vervolg gekregen. Voor een herindeling van deze zeven gemeenten bleek niet genoeg draagvlak. De vier gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) hebben vervolgens de handen ineen geslagen. Op 6, 7 en 8 september 2016 hebben de gemeenteraden van deze gemeenten - De Marne op 8 september - met het Verkennend startdocument herindeling BMW-variant ingestemd. Op 13 oktober 2016 hebben de vier gemeenteraden het voornemen tot herindeling van de BMW-gemeenten nogmaals bekrachtigd. Het plan van aanpak visievorming en naamgeving is toen vastgesteld. Intussen hebben diverse bewonersbijeenkomsten plaatsgevonden.

Na een opiniërende bespreking op 20, 21 en 22 december 2016, hebben de raden van de vier gemeenten op 17 januari 2017 het herindelingsontwerp definitief vastgesteld. Op 18 mei 2017 is de volgende stap gezet door het herindelingsadvies als raden van de BMW-gemeenten vast te stellen, evenals het visiedocument Ruimte!

Op 27 juni 2017 hebben Gedeputeerde Staten laten weten positief tegenover het herindelingsadvies te staan. Het herindelingsadvies is met een positieve zienswijze van de provincie naar de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) gegaan voor de behandeling in de ministerraad en indiening van een herindelingswetsvoorstel bij het parlement. Op 8 september heeft de ministerraad goedkeuring gegeven voor de vorming van de nieuwe gemeente Het Hogeland.

Intussen is de programmaorganisatie ingericht, fungeert er een stuurgroep met de burgemeesters en met wethouders, is er een programmagroep met de gemeentesecretarissen en de programmamanager, is de medezeggenschap geborgd door instelling van een bijzondere ondernemingsraad (BOR) en een bijzonder georganiseerd overleg (BGO) en zijn ambtelijke projectengroepen geformeerd en van start gegaan. Het herindelingsproces is op stoom. In de voorbereiding zijn daar ook kosten mee gemoeid, die gedekt worden uit de uitkering in verband met de herindeling.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Reguliere taken goed uitvoeren	Zie doelstelling 1
We bedienen de burger, we betrekken hen en we stimuleren hen om mee te doen	Zie doelstelling 1 en 3
Communicatie en informatievoorziening moet passen bij ontwikkeling en innovatie in de samenleving	Zie doelstelling 2 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen het bestuur en de burgers dichter bij elkaar brengen voor een vitale samenleving. We creëren vertrouwen door te verbinden en te vernieuwen met durf en daadkracht.

Doelstelling 1	Optimaliseren dienstverlening 'aan het loket'				
Maatregel 1.1	Dienstverlening Gemeentelijk Contact Centrum (GCC) continueren				
Prestatie Indicator	Medewerkers en werkzaamheden voorbereiden				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Dienstverlening continueren			
		Ontwikkelen van een volledig Klant Contact Centrum (KCC) met de andere gemeenten.			

Toelichting maatregel

Werkzaamheden die we voor de inwoners, organisaties en bedrijven doen, brengen we samen in een GCC. Daar kan iedereen terecht voor bijvoorbeeld een aanvraag, een rijbewijs of met vragen en klachten. Met zo'n GCC kan onze ambtelijke organisatie onze 'klanten' beter en sneller helpen. Het GCC is al bouwkundig en technisch ingericht. De vervolgstap is om het GCC steviger te verankeren in onze organisatie. In een kwaliteitshandvest staan de normen voor de dienstverlening van de gemeente. Uiteindelijk moet iedereen volgens dat kwaliteitshandvest werken.

In het kader van de voorbereiding op de herindeling BMW-E zijn de ontwikkelingen om een volledig Klant Contact Centrum (voorheen GCC) in te richten aangepast. De verdere ontwikkeling van een KCC blijft niet beperkt tot de gemeente De Marne, maar wordt in breder perspectief opgepakt samen met de andere gemeenten. Op basis van de te ontwikkelen visie wordt een dienstverleningsconcept ontwikkeld voor de nieuwe gemeente. Onze focus is en blijft gericht op een optimale dienstverlening.

Doelstelling 2	Optimaliseren digitale dienstverlening				
Maatregel 2.1	Digitale dienstverlening				
Prestatie Indicator	Website gebruiksvriendelijk en toegankelijk houden				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Vorbereiden	Realiseren			

Toelichting maatregel

Onderweg naar de herindeling per 1 januari 2019 blijven de inwoners van De Marne ook nog voor de gemeentelijke producten op de eigen website aangewezen. Er moet aandacht blijven voor de gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid ervan. Er vindt wel meer samenwerking plaats met de andere gemeenten in de herindeling.

Maatregel 2.2	Gemeentebreed digitaal en zaakgericht werken. Het gezamenlijk gestructureerd werken aan zaakgegevens t.b.v. verbeterde bedrijfsvoering, een transparant klantbeeld en een verbeterde dienstverlening.				
Prestatie Indicator	Gemeentebreed inrichten van een systeem van digitaal en zaakgericht werken t.b.v. een verbeterde bedrijfsvoering, een transparant klantbeeld en verbeterde dienstverlening.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoering	Afronding			

Toelichting maatregel

Digitaal werken is niet meer weg te denken. Dat zal ook gelden voor de gemeente Het Hogeland. Digitaal zaakgericht werken is voor de goede bedrijfsvoering en optimale dienstverlening ook in de nieuwe gemeente onmisbaar. Ook op dit punt vindt intensivering van de samenwerking plaats.

Doelstelling 3	We gaan de band tussen burgers en lokale bestuurders versterken.				
Maatregel 3.2	Contact met de inwoners van de dorpen versterken.				
Prestatie Indicator	De dorpen kennen de vitaliteitscoördinator				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Afronden			

Toelichting maatregel

Communicatie tussen de gemeente en haar burgers is goed als die de onderlinge betrokkenheid bij beleidsontwikkeling en bij planvorming vergroot. Hierbij heeft de vitaliteitscoördinator een belangrijke rol.

Er verandert veel in de participatiemaatschappij. De overlegstructuur met de dorpen moet daar goed bij passen. Burgers, verenigingen en instellingen krijgen steeds meer verantwoordelijkheid. De gemeente vervult meer een regierol, door te inspireren, activeren, informeren, innoveren en verbinden. Dat we gebruik maken van werk- en denkkracht in de lokale samenleving wordt eerder regel dan uitzondering. Zelfredzaamheid, actief burgerschap en verantwoordelijkheid zijn belangrijke uitgangspunten. Ideeën voor een betere leefomgeving in de kernen en wijken ontwikkelen we samen met de bewoners. Daarnaast zijn er vele initiatieven die zonder de gemeente tot stand komen.

Doelstelling 4	i-Burgerzaken inrichten.				
Maatregel	Gefaseerd invoeren van de i-Burgerzaken apps.				
Prestatie	Ingericht i-Burgerzakensysteem.				
Indicator	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoering	Afronden		

Toelichting maatregel

Met de nieuwe i-Burgerzaken apps wordt tegemoet gekomen aan de eisen van de burger voor een goede en snelle dienstverlening op het gebied van burgerzaken. Selfservice voor en door de burger, 24x7 vanaf elk gewenst apparaat. In samenwerking met onze herindelingspartners wordt in 2018 het aantal digitale diensten verder uitgebreid.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Algemene Wet Bestuursrecht
- Gemeentewet
- Wet Gemeenschappelijke Regelingen
- Wet openbaarheid van bestuur
- Wet basisregistratie personen

Verordeningen en beleidsdocumenten

- Algemene Plaatselijke Verordening, raad 20 december 2011;
- Verordening Rekenkamercommissie, raad 13 december 2005;
- Reglement van orde gemeenteraad, raad 18 febr. 2003, laatste wijziging 28 september 2010;
- Regeling burgerinitiatief, raad 28 september 2004;
- Klachtverordening raad 19 december 2000, laatste wijziging 21 april 2009;
- Inspraakverordening, raad 28 oktober 2003;
- Verordening op de Intergemeentelijke commissie van advies voor bezwaarschriften Bedum, De Marne en Winsum, 19 april 2011;
- Verordening verstrekking gegevens basisregistratie personen De Marne;
- Mandaatstatuut: 23 oktober 2007, laatste wijziging 5 juli 2011;
- Convenant samenwerking Bedum, De Marne en Winsum, 22 juni 2010.

Wat gaat het kosten?

Burger en bestuur

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Bestuur		769	723	724	724	724
Burgerzaken		393	394	394	394	394
Saldo Lasten	2.193	1.162	1.117	1.118	1.118	1.118
Bestuur						
Burgerzaken		189	146	146	146	146
Saldo Baten	339	189	146	146	146	146
Saldo Lasten en Baten	-1.853	-972	-970	-971	-971	-971

Reserves						
Toevoeging reserves						
Onttrekking reserves	40					

Resultaat	-1.813	-972	-970	-971	-971	-971
------------------	---------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.2 Veiligheid

Inhoud van het beleidsprogramma Veiligheid

Programma Taakvelden	Veiligheid 1.1 Crisisbeheersing en Brandweer 1.2 Openbare orde en Veiligheid					
Inhoud Dit programma gaat over brandweezorg, openbare orde en veiligheid, bijzondere wetten en crisisbeheersing en rampenbestrijding. Veiligheid is een breed begrip waar wij structureel in investeren.						
Maatschappelijke ontwikkeling De Marne is een veilige gemeente om te wonen, leven, werken en te vertoeven. We werken samen in de Veiligheidsregio, we zorgen voor preventieve maatregelen en treden op tegen overlast.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Verwijzingen Halt <i>Bron: Halt, 2016</i>	Aantal per 10.000 jongeren	124,0	66,6	71,8	210,0	137,4
Harde kern jongeren <i>Bron: KLPD, 2014</i>	Aantal per 10.000 inwoners	0,0	0,5	0,0	0,0	1,3
Winkeldiefstallen <i>Bron: CBS, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	0,0	0,0	0,0	0,3	2,3
Geweldsmisdrijven <i>Bron: CBS, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	3,5	2,6	2,4	6,0	5,3
Diefstallen uit woning <i>Bron: CBS, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	2,0	1,1	1,0	0,6	3,3
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte) <i>Bron: CBS, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	4,5	3,7	4,3	6,0	5,6

Toelichting beleidsindicatoren

Geweldsmisdrijven: onder geweldsmisdrijven vallen bijvoorbeeld seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging en mishandeling etc.)

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Samenwerking en verbinding tussen inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners	Doelstelling 1, 2 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Wij willen een sociaal-veilige leefomgeving waarin wij samen met de inwoners werken aan een adequate brandweezorg in de gemeente De Marne

Doelstelling 1	Een goede brandweezorg leveren in de gemeente De Marne				
Maatregel	Wij voeren onze wettelijke taken uit en vergroten het brandveiligheidsbewustzijn bij inwoners en instellingen/bedrijven in de gemeente				
Prestatie Indicator	Project 'Geen nood bij brand' uitvoeren				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Voltooien			

Toelichting maatregel

De Veiligheidsregio Groningen moet goede brandweezorg leveren en een robuuste crisisorganisatie neerzetten. Het Veiligheidsbestuur heeft hiervoor een begroting en een organisatie- en formatieplan vastgesteld. Met de projecten 'Geen nood bij brand' en "Met de brandweer in gesprek" maken we onze burgers bewust van brandveiligheid en brandrisico's. We willen hen daarmee stimuleren om bijvoorbeeld (meer) rookmelders te installeren.

In 2018 gaan we samen met de ondernemers in Lauwersoog zowel binnen- als buitendijk werken aan een veiligere omgeving.

Zesendertig vrijwilligers leveren vanuit de kazernes in Zoutkamp en Wehe-den Hoorn de primaire brandweezorg. Cluster 't Hogeland ondersteunt hen daarbij o.a. door middel van het organiseren van opleidingen, oefeningen en het uitvoeren van brandveiligheidscontroles bij bedrijven, instellingen en evenementen.

Doelstelling 2	De brandweer in gemeente De Marne werkt risico gestuurd, waarmee de opkomsttijd zo laag mogelijk blijft				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> In kaart brengen van de daadwerkelijke opkomsttijden van de brandweer in De Marne In gebieden waar de opkomsttijden het grootst zijn, komt extra ondersteuning en gerichte voorlichting 				
Prestatie Indicator	De tijd tussen een brand en de melding verkorten en inwoners bewust maken van de aanrijtijden van de brandweer				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Voltooien	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Doelstelling 3	Een sociaal-veilige leefomgeving met een minimum aan criminaliteit en geweld				
Maatregel 3.1	Aanpak van geweldsincidenten heeft de hoogste prioriteit. Aangiften met geweld worden daarom met voorrang opgenomen en altijd onderzocht.				
Prestatie Indicator	In 2018 is het aantal slachtoffers van een delict waarbij geweld is gepleegd afgenomen tot 1% van het aantal geregistreerde incidenten				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Afname tot 2 %	Afname tot 1%	Doorlopend	Doorlopend	Doorlopend

Toelichting maatregel

Deze maatregel gaat over alle denkbare vormen van geweld: mishandeling, huiselijk geweld, psychisch geweld, tasjesroof, bedreiging, verbaal geweld, vernieling, moord en doodslag.

Maatregel 3.2	De politie bestrijdt verstoringen van openbare orde en veiligheid. Jongeren die overlast veroorzaken worden doorverwezen naar Bureau Halt. Jongerenwerk heeft direct contact met de jeugd. Waar nodig voert de gemeente de regie bij de aanpak van jeugdoverlast.				
Prestatie Indicator	Handhaving/daling van het aantal jeugdoverlast incidenten resp. doorverwijzingen Halt				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Jeugd overlast: 40	Jeugd overlast: 30			
	Verwijzing Halt: 8	Verwijzing Halt: 6			

Toelichting maatregel

Recente cijfers (peildatum 1 augustus 2017) laten zien dat er wederom een toename van verwijzingen naar Halt is. Dit heeft o.a. te maken met meer schoolverzuim en eerder melden. Met intensievere aandacht en beter aanspreken vanuit de jeugdwerker wordt beoogd dit weer naar beneden te kunnen bijstellen.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen: vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG)				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: a. brandweezorg; b. geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; c. rampenbestrijding en crisisbeheersing; d. ambulancezorg en brandweer				
Financieel belang	De kosten voor de veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 886	k€ 931	k€ 931	k€ 931	k€ 931
Risico's					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente belast met de organisatie van de brandweezorg, de rampenbestrijding en de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening.					
Ontwikkelingen					
In 2016 is, in aanloop naar de begroting 2018, een uitgebreide evaluatie gestart met betrekking tot de aard en omvang van de taken, producten en diensten die in de gemeenschappelijke regeling VRG zijn ondergebracht c.q. worden uitgevoerd. Met als doelstelling zorg te dragen voor structurele inbedding van structurele lasten en taken. In de begroting 2018 is deze structurele dekking opgenomen.					

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Gemeentewet;
- Algemene Wet Bestuursrecht;
- Wet tijdelijk huisverbod;
- Algemene Plaatselijke Verordening (APV);
- Drank- en Horecawet (DHW);
- Wet Veiligheidsregio's;
- Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht (Wabo);
- Arbowet;
- Besluit Rampen en Zware ongevallen (BRZO);
- Besluit Externe Veiligheid.

Beleidsdocumenten

- Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018;
- Uitvoeringsplan Integraal Veiligheid 2016-2017;
- Handboek Huisverbod uitvoering burgemeesterstaken regio Groningen;
- Convenant Alcohol & Jongeren;
- Preventie- en Handhavingsplan;
- Evenementenbeleid;
- Strategische koers Brandweer en (multi) Crisisbeheersing Veiligheidsregio Groningen 2014-2016;
- Incidentbestrijdingsplan Waddenzee.

Wat gaat het kosten?

Veiligheid

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Crisisbeheersing en brandweer		935	935	935	935	935
Openbare orde en veiligheid		114	120	120	120	120
Saldo Lasten	970	1.049	1.055	1.055	1.055	1.055
Crisisbeheersing en brandweer						
Openbare orde en veiligheid						
Saldo Baten	70	0	0	0	0	0
Saldo Lasten en Baten	-900	-1.049	-1.055	-1.055	-1.055	-1.055

Reserves						
Toevoeging reserves						
Ottrekking reserves						

Resultaat	-900	-1.049	-1.055	-1.055	-1.055	-1.055
------------------	-------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.3 Verkeer en vervoer

Inhoud van het beleidsprogramma Verkeer en vervoer

Programma Taakvelden	Verkeer en Vervoer 2.1 Verkeer en vervoer 2.3 Recreatieve Havens 2.4 Economische Havens en waterwegen 2.5 Openbaar vervoer					
Inhoud Een nette en veilige openbare ruimte De inrichting van de openbare ruimte is van groot belang voor de leefomgeving. Die moet schoon, veilig en groen zijn. Hiervoor stellen we beleid op en maken we beheer- en uitvoeringsplannen. In dit programma geven we aan wat we willen bereiken en wat we gaan doen aan het groen, de wegen, de openbare verlichting en bouwwerken zoals bruggen, steigers en kademuren. Wij moeten er voor zorgen dat de inwoners zich betrokken voelen bij hun woonomgeving en daarvoor medeverantwoordelijkheid dragen.						
Maatschappelijke ontwikkeling Wij werken samen met onze inwoners aan een leefomgeving die schoon, goed bereikbaar, veilig, duurzaam en groen is.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig <i>Bron: VeiligheidNL 2015</i>	%	12%	4%	5%	4%	8%
Overige verkeersongevallen met een gewonde fietser <i>Bron: VeiligheidNL 2015</i>	%	5%	11%	5%	8%	9%

Toelichting beleidsindicatoren

Het aandeel van het totaal aantal, dat leiden tot ziekenhuisopname.

- Het % Ziekenhuisopname na een verkeersongeval met een motorvoertuig was in 2013, 7% en in 2014, 4%
- Het % Ziekenhuisopname na een vervoersongeval met een fietser in 2013 was 5% en in 2014 3%

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Uitvoering geven aan ingezet beleid	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Kwalitatief vitaal houden van de leefomgeving

Doelstelling 1	Zorgen voor een goede bereikbaarheid van de gemeente, met behoud van leefbaarheid en verkeersveiligheid				
Maatregel	1. Participeren in het project N361Veilig (Provincie Groningen); 2. Voorbereiden plan van aanpak Breed verkeer Ulrum-Leens-Wehe-den Hoorn; 3. Onderhoud van bebording; 4. Verkeersvoorlichting geven aan mensen in verschillende leeftijdsgroepen o.a. via samenwerking met provincie en VVN/VVN de Marne; Project Veilig door De Marne;				
Indicator	1. Percentage ziekenhuisopnames na verkeersongeval met een motorvoertuig 2. Percentage vervoersongevallen naar aanleiding van een vervoersongeval met een fietser				
	2017	2018	2019	2020	2021
1. Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	4%	4%	4%	4%	4%
2. Ziekenhuisopname n.a.v. een vervoersongeval met fietser	3%	3%	3%	3%	3%

Opm. Het streven is om met maatregelen het percentage zo laag mogelijk te houden. De gegevens van VeiligheidNL worden gebruikt voor beleidssturing

Doelstelling 2	Zorgen voor een wegennet dat in ieder geval veilig en functioneel onderhouden is op basis van de methodiek rationeel wegbeheer.				
Maatregel	1. Wegen onderhouden; 2. Bepalen van de kwaliteit van de wegen door inspecties; 3. Opstellen meerjarenuitvoeringsplan 2019-2023.				
Prestatie Indicator	Minimaal 80% van het wegennet is matig tot zeer goed. Percentage asfalt en elementenverharding naar kwaliteit:				
	2017	2018	2019	2020	2021
Percentage asfalt: matig tot zeer goed	98%	97%	96%	n.t.b.	n.t.b.
Percentage elementenverharding: matig tot zeer goed	98%	98%	98%	n.t.b.	n.t.b.

Toelichting maatregel

De doelstelling is gebaseerd op het contract met de aannemer wegenonderhoud 2016-2019. Ieder jaar brengen we de kwaliteit van onze wegen in kaart door middel van verschillende categorieën: van 'zeer slecht' tot 'zeer goed'.

Doelstelling 3	Bevorderen van de veiligheid van de woonomgeving door een goede openbare verlichting.				
Maatregel	1. Uitvoer beleidsplan Openbare verlichting; 2. Opstellen meerjarenuitvoeringsplan Openbare Verlichting 2019-2023.				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van de openbare verlichting is actueel.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Opstellen nieuw beleid	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Doelstelling 4	Terugdringen van het energiegebruik van de openbare verlichting, in 2020 met 20% en in 2030 met 50% ten opzichte van 2013.				
Maatregel	1. Uitvoering; beleidsplan Openbare verlichting; 2. Vervangen waar mogelijk van conventionele verlichting door zeer energiezuinige ledverlichting; 3. Opstellen rapportage energiegebruik en kansen energiebesparing/duurzaam gebruik energie openbare verlichting.				
Prestatie Indicator	Lager energieverbruik openbare verlichting ten opzichte van 2013.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	11,4%	14%	17%	20%	23%

Toelichting maatregel

De gemeente De Marne wil met haar openbare verlichting voldoen aan de doelstelling van het SER-Energieakkoord: een breed gedragen akkoord over energiebesparing, duurzame energie en klimaatbeleid.

Doelstelling 5	Zorgen dat civiele kunstwerken (bruggen, beschoeiingen, kademuren en steigers) in ieder geval veilig en functioneel onderhouden zijn				
Maatregel	1. Uitvoering beleidsplan Civiele kunstwerken; 2. Opstellen meerjarenuitvoeringsplan 2019-2023. 3. project Beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten 2018-2022.				
Prestatie indicator	Het beleid en beheer van de civiele kunstwerken is actueel.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Om de twee jaar brengen we de kwaliteit van civiele kunstwerken in kaart, uitgedrukt in verschillende categorieën (van 'zeer slecht' tot 'zeer goed').

Doelstelling 6	Een optimaal beheer en onderhoud op basis van het groenbeheerplan				
Maatregel	1. Uitvoeren van het beheerplan Openbare Ruimte (Groen) waaronder adoptiegroen; 2. Herijken onderhoud schelpenpaden; rapportage alternatieven 3. Opstellen meerjarenuitvoeringsplan Groenonderhoud 2019-2020. 4. Beheer recreatieve voorzieningen (schelpenpaden) 5. Het onderhouden van de bermen langs wegen				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van het openbaar groen is actueel				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Voor het onderhoud van schelpenpaden worden alternatieven gezocht om het gebruik te verbeteren.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan (GVVP), raad september 2009, herijkt raad mei 2015;
- Wegenbeheerplan (beheren met beleid) 2016-2020;
- Beleidsplan openbare verlichting, raad december 2017;
- Beleidsplan bebording, raad november 2010;
- Beleidsplan Civiele kunstwerken, raad december 2015;
- Beheerplan openbare ruimte (BOR), raad november 2008; herijkt 2013;
- Kwaliteitsplan openbaar groen, raad november 2008.

Wat gaat het kosten?

Verkeer en vervoer

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Verkeer en vervoer		1.921	2.102	2.026	1.863	1.783
Recreatieve havens		143	121	120	120	120
Economische havens en waterwegen		122	166	228	273	281
Openbaar vervoer		3	4	4	4	4
Saldo Lasten	3.558	2.189	2.392	2.378	2.259	2.187
Verkeer en vervoer		10	10	10	10	10
Recreatieve havens		3	3	3	3	3
Economische havens en waterwegen						
Openbaar vervoer						
Saldo Baten	85	12	12	12	12	12
Saldo Lasten en Baten	-3.474	-2.177	-2.380	-2.365	-2.247	-2.175

Reserves						
Toevoeging reserves						
Onttrekking reserves	17	4				

Resultaat	-3.456	-2.173	-2.380	-2.365	-2.247	-2.175
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Inhoud van het beleidsprogramma Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Programma Taakvelden	Economische zaken, recreatie en toerisme 3.1 Economische ontwikkeling 3.3 Bedrijfsloket en –regelingen 3.4 Economische promotie					
Inhoud Dit programma gaat over wat de gemeente doet voor de lokale economie, in het bijzonder voor landbouw, visserij, recreatie, toerisme en overige bedrijvigheid.						
Maatschappelijke ontwikkeling We profileren ons als een spin in het web in het ondernemersveld van De Marne en onderhouden korte lijnen en persoonlijk contact. De gemeente wordt hierdoor een partner die faciliteert, aanjaagt en regisseert.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Functiemenging <i>Bron: LISA, 2016</i>	%	41,1%	37,1%	39,4%	41,8%	52,1%
Bruto Gemeentelijk Product <i>Bron: Atlas voor Gemeenten, 2013</i>	Verhouding tussen verwacht en gemeten product	122	85	115	79	100
Vestiging (van bedrijven) <i>Bron: LISA, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	155,3	126,6	111	128,6	134

Toelichting beleidsindicatoren

Functiemenging

De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

Bruto Gemeentelijk Product

Bruto Gemeentelijk Product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen in een gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (<100) of beneden verwachting (>100) wordt geproduceerd.

Voor alle Nederlandse gemeenten is berekend hoe groot de toegevoegde waarde van de economische activiteiten is. Dit is het Bruto Gemeentelijk Product. Waar het Bruto Binnenlands Product uitgaat van de toegevoegde waarde van alle bedrijvigheid in Nederland, is door KING (Kwaliteit Instituut Nederlandse Gemeenten) en Atlas voor gemeenten een uitsplitsing gemaakt per gemeente. De berekening van het Bruto Gemeentelijk Product hangt samen met allerlei omgevingsfactoren. Denk bijvoorbeeld aan geografische ligging en het opleidingsniveau: daar waar meer hoger opgeleiden wonen blijkt het Bruto Gemeentelijk Product hoger te liggen. Meer informatie over het BGP is te vinden op Waarstaatjegemeente.nl (Verklaringsmodel Lokale economie)

Kengetallen	2016	2017	2018
Aantal overnachtingen (aanslag toeristenbelasting)	228.000	235.000	246.000
Bedrijfsbezoeken	10	10	10

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Het netwerk tussen burgers en lokale bestuurders versterken. Burgers dicht bij elkaar brengen en onderlinge banden versterken.	Doelstelling 1
Bedrijven faciliteren en stimuleren in het verder ontwikkelen van producten en diensten en de promotie daarvan	Doelstelling 2
Projecten uitvoeren die een impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied	Doelstelling 3 en 4

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!					
We willen het economisch klimaat in De Marne versterken. Ook willen we kansen en groeimogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf, voor recreatie en toerisme en voor landbouw en visserij benutten. Dit doen we door te verbinden en door de samenwerking te zoeken met bedrijven en ondernemers.					
Doelstelling 1	Het netwerk tussen de gemeente en bedrijven en bedrijven onderling in de verschillende branches hechter maken				
Maatregel	1. Opbouwen en onderhouden van een netwerk; 2. Organiseren van ondernemersavonden; 3. Bezoeken van ondernemersverenigingen; 4. Afleggen van bedrijfsbezoeken.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> Twee keer per jaar wordt een ondernemersavond georganiseerd; Eén keer per jaar worden de ondernemersverenigingen bezocht; Er worden minimaal tien bedrijfsbezoeken afgelegd. 				
	2017	2018	2019	2020	2021
		2 ondernemersavonden 1 x bezoek ondernemersvereniging Minimaal 10 bedrijfsbezoeken			

Toelichting maatregel

Opbouwen en onderhouden van een netwerk

Om kansen te benutten worden contacten gelegd met belangenpartijen, kennisnetwerken, maatschappelijke instellingen, zoals het Midden- en Kleinbedrijf Noord (MKB-Noord), de Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland (NOM), het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Jonge Bedrijven Netwerk Groningen, Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO), Raad van Advies Waddenzeehavens, Stichting Hulp in nood, Economic Board Groningen etc. Deze contacten zijn er in de vorm van een-op-een afspraken, netwerkbijeenkomsten, denktanksessies en informatiebijeenkomsten.

In 2016 is een intensieve samenwerking met de Economic Board tot stand gekomen en volgen wij de ontwikkelingen m.b.t. de aardbevingsproblematiek. Als er kansen zijn benutten wij deze. Wij verzorgen de ambtelijke vertegenwoordiging in het samenwerkingsverband met de DEAL gemeenten, cluster MEDAL, m.b.t. de uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Economie. Deze richt zich tevens op de kansen voor werkgelegenheid voortvloeiend uit de aardbevingsproblematiek. Momenteel wordt onderzocht hoe dit na de gemeentelijke herindeling wordt georganiseerd.

Daarnaast zijn wij actief in het veld aanwezig en onderhouden, doorgaans meerdere keren per week, rechtstreekse contacten met ondernemers. Ook verzorgen wij de communicatie via de sociale media (Twitter en LinkedIn).

Twee keer per jaar een ondernemersavond organiseren

Doel van de ondernemersavonden is versterking en stimulering van het ondernemersnetwerk en bruggen slaan tussen de verschillende branches. Door het vergroten en verstevigen van het ondernemersnetwerk stimuleren we nieuwe initiatieven, klantencontacten en samenwerkingsverbanden.

Eén keer per jaar de ondernemersverenigingen bezoeken

In De Marne is nog een aantal ondernemersverenigingen actief. Belangrijk is dat wij deze één keer per jaar bezoeken zodat we weten wat er speelt en waar de doelen van deze verenigingen liggen. Hierdoor wordt de onderlinge band versterkt en de (onderlinge) samenwerking met de ondernemers gepromoot. Daarnaast dienen de avonden voor kennisuitbreiding en kennisdeling.

Minimaal tien bedrijfsbezoeken met de portefeuillehouder afleggen

De portefeuillehouder legt samen met het taakveld Economische Zaken bedrijfsbezoeken af, om de band met de ondernemers te versterken en op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen in het veld.

Doelstelling 2	Bedrijven faciliteren en stimuleren om producten en diensten te ontwikkelen en te promoten.				
Maatregel	1. Via de Stichting Promotie Waddenland (SPW) uitvoering geven aan toeristische informatievoorziening en regiomarketing; 2. Actief inspelen op vragen van ondernemers; 3. Daar waar mogelijk meewerken/ondersteuning bieden aan promotionele acties.				
Prestatie Indicator	Het aantal toeristische overnachtingen neemt jaarlijks toe met 5%				
	2017	2018	2019	2020	2021
	5%	5%	5%	5%	5%

Toelichting maatregel

Toeristische informatievoorziening en regiomarketing

De gemeente heeft samen met toeristische ondernemers de Stichting Promotie Waddenland (SPW) opgericht. Die stichting voert ons Beleidsplan Recreatie en Toerisme uit. Zij zorgen voor de regiomarketing en voorzien toeristen van informatie. Ze werken daarbij samen met Marketing Groningen en de toeristische ondernemers. Wij stemmen regelmatig af met de stichting en stimuleert/faciliteert waar mogelijk incidentele projecten. Ook wordt ingezet om de SPW te betrekken bij de ontwikkeling van het Werelderfgoedcentrum.

Actief inspelen op vragen van ondernemers

Ondernemers die zich willen vestigen of verder ontwikkelen komen vaak met vragen bij de gemeente. De gemeente geeft hun informatie en heeft een adviserende rol. Hierbij valt te denken aan adviseren over bestemmingsplannen, mogelijkheden voor vestiging, over subsidiemogelijkheden en het leggen van verbindingen met andere organisaties, bedrijven en kennisinstellingen.

Promotie-acties

We onderhouden onze netwerken en nodigen mensen uit voor evenementen. Het jaar 2018 staat in het jaar van de Ploegschilders: 100 jaar de Ploeg. Diverse partijen zijn actief en richten de activiteiten naar Leens, als geboortedorp van de Ploegschilder Werkman, en naar Wehe-den Hoorn naar het initiatief Kunstcentrum De Ploeg waarbij het Groninger Museum betrokken is.

Samen met ondernemersbelangen Leens wordt onderzocht hoe het winkelcentrum beter in de markt gezet kan worden als onderdeel van de centrumfunctie van Leens.

Doelstelling 3	Impuls geven aan de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Lauwersmeergebied				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan PROLoog; 2. Initiëren van en meewerken aan kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten.				
Prestatie Indicator	Het realiseren van projecten zoals opgenomen in het programma PROLoog (zie hiervoor programma Leefomgeving).				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Realiseren projecten PROLoog	Realiseren projecten PROLoog	idem	idem	idem

Toelichting maatregel

Uitvoering geven aan PROLoog

Met het Plan voor Regie en Ruimtelijke Ontwikkeling Lauwersoog (PROLoog) werken we aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer. Deze kent twee pijlers die elkaar versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. Verderop wordt nader ingegaan op het programma PROLoog.

Initiëren van kansrijke economische en toeristische/recreatieve projecten

Wij werken actief mee aan de voorbereiding en/of uitvoering van projecten. Voorbeelden hiervan zijn: De Maakplaats, Rondje Lauwersmeer, Lauwersom, Strandweg, Werelderfgoedcentrum, projecten van Landschapsbeheer en het Routebureau.

Doelstelling 4	Impuls geven aan de verdere ontwikkeling en verduurzaming van de visserijsector				
Maatregel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vervolg geven aan het project North Sea Fish, met name door het inzetten van de 'aanjager innovatieve visserij'; 2. Samen met andere partners bewerkstelligen dat het Westgat op voldoende diepte wordt gehouden; 3. Onderzoek naar de mogelijkheden van een verdere samenwerking tussen Groninger Seaports en de Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog. 				
Prestatie Indicator	De gemeente De Marne heeft voor de aanstelling van de contactpersoon visserij in de komende jaren k€ 20 per jaar gereserveerd in haar begroting.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		uitvoeren			

Toelichting maatregel

Aanjager innovatieve visserij

Tot 1 januari 2015 was de gemeente De Marne trekker van het project North Sea Fish (NSF). Aan dit project werkte ook een 'aanjager innovatieve visserij' mee. Deze heeft het contact tussen vissers op Lauwersoog en Zoutkamp bevorderd. Dit heeft een vervolg gekregen en loopt nu door tot 1 januari 2019. In 2017 is de nieuwe visserijcontactpersoon aangesteld.

Westgat

De afgelopen jaren is samen met de provincie sterk ingezet voor het uitbaggeren van het Westgat. In februari 2018 zullen deze werkzaamheden als een pilot worden uitgevoerd. In gesprek met de natuurorganisaties wordt gekeken naar de toekomst van Lauwersoog en een duurzame doorontwikkeling van de haven. Ook de toegankelijkheid van de haven is hierin een belangrijk onderwerp.

Samenwerking Groninger Seaports en EHL

Op dit moment werken Groninger Seaports en EHL al op een aantal terreinen samen. Samen met de andere aandeelhouders van de EHL wordt onderzocht in hoeverre deze samenwerking verder uitgebouwd kan worden, wat hiervan de voor- en nadelen zijn en op welke wijze deze samenwerking dan vorm kan krijgen.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Beleidsvisie Recreatie en Toerisme (2013);
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011);
- Koers op het Lauwersmeer (2013).

Wat gaat het kosten?

EZ, landb. en visserij recr. en toerisme

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Economische ontwikkeling		98	68	67	67	66
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		70	59	36	36	36
Economische promotie		92	98	98	98	98
Openbaar groen en (openlucht)recreatie		886	890	856	856	856
Saldo Lasten	382	1.146	1.116	1.058	1.057	1.057
Economische ontwikkeling						
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		7	7	7	7	7
Economische promotie		501	512	512	512	512
Openbaar groen en (openlucht)recreatie		1	1	1	1	1
Saldo Baten	8	508	519	519	519	519
Saldo Lasten en Baten	-373	-638	-596	-538	-537	-537

Reserves						
Toevoeging reserves						
Onttrekking reserves		46				

Resultaat	-373	-592	-596	-538	-537	-537
------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.5 Onderwijshuisvesting en educatie

Inhoud van het beleidsprogramma Onderwijshuisvesting en educatie

Programma Taakvelden	Onderwijshuisvesting en educatie 4.2 Onderwijshuisvesting 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken					
Inhoud Dit programma beschrijft wat de gemeente doet op het gebied van onderwijshuisvesting en educatie. Naast het verzorgen van adequate huisvesting voor scholen gaat het hier over onze inspanningen op het gebied van peuterspeelzaalwerk, kinderopvang, leerlingenvervoer en integrale kindcentra.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Absoluut verzuim Bron: Ingrado, 2016	Aantal per 1.000 leerlingen	0,00	0,42	0,00	0,00	2,01
Relatief verzuim Bron: Ingrado, 2016	Aantal per 1.000 leerlingen	33,22	20,89	27,28	20,20	26,88
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers) <i>Bron: DUO, 2014</i>	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,9%	1,6%	2,0%	1,7%	2%

Toelichting beleidsindicatoren

Absoluut verzuim

Is het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school per 1.000 leerlingen.

Relatief verzuim

Is het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is per 1.000 leerlingen.

Vroegtijdig schoolverlaters

Het percentage van het totaal aantal leerlingen (tussen 12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.

Kengetallen	2016	2017	2018
Aantal peuterspeelzalen	7	7	7
Aantal kinderdagverblijven	4	4	5
Aantal buitenschoolse opvang	2	2	4
Aantal gastouders	32	28	28

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
We investeren in maatregelen voor de fysieke- en sociale pijler in het Woon- en Leefbaarheidsplan	Doelstelling 1 en 2
We investeren in integrale kindcentra	Doelstelling 1 en 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We investeren samen met de schoolbesturen in onderwijsgebouwen waarin ruimte is voor andere functies. We stimuleren de ontwikkeling van integrale kindcentra, waarin scholen, peuterspeelzaalwerk en kinderopvang met elkaar samenwerken. Waar nodig verzorgen we het vervoer van leerlingen die binnen de doelgroep vallen.

Doelstelling 1	Onze schoolgebouwen, peuterspeelzalen en kinderopvang voorzieningen moeten van goede kwaliteit zijn				
Maatregel 1.1	We houden dan wel brengen de basisscholen in goede staat				
Prestatie Indicator	Zorgen voor goede huisvesting van scholen				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP	Uitvoeren IHP

Toelichting maatregel

In 2015 heeft de gemeenteraad het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor scholen vastgesteld. In het IHP staat welke investeringen de gemeente en de scholen tot en met 2019 doen om goed gehuisvest te zijn. In 2016 is gestart met uitvoeren van het IHP volgens planning.

Maatregel 1.2	Handhaving Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen				
Prestatie Indicator	Alle voorzieningen voor kinderopvang moeten voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Als zij dat niet doen, dan treden wij handhavend op.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen	100% van de voorzieningen voldoen aan de kwaliteitseisen

Maatregel 1.3	Peuterspeelzaalwerk De Marne uitvoeren				
Prestatie Indicator	Zorgen voor toegankelijk peuterspeelzaalwerk				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Huidige locaties in standhouden	Huidige locaties in stand houden	Huidige locaties in stand houden	Huidige locaties in stand houden	Huidige locaties in stand houden

Toelichting maatregel

Peuterspeelzaalwerk creëert optimale ontwikkelingskansen voor kinderen van twee tot vier jaar. De Stichting Peuterspeelzaalwerk De Marne voert het peuterspeelzaalwerk op zeven locaties binnen onze gemeente uit en krijgt daar subsidie voor.

Door de invoering van de wet Harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk vindt er in Nederland harmonisatie plaats van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang. In 2017 zijn er verschillende stappen genomen om te komen tot nieuw beleid. In 2018 is de harmonisatie afgerond. In 2018 wordt er een BMW-breed beleid opgesteld voor de kinderopvang en kinderopvang.

Maatregel 1.4	Continueren en verbeteren van het aanbod Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)				
Prestatie Indicator	VVE resultaten volgen op de basisschool				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%	Doelgroepbereik minimaal 85%

Toelichting maatregel

Doelgroepkinderen volgen maximaal een jaar lang extra dagdelen Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). Het doel van VVE is de ontwikkeling van kinderen spelenderwijs te bevorderen en taalachterstanden weg te werken. Zo maken zij een goede start op de basisschool. We willen alle kinderen die dat nodig hebben VVE kunnen bieden. In 2018 worden de afspraken over de doorlopende lijn in de VVE, met de uitvoerende organisaties gemonitord.

Doelstelling 2	Leerlingen moeten aanspraak kunnen maken op leerlingenvervoer.				
Maatregel 2.1	We voeren het leerlingenvervoer uit.				
Prestatie Indicator	Leerlingen binnen de doelgroep worden vervoerd naar school.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Klant-tevredenheidsonderzoek : minimaal een 7,5	Klant-tevredenheidsonderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheidsonderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheidsonderzoek: minimaal een 7,5	Klant-tevredenheidsonderzoek: minimaal een 7,5

Toelichting maatregel

Voor het schooljaar 2016/2017 is er een klanttevredenheidsonderzoek naar het leerlingenvervoer uitgevoerd in de regio Noord-Groningen. Het algemeen rapportcijfer was een 7,8. We streven ernaar om in het schooljaar 2018/2019 de kwaliteit en tevredenheid op ten minste hetzelfde niveau te houden.

Doelstelling 3	We stimuleren de ontwikkeling van integrale kindcentra.				
Maatregel 3.1	Stimuleren ontwikkeling integrale kindcentra.				
Prestatie Indicator	Bijdrage aan Kennisplatform Kindvoorziening.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Voorbereiden realisering IKC's	Realisering 1 IKC's	Realisering 2 IKC		

Toelichting maatregel

De afgelopen drie jaar heeft De Marne bijgedragen aan het Kennisplatform Kindvoorzieningen Noord-Groningen. Dit platform heeft in De Marne mede geleid tot initiatieven voor een kindcentrum in zowel Leens als Eenrum. Plannen hiervoor zijn in het IHP 2015 door de gemeenteraad vastgesteld. In 2017 zijn voorbereidingen getroffen om in 2018 en 2019 de twee IKC's te realiseren.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma.

Naam	Gemeenschappelijk orgaan Openbaar Primair Onderwijs
Rechtsvorm	Samenwerking (Gemeenschappelijk Orgaan)
Doelstelling en openbaar belang	Bundeling toezichthoudende taken als bedoeld in artikel 48 Wet op het Primair Onderwijs i.v.m. regionale stichting openbaar onderwijs.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	n.v.t.
Risico's n.v.t.	
Ontwikkelingen Niet bekend	

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

Wetgeving

- Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (OKE);
- Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen;
- Wet op het Primair Onderwijs;
- Wet op het Voortgezet Onderwijs;
- Leerplichtwet;
- Wet harmonisatie Kinderopvang en Peuterspeelzaalwerk

Beleidsdocumenten

- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente De Marne 2015;
- Verordening ruimte- en inrichtingseisen peuterspeelzalen gemeente De Marne 2011;
- Handhavingsbeleidsplan Kinderopvang en Peuterspeelzalen 2013;
- Geactualiseerd Integraal huisvestingsplan De Marne;
- Waddenmodel;
- Beleidsnotitie Doelgroepen bepaling en toeleiding VVE in de BMW-gemeenten;
- Verordening leerlingenvervoer 2011.

Wat gaat het kosten?

Onderwijshuisvestiging en educatie

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Onderwijshuisvesting		688	366	416	406	404
Onderwijsbeleid en leerlingzaken		541	591	541	522	522
Saldo Lasten	1.231	1.229	957	958	928	926
Onderwijshuisvesting		293				
Onderwijsbeleid en leerlingzaken		77	77	38	38	38
Saldo Baten	37	369	77	38	38	38
Saldo Lasten en Baten	-1.194	-860	-881	-920	-891	-888

Reserves						
Toevoeging reserves	8	50	25	15		
Onttrekking reserves	40	71	79	48	4	4

Resultaat	-1.162	-839	-826	-886	-886	-884
------------------	---------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

2.6 Sport, kunst en cultuur

2.6.1 Sport

Programma Taakvelden	Sport 5.1 Sportbeleid en activering 5.2 Sportaccommodaties					
Inhoud Sport en bewegen dragen in positieve zin bij aan een gezonde leefstijl en zelfredzaamheid van mensen. Investeren in sport en bewegen is investeren in de samenleving. Wij streven er dan ook naar sport en bewegen voor iedere inwoner toegankelijk te maken. In samenwerking met (lokale) partijen zorgen we voor een aantrekkelijk accommodatie- en activiteitenaanbod dat mensen verleidt in beweging te komen en te blijven, zodat de vitaliteit en leefbaarheid van de gemeente worden vergroot.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Niet sporters	%	56,7	52,4	51,3	59,0	49,9

Toelichting beleidsindicatoren

Niet sporters

Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.

Kengetallen	2016	2017	2018
Gemeentelijke accommodaties in onderhoud gemeente:			
complex voor voetbal (excl. trapveldjes)	5	5	5
zwembad	1	1	1
gymnastiek lokalen / sporthallen	6	6	6

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Verbanden in en tussen de dorpen versterken	We kijken samen met de inwoners hoe we onze burgers actief aan het sporten krijgen

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen?
De gemeente De Marne wil voor haar inwoners en derden een gemeente zijn waar het prettig recreëren en wonen is. Daarom bieden wij: <ul style="list-style-type: none"> • diverse goed onderhouden sportaccommodaties; • sportstimuleringsactiviteiten; • nieuwe initiatieven op het gebied van sport, onderwijs en welzijn door het inzetten van combinatiefunctionarissen; • ondersteuning van sportverenigingen; • ondersteuning bij het leggen van verbindingen met andere organisaties.

Doelstelling 1	Inwoners uit De Marne stimuleren zoveel mogelijk te sporten en te bewegen, evenals het belang van een gezonde levensstijl te bevorderen.				
Maatregel	1. Beheren en onderhouden van sportaccommodaties (samen met gebruikers); 2. Inzetten van een combinatiefunctionaris (zie toelichting); 3. Aanbieden van een gevarieerd aanbod.				
Prestatie Indicator	Aantal deelnemers aan sport- en beweegactiviteiten groeit				
	2017	2018	2019	2020	2021
	850	900	900	900	900

Toelichting maatregel

Sport en bewegen zijn populaire vormen van vrijetijdsbesteding. Dat heeft diverse positieve maatschappelijke effecten. Zo kan lichaamsbeweging een middel zijn voor integratie, gezondheidsbevordering, ontplooiing en zelfredzaamheid.

Doelstelling 2	Behouden en versterken van de relatie met de beleidsterreinen jeugd, gezondheid en de Wet maatschappelijke Ondersteuning. Door samenwerking streven we naar verbeterde leefbaarheid, gezondheid, een verhoogde betrokkenheid van de burgers en een openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen.				
Maatregel	1. Continueren van een gevarieerd aanbod; 2. Inzetten van een combinatiefunctionaris (zie toelichting).				
Prestatie Indicator	Aantal verenigingen die een actieve maatschappelijke rol vervullen.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	17	18	19	20	20

Toelichting maatregel

De combinatiefunctionaris (Huis voor de Sport Groningen) initieert activiteiten en projecten waarin door organisaties, verenigingen, het onderwijs etc. van de verschillende beleidsterreinen wordt samengewerkt.

Met inzet van het Huis voor de Sport Groningen voeren we twee projecten uit:

- Bewegingsonderwijs op de basisscholen
- Sportdorp Leens

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Integraal activiteitenplan 2014 (gezondheid, onderwijs, Wmo/centrum voor jeugd, gezin en sport);
- Nota Lokaal gezondheidsbeleid 'Gezondheid, Welzijn en welbevinden.

2.6.2 Kunst en cultuur

Programma Taakvelden	Kunst en cultuur 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie 5.4 Musea 5.5 Cultureel erfgoed 5.6 Media 5.7 Openbaar groen en (open lucht) recreatie
Inhoud Dit programma gaat over het opzetten en in stand houden van voorzieningen op het gebied van kunst en cultuur. Daaronder verstaan we ook sociaal-culturele voorzieningen die maatschappelijke participatie en de leefbaarheid in de dorpen vergroten.	

Overzicht deelprogramma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen een veelzijdige gemeente zijn waarin een stimulerend kunst- en cultuurklimaat heerst. Inwoners moeten er actief en passief kunnen deelnemen aan en gebruik maken van culturele, kunstzinnige en erfgoedactiviteiten en -voorzieningen.

Doelstelling 1	Het culturele karakter van De Marne versterken en de sociale samenhang en leefbaarheid in dorpen bevorderen door sociaal-cultureel aanbod.				
Maatregel	Subsidiëren en verbinden van instellingen en activiteiten op gebied van kunst en cultuur, sociaal-cultureel werk en muziekonderwijs.				
Prestatie Indicator	Subsidiëren (sociaal-)culturele voorzieningen.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Subsidiëren kunst en cultuur			

Toelichting maatregel

Met de invoering van het nieuwe Subsidiebeleid per 2017 worden aanvragen voor subsidies integraal beoordeeld. De administratieve lasten worden voor aanvrager en gemeenten verminderd. Het leggen van verbindingen tussen aanvragers en activiteiten wordt met het nieuwe beleid en werkwijze geïntensiveerd.

Doelstelling 2	Een goede bibliotheekvoorziening bieden				
Maatregel	Een bibliotheekvoorziening bieden die past binnen de taakstellende bezuinigingsopdracht.				
Prestatie Indicator	Een goede bibliotheekvoorziening bieden				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

De komende jaren gaan enthousiaste inwoners, gebruikers en Biblionet een bredere invulling geven aan de bibliotheekfunctie. De bibliotheek moet laagdrempelig en voor diverse groeperingen toegankelijk zijn. Het moet de uitstraling krijgen van een 'huiskamer', met boeken voor alle doelgroepen en de mogelijkheid bieden dat mensen elkaar ontmoeten.

Biblionet gaat samenwerken met andere organisaties, met burgers en met de gemeente. Belangrijk hierin is het verbinden van organisaties en mensen aan de bibliotheek. In het kader van de herindeling zijn we in BMW-verband gestart met een werkgroep gericht op de toekomst van de bibliotheekvoorziening.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Subsidieverordening De Marne 2011

Wat gaat het kosten?

Sport, kunst en cultuur

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Sportbeleid en activering		48	47	47	22	22
Sportaccommodaties		577	584	570	566	564
Cultuurpresentatie,-productie,-particip.		109	103	103	103	103
Musea		12	4	4	4	4
Cultuur erfgoed		84	118	114	114	113
Media		102	101	101	101	101
Saldo Lasten	1.027	932	957	938	909	907
Sportbeleid en activering						
Sportaccommodaties		46	46	46	46	46
Cultuurpresentatie,-productie,-particip.		4	4	4	4	4
Cultuur erfgoed						
Saldo Baten	91	51	51	51	51	51
Saldo Lasten en Baten	-936	-882	-906	-888	-858	-857
Reserves						
Toevoeging reserves		4				
Onttrekking reserves	68	30	34	34	9	
Resultaat	-868	-856	-872	-854	-849	-857

2.7 Sociaal Domein

Programma Taakvelden	Jeugdhulp, Maatschappelijke ondersteuning en Volksgezondheid 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie 6.2 Wijkteams 6.6 Maatwerk-voorzieningen (Wmo) 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+ 6.72 Maatwerkdienstverlening 18- 6.81 Geëscaleerde zorg 18+ 6.82 Geëscaleerde zorg 18- 7.1 Volksgezondheid					
Inhoud						
Jeugd Vanaf 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. We willen dat de jeugd mogelijkheden krijgt om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen. Jeugdigen moeten gezond en veilig kunnen opgroeien tot zelfstandige en evenwichtige volwassenen. Als ondersteuning, hulp of zorg nodig is, moet deze hulp zo vroeg mogelijk geboden worden, in de lichtste vorm, zo snel mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Wij willen bevorderen dat er vanuit de ouders, de school, de buurt en de samenleving aandacht voor en betrokkenheid bij de (zorg voor) jeugdigen is. Ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht van jeugdigen en ouders staan hierbij voorop. Bij ernstige gedrags- of ontwikkelingsproblematiek moet er gespecialiseerde hulp in de buurt van het kind en de ouders zijn.						
Wmo Onze maatschappelijke ambitie is dat zoveel mogelijk inwoners actief participeren. Ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past – als vrijwilliger, ouder, burens, mantelzorger of professional. Mensen zijn actief op scholen, in de buurt, kerk of werkplaats of bij een vereniging of sportclub. In onze gemeente zijn de meeste inwoners zelfredzaam en nauw verbonden met de samenleving waaraan zij actief deelnemen. Wij zorgen samen met hen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eemsmond	Landelijk
Jongeren met een delict voor de rechter <i>Bron: VJI, 2015</i>	% 12 t/m 21 jarigen	1,49%	0,51%	0,93%	1,04%	1,45%
Jongeren met jeugdhulp <i>Bron: CBS, 2016</i>	% van alle jongeren tot 18 jaar	13,2%	12,0%	12,3%	14,1%	10,7%
Jongeren met jeugdbescherming <i>Bron: CBS, 2016</i>	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,7%	0,5%	1,3%	1,3%	1,2%
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,7%	n.n.b.	0,6%	0,4%	0,5%

Bron: CBS, 2016						
Clïënten met een maatwerkarrangement Wmo Bron: CBS, 2016	Aantal per 10.000 inwoners	Gegevens niet beschikbaar				620

Programma Taakvelden	Participatie 6.3 Inkomensregelingen 6.4 Begeleide participatie 6.5 Arbeidsparticipatie-instrumenten gericht op toeleiding naar werk					
Inhoud We begeleiden, door sociaal beleid uit te voeren, werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt. Zij kunnen dan zelfstandig en zonder hulp van de overheid in hun eigen levensonderhoud voorzien. Voor inwoners die dat niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning. We stimuleren zelfredzaamheid en actief meedoen in onze samenleving. Binnen dit programma valt ook de inburgering van nieuwkomers.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Banen Bron: LISA, 2016	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	589,1	425,3	446,9	544,0	744,0
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	5,64%	3,88%	5,05%	6,88%	6,58%
Netto arbeidsparticipatie Bron: CBS, 2016	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	61,8%	64,3%	66,0%	62,8%	65,8%
Werkloze jongeren Bron: VJI, 2015	% 16 t/m 22 jarigen	2,79%	1,83%	2,24%	2,33%	1,52%
Personen met een bijstandsuitkering Bron: CBS, 2016	Aantal per 10.000 inwoners	379	302	278	435	413
Lopende re-integratievoorzieningen Bron: CBS, 2016	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	656	526	380	699	255

Vooraf

In afwijking van de andere programma's is de opzet en inhoud van het programma Sociaal Domein integraal overgenomen vanuit de BMW-samenwerking.

Inleiding

De paragraaf Sociaal Domein BMW is een onderdeel van de gemeentelijke begroting. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkelingen en de doelstellingen aangaande het sociaal domein welke per 1 januari 2015 aan de gemeenten zijn overgedragen. De decentralisaties zijn voor de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond aanleiding geweest samen te werken op het gebied van het sociaal domein.

Deze paragraaf is in reikwijdte in beginsel beperkt tot de taken die met de overheveling van verantwoordelijkheid en budget gepaard gaan. Het gaat dan om de Wmo 2015, de Jeugdwet en de Participatiewet, incl. BUIG. Dat maakt het onderling vergelijken tussen de BMW-E-gemeenten mogelijk. Tevens blijft inzichtelijk in hoeverre budgetneutraliteit gerealiseerd wordt ten aanzien van de overgehevelde taken.

Het sociaal domein omvat overigens meer dan de drie decentralisaties. Denk hierbij o.a. aan:

- Wmo oud (hulpmiddelen, Hulp bij het huishouden, vervoersvoorzieningen etc.)
- Basisondersteuning
- Ouderenbeleid
- Publieke gezondheid (Bijdrage aan GR PG&Z / GGD)
- Statushouders / opvang asielzoekers AZC
- Publiek vervoer (regiotaxi)
- OGGZ

Deze taakvelden zijn terug te vinden in de onderscheidende programma's van de programmabegroting.

Visie op het sociaal domein

In 2014 zijn in BMW-E de visie en uitgangspunten op het sociaal domein vastgesteld.

Onze maatschappelijke ambitie, het wenkend perspectief is dat zoveel mogelijk inwoners actief participeren. Ieder naar vermogen en op een manier die bij hen past - als vrijwilliger, ouder, buren, mantelzorger of professional. Mensen zijn actief op scholen, in de buurt, kerk of werkplaats of bij een vereniging of sportclub. Daarbij handelen wij in ons doen en laten vanuit de volgende waarden:

- *Gemeenschapszin*: Wij hechten eraan dat mensen omzien naar elkaar;
- *Participatie*: Wij vinden het van belang dat inwoners deelnemen aan het sociale leven;
- *Samenwerking*: Wij werken samen (met inwoners, instellingen, bedrijven) vanuit een gezamenlijke maatschappelijke verantwoordelijkheid;
- *Vertrouwen*: Wij luisteren naar inwoners en geven ruimte aan professioneel handelen;
- *Gelijkwaardigheid*: Maatschappelijke instellingen zien wij als gelijkwaardige samenwerkingspartners;
- *Verantwoordelijkheid*: Wij vinden dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie over hun eigen leven moeten voeren;
- *Toegankelijkheid*: De toegang tot hulp is laagdrempelig en daarmee voor iedereen vrij toegankelijk;
- *Keuzevrijheid*: Inwoners kunnen kiezen voor hulp die bij hun situatie past.

Deze visie is vertaald naar een aantal uitgangspunten in het sociaal domein van de BMW-E-gemeenten die als fundament dienen voor de transformatie. In het kort samengevat:

- Zelfredzame inwoners, ingebed in sociale omgeving
- Integrale ondersteuning door (maatschappelijke) instellingen, aanvullend op eigen kracht, door middel van het bieden van maatwerk in samenspraak met de burger en zijn/haar netwerk, dichtbij de leefomgeving van de burger.
- De BMW-E-gemeenten voeren regie vanuit de wettelijke kaders, in partnerschap met de betrokken instellingen en burgers.

Integrale aanpak

Integrale ondersteuning

Na twee jaar ervaring met de nieuwe taken in het sociaal domein is besloten dat er overeenkomstig de visie en uitgangspunten inhoud gegeven moet worden aan het werken in integrale teams op het sociaal domein. In de periode van augustus 2016 tot 1 januari 2017 is proefgedraaid met één pilotteam 'integrale ondersteuning', bestaande uit casemanagers jeugd, consultants maatschappelijk werk, consultants Wmo, consultants Participatiewet en consultants MEE. Dit team heeft verkend welke toegevoegde waarde deze organisatievorm zou kunnen hebben voor de inwoner met een hulpvraag. Gebleken is dat deze toegevoegde waarde er is onder andere doordat kennis werd gedeeld en er samen aan een oplossing werd gewerkt.

Ruimte en maatwerk zijn leidende criteria. Beleid formuleren op hoofdlijnen (en daarmee ruimte laten), goede kennis van beleid en regelgeving in de uitvoering en de durf om af te wijken met een goede onderbouwing zijn van essentieel belang om invulling te geven aan de visie op de integrale aanpak.

Sinds voorjaar 2017 zijn er vier pilotteams, in elke gemeente één, aan de slag waarvan één "doorontwikkelteam" om de zorgvragende inwoner verder te helpen. De bevindingen zijn positief, door middel van praktijk-casusbesprekingen krijgt de integrale aanpak werkende weg meer invulling. De professionals stemmen met elkaar af wat de beste manier is om de zorgvrager verder te helpen. De ketenpartners basisondersteuning en de Wmo-adviesraad zijn meegenomen in de ontwikkeling en er is een tweede bijeenkomst geweest met de netwerkpartners uit het maatschappelijk middenveld.

De kaders waarbinnen het project verder kan moeten nog worden aangescherpt en er moet aansluiting bij het dienstverleningsconcept en visie van de nieuwe gemeente Het Hogeland gevonden worden.

De medewerkers moeten worden geschoold in de integrale aanpak en aan beleidsondersteuning en communicatie moet invulling worden gegeven.

Inkoop

Inkoop Basisondersteuning (BMWE)

De huidige contracten voor basisondersteuning (maatschappelijk werk, welzijnswerk, jongerenwerk en cliëntondersteuning) lopen af op 31 december 2017. Dit is aanleiding geweest voor het opstarten van een Europese aanbesteding volgens de Best Value-methode.

Bij een Best Value aanbesteding stelt de opdrachtgever de doelstellingen van de opdracht, de minimale voorwaarden voor de uitvoering en een plafondbudget vast. Door op deze manier aan te besteden worden aanbieders in de gelegenheid gesteld om op basis van hun eigen expertise te komen tot het beste kwalitatieve aanbod, waarbij zij hun aanbod onderbouwen met meetbare gegevens. De aanbieders laten zien dat zij expert zijn en zich onderscheiden van andere aanbieders.

De doelstellingen van de basisondersteuning zijn gericht op de samenwerking in integrale teams waarbij het versterken van de eigen kracht, zelfredzaamheid, participatie en ontwikkeling van inwoners en het verbeteren van de leefbaarheid in de BMWE-gemeenten voorop staat.

We zullen in 2018 samen met de gegunde partij verder bouwen aan de vorming van integrale teams en de transformatieopgave. Daarbij is het uitgangspunt dat de inwoner of zijn of haar huishouden centraal staat, wij laten onze systeemwereld (hoe wij het hebben georganiseerd) daarop aansluiten.

Inkoop Maatschappelijke Begeleiding (BMWE)

De Maatschappelijke begeleiding aan statushouders wordt in een onderhandse aanbesteding volgens de Best Value-methode ingekocht. De huidige partijen zijn gevraagd om een aanbod te doen. Doelstelling is om middels een nieuwe aanpak een brug te slaan tussen Wmo en participatie. De contracten zullen ingaan op 1 januari 2018 en hebben een looptijd van 2 jaar.

Ontwikkelingen per domein

Jeugdhulpverlening

Inkoop jeugdhulp RIGG

De huidige overeenkomsten met de gecontracteerde contractpartners en de aangesloten jeugdhulpaanbieders lopen door in 2017. De RIGG koopt voor de periode 2018-2020 opnieuw jeugdhulp in. Dit doet zij middels een Open House procedure voor de meeste producten. De producten Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Crisis, en Jeugdhulp Plus worden door middel van een Europese aanbesteding ingekocht.

Naast de gezamenlijke inkoop van de RIGG is er door de 23 Groninger gemeenten besloten tot het verhogen van de vrij besteedbare ruimte van de afzonderlijke gemeenten. De vrij besteedbare ruimte bedraagt nu 2,5% en wordt benut voor uitvoeringskosten in domein Jeugd. Voor het jaar 2018 is gekozen om de vrij besteedbare ruimte te verhogen naar een percentage van 8%. De middelen worden ingezet voor versterking van de basisondersteuning en de preventieve taken, praktijkbegeleiding, gedragswetenschappers en ondersteuner jeugd en gezin in de huisartsenpraktijk. Hiermee geven we vorm aan het beleidsdoel en de behoefte binnen het CJG om jeugdhulp eerder en op maat aan te bieden.

Inkoop basisondersteuning

Zie integrale ondersteuning.

Samenwerking CJG - onderwijs

In 2017 gaan we van start met drie pilots die erop zijn gericht om de samenwerking tussen onderwijs en CJG te verbeteren. In samenwerking met Het Hogeland College Uithuizen starten we in het najaar van 2017 een pilot om schoolverzuim beter aan te pakken. Leerplicht en CJG zijn hierbij nauw betrokken. Indien succesvol wordt de werkwijze ingevoerd op alle scholen in de regio.

Rond diezelfde tijd start een overlegtafel ("taskforce thuiszitters") tussen onderwijs, jeugdhulp en leerplicht die erop is gericht om leerlingen die thuiszitten terug naar school te krijgen (of te voorkomen dat leerlingen uitvallen op school). Beide pilots worden georganiseerd in BMW-verband en lopen door in 2018.

In 2018 gaan de gemeenten daarnaast een project uitbreiden om MBO-studenten (ook uit de BMW-regio) te begeleiden die door persoonlijke problemen minder functioneren op school. Dit project wordt provinciebreed georganiseerd; vanuit onze regio zijn Wmo, CJG en jongerenwerk betrokken.

Naast al deze initiatieven proberen we in 2018 extra in te zetten op het verbeteren en intensiveren van de reguliere (zorgroute) overleggen tussen voorschoolse voorzieningen, onderwijs en CJG.

Samenwerking CJG/ jeugdhulp – huisartsen

Het verbeteren van de samenwerking tussen CJG en huisartsen is een van onze speerpunten. Dit is van belang omdat huisartsen belangrijke verwijzers zijn naar jeugdhulp. Ook kan deze samenwerking zorginhoudelijk winst opleveren.

Ondanks bovenstaande raakvlakken is de samenwerking tussen huisartsen en CJG nog niet vanzelfsprekend. Onder meer om dit verbeteren starten wij in 2018 de pilot OJG (Ondersteuner Jeugd en Gezin). De bedoeling van deze pilot is dat een ondersteuner jeugd en gezin voor zowel de huisartsenpraktijk als het CJG gaat werken. Daarmee vormt diegene de schakel tussen beide werelden. De OJG biedt kortdurende, lichte jeugdhulp. Het doel daarvan is om onze inwoners goede (laagdrempelig en preventief) jeugdhulp te bieden. Hierdoor kan gespecialiseerde, dure zorg worden voorkomen.

Aan de OJG-pilot doen de huisartsenpraktijk Winsum en Stichting De Pool (samenwerkende huisartsen uit Usquert, Warffum en Eenrum) mee. Als jeugdhulpaanbieder hebben wij Molendrift betrokken. De pilot duurt een jaar; de RIGG volgt en evalueert de resultaten. Mocht het een succes worden, dan is het de bedoeling om de OJG-pilot uit te breiden.

Wmo

De afgelopen periode is veel aandacht gegaan naar de transitie van de zorg en ondersteuning en de continuïteit hiervan voor onze cliënten. We hebben minder aandacht gehad voor de transformatieopgaven van de Wmo 2015. In 2018 willen we nadruk leggen op deze transformatie: we willen algemene voorzieningen ontwikkelen, de maatwerkvoorzieningen meer laten aansluiten op de eigen kracht en het sociaal netwerk van onze cliënten, en meer werken volgens het principe van 'één gezin één plan één regisseur'. Dit vraagt een nauwe samenwerking tussen gemeentelijk beleid en uitvoering en tussen Wmo-consulenten, gecontracteerde zorgaanbieders en cliënten en diens sociaal netwerk.

Voor de Wmo-begeleiding 18+ geldt dat de contracten voor zowel ondersteuning en begeleiding als het Pijlerpartnerschap in 2018 zijn verlengd. De mogelijkheid bestaat om aanvullende contracten af te sluiten voor specifieke en ontbrekende vormen van dienstverlening binnen het Ommelander Model.

Basisondersteuning

Zie integrale ondersteuning.

Ondersteunen van mantelzorgers

In 2017 is het actieplan 'Hoe helpen wij u te helpen' door de steunpunten Mantelzorg nader uitgewerkt in een gezamenlijk uitvoeringsplan. Beide plannen lopen door in 2018, waarna een evaluatie zal volgen. Het ondersteunen van mantelzorgers (en vooral vroegtijdig (h)erkennen van mantelzorgers) voorkomt dat ze overbelast raken en daardoor niet meer voor hun naaste kunnen zorgen.

Ondersteuning van vrijwilligers

Een andere opdracht die we in 2018 verder oppakken is de ontwikkeling van vrijwilligersbeleid. In het vrijwilligersbeleid willen we de ondersteuning van vrijwilligers gaan organiseren. Hoe deze ondersteuning er uit moet komen te zien willen we samen met vrijwilligers en andere betrokkenen vorm geven. Daarbij wordt in verband met het vervallen van het steunpunt voor vrijwilligers in Bedum en de naderende herindeling getracht de ondersteuning in de BMW-gemeenten te harmoniseren.

Maatwerkvoorzieningen

Hulp in het huishouden

Eind 2017 lopen de convenanten met onze aanbieders van Huishoudelijk Ondersteuning af. In aanloop naar de nieuwe inkoop van deze vorm van ondersteuning is in overleg met aanbieders gewerkt aan de nieuwe convenanten voor 2018 en verder. In 2017 is al uitvoering gegeven aan de wijzigingen in uitvoering als gevolg van de uitspraken van de CRvB op het gebied van de HO. Deze lijn wordt voortgezet in 2018. Wel zal meer aandacht worden besteed aan doorontwikkeling en een toekomstbestendige vorm van ondersteuning in het kader van de HO. Dit traject wordt samen met de te contracteren aanbieders vormgegeven middels een ontwikkelagenda. Een ontwikkelpunt is bijvoorbeeld de maaltijdvoorziening. Een activiteit die in de praktijk voor aanbieders lastig in te vullen blijkt.

Begeleiding en dagbesteding

Voor het maatwerkdeel van zorg en ondersteuning zullen we verder inzetten op de zogenaamde transformatieopdracht. Deze opdracht aan Pijlerpartners en aanbieders krijgt langzamerhand meer vorm en inhoud in de vorm van pilots en concrete projectplannen. Doorontwikkeling blijft ook punt van aandacht in volgende inkoopprocessen.

Beschermd wonen

In 2018 wordt verdere uitwerking en uitvoering gegeven aan het meerjarenprogramma “Van beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat” dat in de 23 Groninger gemeenten is vastgesteld. De belangrijkste transformatieopgave hierbij is de scheiding van wonen en zorg. De inkoop van de voorziening Beschermd Wonen per 1 januari 2018 is dan ook gericht op meer inzet via ambulante zorg in combinatie met de Wmo voorzieningen 18+ zoals individuele/groepsbegeleiding. Om de transformatie te kunnen bekostigen wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel waarbij het geld voor beschermd wonen verdeeld wordt over alle gemeenten. Het streven is dat dit nieuwe verdeelmodel in 2020 wordt ingevoerd.

Participatie

In 2016 is de nieuwe uitvoeringsorganisatie GR Werkplein Ability tot stand gekomen. Vanuit de drie sporen, het WSW/beschut werk en het minimabeleid is er zorg voor mensen die gebruik maken van de geboden voorzieningen. Het beleid is gericht op het leiden naar werk. Daar waar dit niet kan is het beleid er op gericht om inwoners op een andere wijze te laten participeren in de samenleving. Inwoners met een minimuminkomen zullen worden gestimuleerd om gebruik te maken van de beschikbare regelingen. Het moet mogelijk zijn dat minima deel kunnen nemen aan sport en culturele activiteiten. Hierbij ligt de nadruk op kinderen en chronisch zieken. Hierbij wordt samengewerkt met diverse maatschappelijke organisaties als Jeugdsportfonds, Jeugdcultuurfonds, Leergeld, stichting Present, Humanitas, Voedselbank en kledingbank Maxima. Belangrijk is verder dat (dreigende) financiële problemen bij inwoners zo vroeg mogelijk worden (h)erkend en worden aangepakt, teneinde een onnodige armoedeval te voorkomen.

Tot en met 2018 loopt het huidige Strategische beleidskader Werk en Inkomen. Jaarlijks wordt door de raden het strategisch beleidskader bijgesteld. De 11 gestelde kaders bevinden zich binnen de maatschappelijke, financiële en de organisatorische opgaven. De organisatie rapporteert per kwartaal aan de colleges en de raden. Daarnaast kunnen de raden hun gevoelens meegeven over de jaarrekening en de begroting.

De overheidswerkgevers hebben met de minister van BZK afgesproken samen 25.000 (afpraak-) banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. Daarnaast moeten 100.000 afspraakbanen bij reguliere werkgevers worden gecreëerd. De vier gemeenten zetten zich in om afspraakbanen binnen hun gemeentelijke organisaties te realiseren. Inmiddels zijn 13 medewerkers gestart in een afspraakbaan binnen de gemeentelijke organisaties.

Vanuit de G11 aardbevingsgemeenten wordt ingezet op meer werk voor onze inwoners. Veel inwoners zijn laag en middelbaar geschoold. Voor inwoners met deze opleidingen is te weinig werk. Door het inzetten van beleid dat gericht is op werk, wordt door middel van SROI bij grote projecten van de gemeenten gekeken hoeveel mensen uit de kaartenbakken naar werk kunnen worden geleid. De jeugdwerkloosheid is een groot probleem. Werkgevers dienen te worden gestimuleerd om stageplaatsen in het kader van werk-leer projecten aan te bieden. De gemeente geeft daarbij het goede voorbeeld. Er moet aansluiting worden gezocht met scholen, instellingen en omliggende gemeenten. Innovatieve oplossingen zijn geboden. In dit kader zijn dan ook afspraken gemaakt tussen het Rijk, de provincie, de G12 gemeenten en overige partijen. Daarnaast wordt het bedrijfsleven gevraagd naar ruimte voor opleiding en stages.

De betaling van de algemene uitkeringen voor bijstandsgerechtigden geschiedt vanuit de BUIG-middelen. Dit budget is niet toereikend gebleken in de afgelopen jaren voor de gemeenten Bedum, De Marne en Winsum. Over de jaren 2015 en 2016 zijn hiervoor vangnetuitkeringen aangevraagd. De uitkeringen over het jaar 2015 zijn inmiddels ontvangen. De aanvragen over 2016 zijn deze zomer tijdig bij de toetsingscommissie ingediend. Voor het jaar 2018 bestaat de verwachting dat alle vier gemeenten tekort gaan komen.

Budgettaire ontwikkelingen

Bij de invoering van de decentralisaties in 2015 was bekend dat van rijkswege de jaren na invoering het rijksbudget voor de decentralisaties zou gaan dalen. Op basis van de meeste recente informatie (meicirculaire 2017) staan de BMW-gemeenten in 2018 voor een opgave om uit komen met een budget wat ten opzicht van 2017 in 2018 afneemt met totaal € 395.000. (Beschikbaar in 2017 € 31,8 miljoen, in 2018 € 31,4 miljoen).

(Bron: meicirculaire 2017)	2018 BMW	Bedum	De Marne	Winsum	Eemsmond
Wmo 2015	8.270.483	1.682.480	1.756.652	1.774.582	3.056.769
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 139.068	93.747	44.090	-/- 1.538	-/- 275.367
Jeugd	12.828.307	2.526.860	2.305.548	3.173.305	4.822.594
mutatie t.o.v. jaar er voor	335.491	42.250	67.790	238.722	-/- 13.271
Participatie	10.306.521	1.375.063	1.827.718	2.121.181	4.982.559
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 591.890	-/- 57.265	-/- 112.835	-/- 114.710	-/- 307.080
TOTAAL 3D	31.405.311	5.584.403	5.889.918	7.069.068	12.861.922
mutatie t.o.v. jaar er voor	-/- 395.467	78.732	-/- 955	122.474	-/- 595.718

In de begroting 2018 zijn de uitgaven en inkomsten voor de onderdelen Jeugdwet en Wmo gebaseerd op het financieel kader dat in de raden van 2017 is geaccordeerd. Ook in het meerjarenperspectief wordt vooralsnog er van uit gegaan dat de afname in de rijksmiddelen opgevangen kan worden binnen de huidige beleidskaders.

Voor wat betreft het onderdeel participatie geldt dat de lagere rijksbijdrage leidt tot een hoger exploitatietekort van de GR Participatie Noord Groningen. De daling van dit rijksbudget wordt grotendeels veroorzaakt door de afbouw van de WSW. Meer hierover staat opgenomen in de begroting van de gemeenschappelijke regeling. Op grond van verslaggevingseisen en het provinciale toezicht dienen de tekorten van de GR opgenomen te worden in de begroting van de deelnemers zijnde de BMW-gemeenten.

Solidariteit Jeugd

Op het gebied van Jeugdhulpverlening zijn de BMW-gemeenten een provinciale solidariteit aangegaan voor zowel de Zorg in Natura alsook de PGB-uitgaven. Deze solidariteit bestaat in elk geval nog in 2017. Ten tijde van het opstellen van de begroting 2018 is nog onbekend of in 2018 de provinciale solidariteit wordt gecontinueerd.

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen?

Jeugd

<ul style="list-style-type: none"> We ondersteunen inwoners in het gebruikmaken van hun eigen kracht en het eigen netwerk 	<ul style="list-style-type: none"> Dit is verankerd in de werkwijze van de uitvoerende partners van het CJG. Wij monitoren dit met het contractbeheer. Evalueren van dit beleidsdoel in 2018 door gebruik te maken van resultaten cliëntervaringsonderzoek jeugd
<ul style="list-style-type: none"> We de-medicaliseren, ontzorgen en normaliseren zoveel mogelijk vragen en problematiek rondom opgroei en opvoeden 	<ul style="list-style-type: none"> Dit is verankerd in de werkwijze van de uitvoerende partners van het CJG. Wij monitoren dit met het contractbeheer. Zorgdragen voor de veiligheid van jeugdige en gezin (RIGG project) Evalueren van dit beleidsdoel in 2018 door gebruik te maken van resultaten cliëntervaringsonderzoek jeugd
<ul style="list-style-type: none"> We bieden eerder (jeugd)hulp op maat aan 	<ul style="list-style-type: none"> Doorontwikkelen van een goede basisondersteuning en toegang tot jeugdhulp (RIGG project) Inkoop jeugdhulp 2018 De toegankelijkheid van het CJG verbeteren en bekendheid vergroten. Evalueren van dit beleidsdoel in 2018 door gebruik te maken van resultaten cliëntervaringsonderzoek jeugd
<ul style="list-style-type: none"> We bieden meer ruimte aan professionals en zorgen voor een vermindering van regeldruk 	<ul style="list-style-type: none"> Evalueren van dit beleidsdoel in 2018
<ul style="list-style-type: none"> We zorgen voor een optimale samenwerking met huisartsen, voorschoolse voorzieningen en het onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> We monitoren en evalueren van de zorgroutes met het onderwijs. We ontwikkelen zorgroutes met de huisartsen. Evalueren van dit beleidsdoel in 2018 door gebruik te maken van resultaten cliëntervaringsonderzoek jeugd

Wmo

<ul style="list-style-type: none"> Algemeen: Start maken met transformatieopgave 	<p>Transformatieopgave helder definiëren en concretiseren. Samenwerking tussen beleid-uitvoering-aanbieders verbeteren en bepalen wat ieders rol is om de transformatie op gang te brengen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Basisondersteuning: Goede samenwerking in integrale teams. Versterken eigen kracht, zelfredzaamheid, participatie van inwoners. Verbeteren van leefbaarheid in BMWG-gemeenten. 	<ul style="list-style-type: none"> Met de nieuwe contractpartner voor de basisondersteuning werken we momenteel uit hoe we dit gezamenlijk vorm geven.
<ul style="list-style-type: none"> Beter ondersteunen en faciliteren van vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties. 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelen en uitvoeren van vrijwilligersbeleid
<ul style="list-style-type: none"> Mantelzorgondersteuning: Ondersteunen van mantelzorger en overbelasting van mantelzorgers voorkomen 	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering actieplan Mantelzorgondersteuning
<ul style="list-style-type: none"> Voorkomen dat inwoners zorg/ondersteuning mijden of in financiële problemen raken door de stapeling van eigen bijdrages uit Zorgverzekeringswet en Wmo. 	<ul style="list-style-type: none"> Aandacht hebben voor deze stapeling van eigen bijdragen. In uitvoering goed afstemmen tussen Wmo en bijzondere bijstand. Indien nodig op maat maatregelen treffen.
<ul style="list-style-type: none"> Inwoners met een ondersteuningsbehoefte krijgen de hulp of ondersteuning die nodig is. 	<ul style="list-style-type: none"> Ondersteuning op maat inzetten, waarbij integraal gekeken wordt wat nodig is (maatwerkvoorzieningen, algemene voorzieningen, ondersteuning uit eigen netwerk). Hierbij wordt breed gekeken naar ondersteuningsvragen op alle leefdoelgebieden.
<ul style="list-style-type: none"> Beschermd wonen: stappen maken in de transformatieopgave scheiden van wonen en zorg. 	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering geven aan meerjarenprogramma Van beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat. Meer inzetten op ambulante zorg in de wijken in combinatie met Wmo-voorzieningen.

Participatie

<ul style="list-style-type: none"> Een goed werkende uitvoeringsorganisatie voor werk inkomen. 	<ul style="list-style-type: none"> We gaan in 2018 het strategisch beleidsplan evalueren inzake het jaar 2017.
<ul style="list-style-type: none"> Meer werk voor onze inwoners 	<ul style="list-style-type: none"> We komen met aangepaste strategisch beleidskader voor 2019
<ul style="list-style-type: none"> Onze inwoners meer laten participeren in de samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> De regelingen voor minima op grond van de nota Mee Doen! zullen worden uitgevoerd. Daarnaast worden de contacten met de maatschappelijke organisaties verder geïntensiveerd.
<ul style="list-style-type: none"> Voor de tekorten op het BUIG budget (inkomensdeel) vragen we een vangnetuitkering aan. 	<ul style="list-style-type: none"> De vangnetuitkering over het jaar 2017 zullen voor de zomer van 2018 bij de toetsingscommissie worden ingediend.
<ul style="list-style-type: none"> Meer mensen uit de uitkering en minder instroom 	<ul style="list-style-type: none"> De acties op grond van de nota Analyse tekort Inkomensdeel en verbeterplan, zullen in 2018 verder worden uitgevoerd.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen: vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z)				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen: a. bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; b. bevolkingszorg.				
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	Programma Gezondheid				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 139	k€ 137	*)	*)	*)
	JGZ 0-4 bijdragen				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 149	k€ 152	*)	*)	*)
	Bijdrage RIGG				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 2.307	k€ 2.151	*)	*)	*)
*) PG&Z heeft geen meerjarenbegroting vastgesteld					
Risico's In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg. De begroting 2018 is in lijn met de begroting van 2017 uitgewerkt, waarbij indexatie is toegekend. In 2018 is echter een efficiency taakstelling van 5% van de gemeentelijke bijdragen opgenomen. De GGD realiseert hiermee een bezuiniging van 770 duizend euro voor de gemeenten zonder dat dit ten koste van de dienstverlening gaat. Deze bezuiniging is voornamelijk pro rata van hun omvang over de deelprogramma's verdeeld, in de loop van 2017 kan de begroting worden geactualiseerd op de feitelijke bezuinigingsmaatregelen die zullen worden getroffen. De decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten gaat gepaard met een oplopende efficiencytaakstelling van het Rijk van structureel € 450 miljoen (2015: € 120 miljoen, 2016 € 300 miljoen en vanaf 2017 € 450 miljoen). De effecten op de gemeentelijke budgetten zijn echter voor 2016 en 2017 nog hoogst onzeker. Daarnaast gaan er herverdeel-effecten optreden door de geplande invoering van het objectieve verdeelmodel jeugd. Deze bezuinigingen treffen de uitvoeringsorganisatie RIGG niet rechtstreeks, maar wel de deelnemende gemeenten aan de GR PG&Z en mogelijk de omvang en kwaliteit van de in te kopen voorzieningen.					
Ontwikkelingen De GGD en de RIGG zullen in 2017 ontwikkelingen doormaken op basis van nog te nemen besluiten					

over de toekomst van beide onderdelen. Omdat daarover op dit moment nog geen zekerheid bestaat zijnde effecten van deze ontwikkelingen nog niet in deze begroting verwerkt.

In de begroting staan geen voorstellen voor mutaties met betrekking tot de gemeentelijke bijdragen behoudens de indexering voor loon- en prijsontwikkelingen en de bezuinigingsmaatregelen. Op de taak Toegang, onderdeel van deelprogramma LGZ&J, wordt geen indexatie toegepast.

Naam	Participatie Noord Groningen (PNG)			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (m.i.v. maart 2016)			
Doelstelling en openbaar belang	<p>1. PNG heeft als belang te zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige gezamenlijke uitvoering van de aan deelnemers opgedragen taken in de wetten en daarvan afgeleide regelingen op het gebied van werk en inkomen.</p> <p>2. PNG zorgt voor een zodanig effectieve en efficiënte uitvoeringsorganisatie, dat de periodiek met de deelnemers gemaakte beleidsmatige en prestatieafspraken gerealiseerd kunnen worden.</p> <p>3. Naast de behartiging van de hiervoor bedoelde belangen kan PNG gemeente specifieke taken met betrekking tot het sociaal domein uitvoeren. Dit kan worden vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst tussen PNG en de betreffende deelnemer(s).</p>			
Financieel belang	Bijdragen ten laste van de gemeentelijke begroting De Marne			
	2018	2019	2020	2021
<i>Aandeel Uitv.kosten SOZawe</i>	k€ 652	k€ 652	k€ 652	k€ 652
<i>Aandeel verlies Ability</i>	k€ 138	k€ 155	k€ 155	k€ 155
<i>Vaste bijdrage WSW</i>	k€ 43	k€ 43	k€ 43	k€ 43
	Budget Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)			
	2018	2019	2020	2021
	k€ 1.413	k€ 1.303	k€ 1.208	k€ 1.208
Risico's				
De gemeenten zijn gezamenlijk aansprakelijk voor eventuele tekorten bij PNG.				
Ontwikkelingen				
<i>Beleidsmatige ontwikkeling</i>				
De beleidsmatige ontwikkelingen zijn aangegeven in dit programma als doelstellingen, maatregelen en prestatie-indicatoren.				

Van kader naar begroting PNG 2018

De gewijzigde begroting is in juli 2017/2018 opgesteld. Begin september is deze begroting naar de gemeenteraden gezonden. Dit is de uiterste termijn om de gemeenteraden in de gelegenheid te stellen hun zienswijze over de gewijzigde begroting te kunnen geven.

In die periode vond de bestuurlijke afronding van de evaluatie en actualisatie van het beleidskader nog plaats. Dat wil zeggen dat het proces van de totstandkoming van het Beleidskader 2018-2020 ook nu nog niet volledig samenkomt met de gewijzigde begroting 2018. Werkplein Ability is nauw betrokken bij de ambtelijke voorbereiding van het conceptkader. In het gewijzigde uitvoeringsplan is derhalve al zoveel mogelijk rekening gehouden met het conceptkader. Waar mogelijk zal bij de realisatie in 2018 in de lijn met het definitieve beleidskader worden gewerkt.

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Wet op de jeugdzorg;
- Beleidsplan en Verordening jeugdhulp BMW-gemeenten 2015-2018;
- Samenwerkingsconvenant Centrum voor Jeugd en Gezin Noord-Groningen;
- Visie op het sociale domein, BMW gemeenten;
- Startnota 3D BMW gemeenten;
- Wmo beleid 2015-2018 BMW-gemeenten;
- Nadere regels en besluit maatschappelijke ondersteuning 2015 BMW gemeenten;
- Verordening Maatschappelijke Ondersteuning De Marne 2015;
- Jaarplan OGGZ 2014 BMW gemeenten;
- Subsidieverordening gemeente De Marne;
- Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid;
- Woon- en leefbaarheidsplan De Marne;
- Nota lokaal gezondheidsbeleid "Gezondheid, Welzijn en Welbevinden" 2013-2017;
- Samenwerken aan leefbare dorpen, visie en praktische uitgangspunten voor burgerparticipatie in de gemeente De Marne;
- Project- en werkplan Woon & Leefbaarheidsmonitor;
- Project- en werkplan Noabers (2014-2016);
- Procesplan Vitale Dynamiek;
- Participatiewet;
- Verordeningen op grond van de Participatiewet;
- Minima- en armoedebeleid;
- Pact voor Samenredzaamheid;
- Samenwerkingsovereenkomst SoZaWe Hoogeland;
- Uitgangspunten nieuwe uitvoeringsstructuur;
- Strategisch beleidskader Werk en Inkomen.

Wat gaat het kosten?

Sociaal Domein

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Samenkracht en burgerparticipatie		1.256	976	938	938	938
Wijkteams		248	272	272	272	272
Inkomensregelingen		5.400	5.467	5.457	5.457	5.457
Begeleide participatie		1.612	1.619	1.504	1.515	1.457
Arbeidsparticipatie		391	415	442	459	427
Maatwerkvoorzieningen (Wmo)		240	240	240	240	240
Maatwerkdienstverlening 18+		2.535	2.415	2.402	2.407	2.416
Maatwerkdienstverlening 18-		2.336	2.321	2.328	2.342	2.357
Geëscaleerde zorg 18+		322	183	183	183	183
Volksgezondheid		332	344	344	344	344
Saldo Lasten	15.510	14.672	14.253	14.111	14.157	14.091
Samenkracht en burgerparticipatie						
Wijkteams						
Inkomensregelingen		4.019	4.019	4.019	4.019	4.019
Begeleide participatie						
Arbeidsparticipatie						
Maatwerkvoorzieningen (Wmo)		130	130	130	130	130
Maatwerkdienstverlening 18+						
Maatwerkdienstverlening 18-						
Geëscaleerde zorg 18+		149	149	149	149	149
Volksgezondheid						
Saldo Baten	4.567	4.297	4.297	4.297	4.297	4.297
Saldo Lasten en Baten	-10.943	-10.375	-9.955	-9.814	-9.860	-9.794

Reserves						
Toevoeging reserves	231	1.309				
Onttrekking reserves	271	1.621	58			

Resultaat	-10.903	-10.063	-9.898	-9.814	-9.860	-9.794
------------------	----------------	----------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.8 Milieu

Inhoud van het beleidsprogramma Milieu

Programma Taakvelden	Milieu 7.2 Riolerings 7.3 Afval 7.4 Milieubeheer 7.5 Begraafplaatsen					
Inhoud Samen met anderen werkt de gemeente aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties goed kunnen leven. Dat doen we door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht en natuur, in duurzame energiebronnen en door minder energie te gebruiken. Onze ambities staan in het Klimaatbeleidsplan. We voeren ons beleid volgens dat plan uit. Daarnaast doet de gemeente haar wettelijke milieutaken. Die bestaan uit het voorkomen, beperken en terugdringen van hinder en vervuiling.						
Maatschappelijke ontwikkeling De Marne is een milieu- en energiebewuste gemeente waarin huidige en toekomstige generaties, inwoners, bedrijven en bezoekers een goede kwaliteit van leven, werken en vertoeven ervaren.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Omvang huishoudelijk restafval <i>Bron: CBS, 2015</i>	Kg/inwoner	216	148	253	329	200
Hernieuwbare elektriciteit <i>Bron: RWS, 2015</i>	%	26,9%	27,9%	5,0%	177,0%	11,8%

Toelichting beleidsindicatoren

Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa. Het percentage geeft aan: het aandeel nieuwe energie van het totale energieverbruik in de gemeente. De opgewekte hernieuwbare elektriciteit bestaat uit de optelsom van, indien aanwezig in de gemeente, bronnen zoals: Afvalverbrandingsinstallatie, Biogas vergisting, Waterkracht, Wind op land en Zonnestroom.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Ingezet beleid uitvoeren	Doelstelling 1 t/m 6

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
We willen onze burgers een gezond en veilig leven bieden in een aantrekkelijke leefomgeving te midden van een vitale natuur. De mondiale biodiversiteit moet onaangetast blijven en natuurlijke hulpbronnen mogen we niet uitputten. Daarvoor gaan we ons klimaatbeleid verder uitvoeren en hinder en vervuiling voorkomen, beperken en terugdringen.

Doelstelling 1	Het in stand houden, verbeteren, verduurzamen en inspelen op toekomstige ontwikkelingen van de waterketen				
Maatregel	1. Het beheren van de (afval)waterketen (Thema Ketenbeheer). 2. Samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en waterschap intensiveren (Thema Samen Sterker). 3. Toekomst gericht samenwerken (Thema Maatschappelijke Trends).				
Prestatie Indicator	Plannen uitvoeren en opstellen				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Afvalwater-beleidsplan BMWV/NZV uitvoeren	Afvalwater-beleidsplan BMWV/NZV uitvoeren	Afvalwater-beleidsplan Het Hogeland/ NZV uitvoeren	Afvalwater-beleidsplan Het Hogeland/ NZV uitvoeren	Afvalwater-beleidsplan Het Hogeland/ NZV uitvoeren
	Uitvoeringsplan 2018 opstellen	Uitvoeringsplan 2019 opstellen	Uitvoeringsplan 2020 opstellen	Uitvoeringsplan 2021 opstellen	Uitvoeringsplan 2022 opstellen

Toelichting maatregel

In het Afvalwaterbeleidsplan staan visie en doelen genoemd. De waterketen is een complex geheel, er zijn verschillende overheden, burgers en bedrijven betrokken. De doelen zijn ingedeeld op strategisch, tactisch en operationeel niveau. Aan de hand van drie thema's zijn de doelen uitgewerkt in de speerpunten van het afvalwaterbeleidsplan. De drie thema's zijn: ketenbeheer, samen sterker en maatschappelijke trends.

Het Waternetteam BMWV/ NZV gaat een meetplan Stedelijk Afvalwater opstellen en uitvoeren. Dit als vervolg op de Optimalisatiestudie van het Afvalwatersysteem. In 2018 worden de voorbereidingen getroffen voor een nieuw Afvalwaterbeleidsplan. Dit plan wordt opgesteld voor de gemeente Het Hogeland en Waterschap Noorderzijlvest. Het plan wordt in 2019 aan de nieuwe gemeenteraad ter besluitvorming aangeboden.

Doelstelling 2	Kwalitatief goede begraafplaatsen aanbieden				
Maatregel	1. Uitvoering beleidsplan Begraven. 2. Verdere uitbreiding begraafplaats Ulrum. 3. Het opstellen van een meerjarenplan begraafplaatsen.				
Prestatie Indicator	Het beleid en beheer van begraven is actueel				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoering van beleid	Uitvoering van beleid	Uitvoering van Beleid	Uitvoering van Beleid	Uitvoering van beleid

Toelichting maatregel

In 2017 is begonnen met de uitbreiding van de Begraafplaats te Kloosterburen. In 2018 wordt een deel ingericht.

In het meerjarenplan worden ook alternatieve verhardingen meegenomen voor schelpenpaden.

Doelstelling 3	Afvalinzameling, -preventie en -hergebruik verder optimaliseren				
Maatregel	1. Inzamelen huishoudelijk afval door B.V. Groningen Milieu; 2. Afvalstromen monitoren; uitkomsten vergelijken met andere gemeenten; 3. Uitvoeren van het zwerfafvalplan 2013-2022.				
Prestatie Indicator	Aanbod van afval beperken naar 100 kg restafval per inwoner in 2020.				
	2017	2018	2019	2020	2021
Percentage gescheiden afval	65%	67%	70%	72%	72%
tonnen afval per jaar	5400	5400	5200	5000	5000
tonnen kunststof door nascheiding	149	151	153	155	155

Doelstelling 4	Het Klimaatbeleidsplan uitvoeren.				
Maatregel	1. Uitvoeren van de Energievisie Leens => energiebesparende maatregelen voor het gemeentehuis, sporthal, school en het zwembad uitvoeren; 2. Kansen op gebied van klimaatbeleid en duurzaamheid zoveel als mogelijk integraal meenemen bij alle nieuwe ontwikkelingen.				
Prestatie Indicator	Plannen en maatregelen uitvoeren.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Energiebesparende maatregelen treffen			

Toelichting maatregel

Energievisie Leens. Er is onderzoek gedaan naar energiebesparende en duurzame maatregelen voor het gemeentehuis, sporthal, school en het zwembad in Leens. Deze maatregelen staan in de Energievisie Leens.

In 2018 worden de maatregelen gerealiseerd.

De eerste resultaten van het onderzoek tonen aan dat een houtkachel geen haalbare optie is voor de combinatie van de vier objecten. De fysieke criteria voor een dergelijke installatie zijn niet inpasbaar in het gebouw. Gezien de ontwikkelingen rond het IKC wordt nu nader onderzoek gedaan naar de combinatie gemeentehuis en het IKC. De realisatie van het IKC is hierin leidend. De verduurzaming van de warmtevoorziening in gemeentehuis en IKC maakt daarmee onderdeel uit van de planning van het IKC.

De nadere analyse naar de toepassing van een houtkachel voor zwembad en/of sporthal dient nog te worden gemaakt.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen: vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De gemeenschappelijke regeling behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieu hygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.				
Financieel belang	De kosten (exploitatietekort) voor vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 50	k€ 38	k€ 32	k€ 19	k€ 19
Risico's Het uiteindelijk tekort wordt gedragen door de deelnemende gemeenten. In de gemeenschappelijke regeling is de verdeling van de baten en lasten van de deelnemende gemeenten geregeld. In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.					
Ontwikkelingen Het jaar 2017 staat in het teken van de voorbereiding van de eindafwerking van het stortlichaam. De verwachting is dat begin 2018 begonnen wordt met de eindafwerking.					

Naam	Groningen Milieu
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil
Begroot jaarlijks dividend	nul
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Geen begroting vastgesteld.	

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Klimaatbeleidsplan 2013 – 2020, Grenzeloos CO2 neutraal!! (2013);
- De Marne duurzaam verlicht, beleidsplan Openbare verlichting; raad december 2009;
- Afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum en waterschap Noorderzijlvest 2014-2018;
- Grondwaterbeheerplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum 2013;
- Verordening lijkbezorgingsrechten (jan. 2014);
- Afvalbeleidsplan 2011-2016;
- Uitvoeringsplan afvalbeleid 2011-2016.
- Beleidsplan begraven (juli 2016)

Wat gaat het kosten?

Milieu

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Riolering		1.519	1.405	1.409	1.409	1.428
Afval		1.088	995	996	999	999
Milieubeheer		44	46	46	46	46
Begraafplaatsen en crematoria		187	200	214	212	212
Saldo Lasten	3.072	2.838	2.646	2.664	2.666	2.684
Riolering		1.819	1.805	1.755	1.755	1.755
Afval		1.411	1.312	1.312	1.312	1.312
Milieubeheer						
Begraafplaatsen en crematoria		143	125	125	125	125
Saldo Baten	3.406	3.373	3.241	3.191	3.191	3.191
Saldo Lasten en Baten	334	536	595	527	526	508

Reserves						
Toevoeging reserves	694	21				
Onttrekking reserves	95	49	5	5	5	5

Resultaat	-266	564	600	532	531	513
------------------	-------------	------------	------------	------------	------------	------------

2.9 Leefomgeving

Inhoud van het beleidsprogramma Leefomgeving

Programma Taakvelden	Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur 8.1 Ruimtelijke ordening 8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen) 8.3 Wonen en bouwen					
Inhoud De gemeente De Marne heeft bijzondere kenmerken die bescherming genieten. Het bijzondere landschap van de Marne is ons visitekaartje en maakt het aantrekkelijk om hier te wonen en te recreëren. Tegelijkertijd moeten we niet uit het oog verliezen dat er binnen de gemeentegrenzen ook gewerkt moet worden. Dit vraagt voortdurend om afweging van verschillende belangen. Het resultaat van deze afweging vertalen we in diverse beleidsdocumenten. De basis hiervoor is vastgelegd in de Structuurvisie De Marne.						
Maatschappelijke ontwikkeling Versterken van de economische structuur, behoud van landschappelijke waarden en dorpsstructuren en een goede bereikbaarheid hebben een positieve invloed op welvaart en welzijn. Krimp, vergrijzing en ontgroening zijn belangrijke aandachtspunten en vragen niet alleen inzet van de gemeente, maar ook die van de inwoners, andere overheden, maatschappelijke instellingen en bedrijven. Hoe wij hiermee omgaan, staat in het Integraal beleidskader Krimp & Leefbaarheid en is nader uitgewerkt in het Woon- en Leefbaarheidsplan. In januari 2017 is het Woon- en Leefbaarheidsplan; Noord Groningen Leeft (het zogenaamde WLP2) vastgesteld als nieuw beleidskader. Ook de gebiedsontwikkeling Lauwersoog/Lauwersmeer maakt deel uit van onze strategie. In de paragraaf Demografische ontwikkeling van deze begroting gaan we uitvoeriger in op dit onderwerp en de gevolgen daarvan.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Gemiddelde WOZ waarde <i>Bron: CBS, 2016</i>	Duizend euro	140	165	171	142	209
Nieuw gebouwde woningen <i>Bron: ABF, 2014</i>	Aantal per 1.000 woningen	3,4	4,8	5,3	2,4	6,0
Demografische druk <i>Bron: CBS, 2017</i>	%	78,8%	83,8%	77,0%	79,7%	69,0%
Gemeentelijke woonlasten eenpersoons-huishouden <i>Bron: COELO, 2017</i>	In Euro's	801	712	728	699	644
Gemeentelijke woonlasten meerpersoons-huishouden <i>Bron: COELO, 2017</i>	In Euro's	850	783	728	771	723

Toelichting beleidsindicatoren

Demografische druk

De som van het aantal personen van 0 tot 15 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 15 tot 65 jaar.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Conform de structuurvisie richting geven aan ruimtelijke ontwikkelingen	doelstelling 1
Via het Woon- en Leefbaarheidsplan krijgen innovatie en ontwikkeling een impuls	doelstelling 2
Doorgaan met het uitvoeren van structurele opgaven en het oppakken van nieuwe initiatieven	doelstelling 3

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Zorgdragen voor een goede fysieke leefomgeving

Doelstelling 1	Uitvoeren van de Structuurvisie				
Maatregel	1. Beoordelen van initiatieven met een ruimtelijke impact; 2. Initiëren/regisseren van ruimtelijke ontwikkelingen zodra zich hiervoor kansen voordoen.				
Prestatie Indicator	Dorpen faciliteren bij het opstellen van ruimtelijke visies				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren	Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Op 28 januari 2014 heeft de gemeenteraad een nieuwe structuurvisie vastgesteld. Daarin staat op hoofdlijnen het ruimtelijk beleid voor ongeveer de komende vijftien jaar.

De structuurvisie is een belangrijke onderlegger bij de actualisering van bestemmingsplannen en de beoordeling van initiatieven met een ruimtelijke impact. Daarnaast wordt invulling gegeven aan ruimtelijke kansen zodra zich hiervoor een gelegenheid voordoet. De gemeente De Marne is daarbij steeds minder de traditionele overheid die plannen maakt en van bovenaf oplegt. Burgers en collectieven van burgers krijgen ruim baan voor initiatieven. Het project Werken aan de Dorpen is daar een mooi voorbeeld van. Inwoners worden hierbij instaat gesteld om zelf inhoud te geven aan de directe leefomgeving. Dit kan variëren van concrete inrichtingsvoorstellen tot het opstellen van een actuele dorpsvisie.

Doelstelling 2	Uitvoeren van het Woon- en Leefbaarheidsplan				
Maatregel	1. Uitvoering geven aan het Programma Krimp en Leefbaarheid; 2. Herstructurering van de woningvoorraad.				
Prestatie Indicator	N.v.t.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

De beleidsuitgangspunten van het Woon- en Leefbaarheidsplan zijn vertaald in concrete acties die zijn vastgelegd in het Programma Krimp en Leefbaarheid. Paragraaf 3.8 van deze begroting gaat hier uitvoeriger op in. Hier beperken we ons tot het thema wonen.

Herstructurering woningvoorraad

De huidige woningvoorraad van De Marne voldoet niet aan de verwachte toekomstige bevolkingsopbouw. Er zijn te veel woningen en bovendien zijn dat vaak niet de woningen waar behoefte aan is. De gemeente heeft haar regierol op het vlak van volkshuisvesting opgepakt door met haar partners afspraken te maken over aanpassing van de woningvoorraad. Daarom is in januari 2017 het Woon- en Leefbaarheidsplan; Noord Groningen Leeft (het zogenaamde WLP2) vastgesteld als nieuw beleidskader. Hierin wordt naast wonen en leefbaarheid nog meer de verbinding gezocht met andere sectoren zoals onderwijs en zorg, die ook te maken hebben met de gevolgen van de bevolkingsdaling. De beleidsuitgangspunten uit het WLP worden vertaald in concrete acties. Binnen het Programma Krimp en Leefbaarheid geven we de komende jaren uitvoering aan die acties. Meer informatie hierover vindt u in de paragraaf Demografische ontwikkeling.

Een belangrijke partner voor wat betreft de sociale woningvoorraad is Woningstichting Wierden en Borgen. Met de woningcorporatie zijn afspraken gemaakt voor sloop, nieuwbouw en het opplussen van haar woningvoorraad, die zijn vastgelegd in de Prestatieafspraken. Voor 2018 zijn daarvoor concrete doelstellingen geformuleerd. De gemeente trekt actief op met Wierden en Borgen om de maatregelen in 2018 te realiseren.

Om de particuliere woningen te verbeteren zijn we bezig met het project Particuliere woningverbetering. Dit project stimuleert particulieren om hun woning levensloopbestendig en energiezuinig te maken. Aan het overaanbod van particuliere woningen kunnen we weinig doen. De enige mogelijkheid die we hebben is om met het project Particuliere woningverbetering (te ver) verkrotte woningen uit de markt te halen, maar om grote aantallen gaat dat niet.

Doelstelling 3	Uitvoeren van gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkeling.				
Maatregel	1. Opbouwen en onderhouden van samenwerkingsverbanden mede in relatie tot fondsenwerving; 2. Uitvoeren van de ontwikkeling van Lauwersoog/Lauwersmeer (PROLoog); 3. Uitvoering geven/meewerken aan diverse overige projecten.				
Prestatie Indicator	Samenwerkingsverbanden opbouwen en projecten uitvoeren.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Samenwerking en fondsenwerving

Wij nemen deel aan regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van plattelandsontwikkeling en gebiedsontwikkeling. Daar gaan we in 2018 mee door. Juist in tijden van schaarse middelen is samenwerking essentieel om tot succes te kunnen komen.

In de komende jaren blijven diverse fondsen beschikbaar voor gebiedsontwikkeling. Uit het Waddenfonds kan nog jaren worden geput. Daarbij zal de gemeente ook in de toekomst blijven meebetalen aan projecten, omdat de meeste fondsen voor gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer (PROLoog) cofinanciering verplicht stellen.

Lauwersoog/Lauwersmeer

We werken verder aan de gebiedsontwikkeling rond Lauwersoog en het Lauwersmeer. Dit kent twee ontwikkelingspijlers die elkaar onderling versterken. Enerzijds de visserijsector, anderzijds recreatie en toerisme. In programma 9 A staat meer informatie over het project PROLoog.

Overige projecten

De gemeente werkt actief mee aan de voorbereiding en of uitvoering van diverse projecten. Voorbeelden hiervan zijn: Rondje Lauwersmeer, projecten van Landschapsbeheer Groningen en het Routebureau.

Werken aan de Dorpen

In 2017 is het project Werken aan de Dorpen (WadD) gestart. De dorpen zijn zelf aan de slag gegaan met een brede inventarisatie van wensen, kansen en knelpunten. Op basis hiervan gaat de gemeente eind 2017 een subsidieaanvraag indienen bij de NCG. Bij een positieve beschikking kunnen wij medio april 2018 starten met de uitvoering van de diverse onderdelen.

Doelstelling 4	Belangen van onze burgers in relatie tot de gaswinningsproblematiek zo goed mogelijk behartigen				
Maatregel	Organiseren van een adequate gemeentelijke vertegenwoordiging in relatie tot de gaswinningsproblematiek				
Prestatie Indicator	1. Ten aanzien van de gaswinningsproblematiek is een adequate vertegenwoordiging gerealiseerd; 2. Uitvoering geven aan het meerjarenprogramma voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen en het bijbehorende uitvoeringsprogramma 2018.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Onze gemeente is betrokken bij de problemen rond de gaswinning in Noord-Groningen. Elf Ommelandse gemeenten werken samen met stad Groningen en provincie, om de regie te houden bij deze problematiek. De gemeente De Marne investeert hierbij extra in krimp en leefbaarheid, toekomstperspectief en gebiedsregie en interne coördinatie en afstemming. Om de belangen van De Marne adequaat te vertegenwoordigen heeft de raad op 23 juni 2015 besloten 2 fte extra beschikbaar te stellen. De gemeente De Marne heeft hiervoor in 2016 een kostendekkende vergoeding van het ministerie van EZ ontvangen van €k135. In 2017 is deze vergoeding gedaald naar € k95. De vergoeding is hiermee niet meer kostendekkend voor de benodigde 2fte. In samenspraak met de andere gemeenten wordt ingezet op een verhoging van het lumpsum budget bij het ministerie van EZ. De lumpsum regeling valt buiten de bevoegdheid van de NCG.

Inhoud

Meerjarenprogramma Veilig en Kansrijk Groningen (MJP) '18- '22

Voor de gemeente geldt dat er geen sprake is van het uitvoeren van een versterkingsprogramma. Aangezien de NCG heeft besloten van binnen naar buiten te werken is De Marne als laatste aan de beurt. De impact van de bevingen op ons grondgebied is nadrukkelijk aanwezig. De aandacht gaat dan ook uit naar het ondersteunen van inwoners vanuit onze eigen organisatie. De ene keer betekent dit het begeleiden naar de juiste gesprekspartner een andere keer is het beantwoorden van vragen. De inhoudelijke en programmatische aandacht gaat uit naar de actualisatie van het MJP meerjarenprogramma. Dit document wordt eind 2017 door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) opgesteld en vormt de basis voor het uitvoeringsprogramma '18 –'22. Aandachtspunten hierin voor De Marne blijven zaken als het inzetten op een goede schadeafhandeling, ook buiten de contourlijn. De Marne zet zich hierbij met name in op het leefbaarheidsspoor (Kansrijk Groningen). De samenwerking in BMW krijgt op dit thema meer en meer vorm door bundeling van inspraak afstemming van onze inhoudelijke reacties.

Winningsplan

De Raad van State heeft in juli 2017 een zitting gehouden naar aanleiding van de bezwaren tegen het winningsplan. De collectief ingebrachte standpunten van De Marne zijn hier ook behandeld. We zijn voornamelijk in afwachting van de uitspraak.

Ijkmoment 2017

Nieuw in de Mijnbouwwet is het jaarlijkse ijkmoment van de minister op het winningsplan. De minister heeft hiermee de mogelijkheid om het instemmingsbesluit op het winningsplan jaarlijks te evalueren. Hiertoe worden de gemeenten ter consultatie uitgenodigd. De uitkomsten worden rond 1 oktober bekend gemaakt.

Veiligstellen Cultureel Erfgoed

In het aardbevingsgebied willen NCG, provincie, gemeenten en Libau gezamenlijk optrekken ten einde cultureel erfgoed te behouden voor de toekomst. Voorkomen moet worden dat beeldbepalende panden met te veel schade niet worden hersteld, maar gesloopt. Bij panden met een monumentale status lijkt dit goed geregeld. Echter veel panden kennen die status niet, maar zijn wel beeldbepalend/karakteristiek.

We staan op het punt om te beginnen met een inventarisatie van alle karakteristieke gebouwen in het buitengebied en in de dorpen. Die gaan we met een facetbestemmingsplan voorzien van een beschermende regeling zodat ze niet zomaar verbouwd of gesloopt kunnen worden. Alle BMW-gemeenten denken daarmee vóór de herindeling te voldoen aan de verplichting vanuit de Provinciale Omgevingsverordening om karakteristieke gebouwen te beschermen.

Doelstelling 5	Op een adequate wijze uitvoeren van wettelijke taken op gebied van ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening en handhaving				
Maatregel	4. Actualiseren van bestemmingsplannen; 5. Opstellen van postzegelplannen; 3. Implementatie Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving(VTH); 4. Investeren in de samenwerking met de (Omgevingsdienst Groningen) ODG.				
Prestatie Indicator	Wettelijke taken uitvoeren				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

Omgevingswet

Er wordt een nieuwe Omgevingswet voorbereid; deze wet bundelt 26 wetten en nog veel meer regelingen samen in 1 nieuwe wet voor de fysieke leefomgeving. Met de wet heeft als doel het omgevingsrecht overzichtelijker, meer voorspelbaar en gemakkelijker in gebruik te maken. Hierdoor ontstaat snellere en integrale besluitvorming en bestuurlijke afwegingsruimte voor maatwerk.

De implementatie van de omgevingswet vergt zowel inhoudelijke als organisatorische voorbereiding. Gemeenten moeten een omgevingsvisie opstellen en bepalen wat hun rol en ambitie is ten aanzien van ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Dit proces heeft veel raakvlakken met de gemeentelijke herindeling. Ook in dat proces worden keuzes gemaakt t.a.v. de invulling en organisatie van de nieuwe gemeente Het Hogeland.

De BMWE-werkgroep Omgevingswet buigt zich over (een plan van aanpak voor) de implementatie van de omgevingswet in de nieuwe gemeente Het Hogeland. Waar mogelijk wordt aangehaakt bij het proces rond de herindeling. Ook bij de herindeling wordt voor zover mogelijk al stilgestaan met de aankomende omgevingswet. De visie 'Ruimte! Toekomstvisie op de nieuwe gemeente Het Hogeland' (mei 2017) is al opgesteld in de geest van de nieuwe omgevingswet.

Qua planning zal de implementatie van de omgevingswet op de herindeling volgen. De wet zal naar verwachting per 1 januari 2021 in werking treden.

Actualisering bestemmingsplannen

We hebben de wettelijke plicht te beschikken over actuele bestemmingsplannen. Dat betekent dat een bestemmingsplan niet ouder mag zijn dan tien jaar. Hoewel we met de vaststelling van de beheersverordening Grote Kernen in januari 2015 aan die verplichting voldoen, zijn we inmiddels alweer aan de slag met een herziening van het bestemmingsplan Buitengebied. Dat plan moet uiterlijk december 2018 opnieuw vastgesteld zijn. Bovendien gaan we de beheersverordeningen Kleine Kernen en Grote Kernen, en alle bestemmingsplannen die daaronder vallen, integreren in één Dorpenplan.

We staan op het punt om te beginnen met een inventarisatie van alle karakteristieke gebouwen in het buitengebied en in de dorpen. Die gaan we met een facetbestemmingsplan voorzien van een beschermende regeling zodat ze niet zomaar verbouwd of gesloopt kunnen worden. Alle BMWE-gemeenten denken daarmee vóór de herindeling te voldoen aan de verplichting vanuit de Provinciale Omgevingsverordening om karakteristieke gebouwen te beschermen.

Postzegelplannen

Voortdurend brengen we voor concrete ontwikkelingen kleine bestemmingsplannen (zogenoemde postzegelplannen) in procedure. Deze postzegelplannen stellen we op voor projecten die niet passen binnen de geldende bestemming maar waaraan we toch mee willen werken. Zo leveren we maatwerk en hoeven initiatiefnemers niet te wachten op de volgende reguliere actualisering van het bestemmingsplan. Meewerken aan zulke plannen past ook in de visie van het Woon- en Leefbaarheidsplan. Daar waar in het verleden de stelregel 'nee, tenzij' werd toegepast, werken we nu veel meer volgens het 'ja, mits'-principe.

WijzigingsBesluit Omgevingsrecht

Het Besluit Omgevingsrecht is in 2017 gewijzigd. Deze wijziging is het gevolg van het permanent worden van de Crisis en Herstelwet. Het houdt een uitbreiding in van de verplichte taken die de Omgevingsdiensten in Nederland moeten uitvoeren.

Vergunningverlening en Omgevingsdienst

De Omgevingsdienst Groningen functioneert nog niet zoals dat bij de oprichting was beoogd. Inmiddels heeft de ODG een verbeterplan opgesteld. Ook in 2018 zullen maatregelen hieruit moeten worden uitgevoerd.

Zeer waarschijnlijk stopt de Omgevingsdienst per 1 januari 2018 met het uitvoeren van taken op grond van de Algemene Plaatselijke Verordening (o.a. het verlenen van evenementenvergunning en handhaving APV). Definitieve besluitvorming hierover vindt plaats in december 2017. In dat geval worden deze taken weer overgeheveld naar de gemeente. De gemeente De Marne is zich nu aan het voorbereiden op deze situatie.

Verder wordt aan het begin van 2018 een uitspraak voorbereid van de BMWE-gemeenten over de wijze waarop de gemeente Het Hogeland na 1 januari 2019 haar vergunningverleningsproces gaat organiseren en wie dat gaat uitvoeren.

Activering PROLoog Algemeen

In de begrotingen van de jaren 2012-2017 is de jaarlijkse bijdrage van de gemeente de Marne opgenomen als investering voor het programma PROLoog. Deze kosten worden op 1 januari 2018 geactiveerd en in één keer afgeschreven. De afschrijvingskosten worden gedekt vanuit de bestemmingsreserve PROLoog algemeen.

Verbonden partijen

Hieronder wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen: vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam		Omgevingsdienst Groningen (ODG)				
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang		De omgevingsdienst verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.				
Financieel belang		De kosten voor de Omgevingsdienst Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten en de provincie Groningen. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
		2017	2018	2019	2020	2021
		k€ 612	k€ 629	k€ 641	k€ 653	k€ 665
Risico's						
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.						
Ontwikkelingen						
Evaluatieonderzoek ODG en verbeterplan						
In het voorjaar van 2016 is het Evaluatieonderzoek Omgevingsdienst Groningen uitgevoerd. Uit de evaluatie blijkt dat de ontwikkeling achterblijft bij het beeld zoals opgetekend in de landelijke evaluatie van het vernieuwde VTH stelsel. De basis is nog niet op orde. Een pas op de plaats is noodzakelijk om van daaruit vervolgstappen te nemen en het vertrouwen te herstellen. Dit ook met het oog op de nieuwe Omgevingswet. Er is een Verbeterplan opgesteld. Het Verbeterplan heeft financiële consequenties. De lumpsumfinanciering blijft voor 2016 t/m 2018 in stand (systematiek van een Producten- en Dienstencatalogus (PDC) is uitgesteld naar 2019).						
Nieuwe Omgevingswet (maakt omgevingsrecht eenvoudiger)						
Het omgevingsrecht bestaat uit tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Zij hebben allemaal hun eigen uitgangspunten, werkwijzen en eisen. De wetgeving is daardoor te ingewikkeld geworden voor de mensen die ermee werken. Daardoor duurt het bijvoorbeeld langer voordat een project kan starten. Het kabinet maakt het omgevingsrecht makkelijker en voegt alle regelingen samen in één nieuwe omgevingswet.						

Uitgangspunten Omgevingswet

Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op:

- de samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur;
- duurzame ontwikkelingen, zoals windmolenparken aanleggen;
- de verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen.

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog BV
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog
Begroot jaarlijks dividend	nul
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Nog geen begroting vastgesteld.	

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- De Marne, blijvend de moeite waard. Integraal beleidskader Krimp en Leefbaarheid (2011);
- Structuurvisie De Marne (2013);
- Woon en Leefbaarheidsplan (2011);
- Programma Krimp en Leefbaarheid (2013);
- PROLoog, plan voor regie en ruimtelijke ontwikkeling Lauwersoog (2011);
- Koers op het Lauwersmeer (2013).

Wat gaat het kosten?

Leefomgeving

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Fysieke bedrijfsinfrastructuur		37	41	41	41	41
Ruimtelijke ordening		471	368	367	351	351
Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)		130	140	140	140	140
Wonen en bouwen		1.805	1.162	1.153	1.169	1.168
Saldo Lasten	2.413	2.442	1.711	1.702	1.701	1.700
Fysieke bedrijfsinfrastructuur						
Ruimtelijke ordening		17	17	17	17	17
Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)		136	116	96	76	76
Wonen en bouwen		375	420	420	420	420
Saldo Baten	949	528	552	532	512	512
Saldo Lasten en Baten	-1.464	-1.914	-1.159	-1.170	-1.189	-1.188

Reserves						
Toevoeging reserves	140	7.506				
Onttrekking reserves	448	5.977	12	12	12	12

Resultaat	-1.156	-3.444	-1.147	-1.158	-1.177	-1.176
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.10 Algemene middelen en ondersteuning

Inhoud van het beleidsprogramma Algemene middelen en ondersteuning

Programma Taakvelden	Algemene middelen en ondersteuning					
	0.4 Overhead					
	0.5 Treasury					
	0.61 OZB woningen					
	0.62 OZB niet-woningen					
	0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds					
	0.8 Overige baten en lasten					
Inhoud						
Dit programma heeft vooral een financieel-technisch karakter en wijkt daarmee sterk af van de andere programma's. Er staat een aantal belangrijke gemeentelijke inkomsten- en uitgavenramingen in, zoals algemene uitkering gemeentefonds, algemene belastingen, dividendopbrengsten uit deelnemingen, de financieringsfunctie en de post onvoorzien. Deze baten en lasten zijn niet toe te rekenen aan één van de beleidsprogramma's.						
Beleidsindicatoren						
Naam indicator	Eenheid	Indicator				
		De Marne	Winsum	Bedum	Eems- mond	Landelijk
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	6,2	8,3	6,4	8,7	n.n.b.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	5,7	8,2	5,7	8,1	n.n.b.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 635	614	€ 290	€ 770	n.n.b.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	4,4%	22%	8%	8,5%	n.n.b.
Overhead	% van totale lasten	11,3%	45%	13%	13,7%	n.n.b.

Toelichting beleidsindicatoren

Formatie

Het gaat hierom formatieplaatsen ongeacht of die worden ingevuld met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaan in de vorm van een vacature.

Bezetting

Het gaat hier om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is. Ook boventallige medewerkers moeten hier meegeteld worden.

Apparaatskosten

Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken, exclusief griffie en bestuur.

Externe inhuur

Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt (bijvoorbeeld: uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten). De ingehuurd functionaris krijgt een plaats in de hiërarchie van de organisatie.

Overhead

Alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Speerpunten collegeprogramma

Onderwerpen in het collegeprogramma	Terug te vinden in de begroting
Met het vaststellen van de programmabegroting zijn de kaders voor de financiën vastgesteld	Doelstelling 1

Overzicht programma

Wat willen we bereiken? / Wat gaan we daarvoor doen!
Een gemeente die de financiën op orde heeft, tarieven hanteert die kostendekkend zijn, financiële risico's beheerst en zorgt voor adequate investeringsruimte

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan die inkomsten vrij besteden, zolang dat bijdraagt aan het beleid van de gemeenteraad. Naast de uitkering uit het Gemeentefonds gaat het om gemeentebelastingen, deelnemingen/dividend, erfpacht, rente en de verzamelpost 'overige dekkingsmiddelen'. Heffingen die niet vrij besteedbaar zijn, zoals het rioolrecht en de afvalstoffenheffing en de inkomsten uit specifieke uitkeringen zijn als baten opgenomen in de betreffende programma's.

Doelstelling 1	Opstellen kaderbrief en begroting 2019 voor de gemeente Het Hogeland				
Maatregel	We stellen een kaderbrief en een begroting 2019 voor de gemeente Het Hogeland. Dit betekent in de voorbereiding harmonisatie van werkwijzen en systemen.				
Prestatie Indicator	In het voorjaar zal de kaderbrief worden opgesteld, de begroting 2019 in het najaar.				
		2018	2019	2020	2021
		Opstellen kaderbrief en begroting			

Verbonden partijen

Hierna wordt inzicht gegeven in de bijdrage van verbonden partijen aan dit beleidsprogramma. In de paragraaf verbonden partijen is uitgebreidere informatie beschikbaar over de verbonden partijen: vestigingsplaats, deelnemende partijen, bestuurlijk belang, financieel belang, vermogen en financieel resultaat van de afgelopen jaren.

Naam	Enexis				
Rechtsvorm	Besloten vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1988 en Gaswet.				
Begroot jaarlijks dividend	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 105	k€ 105	k€ 105	k€ 105	k€ 105
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen In 2016 hebben we een deel van onze aandelen Enexis verkocht.					
Naam	Waterbedrijf Groningen				
Rechtsvorm	Besloten vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	Drinkwatervoorziening				
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.				
Begroot jaarlijks dividend	Nul				
Ontwikkelingen Niet bekend					

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten				
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank is een betrokken partner en draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.				
<i>Begroot jaarlijks dividend</i>	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen De omvang van nieuw verstrekte langlopende leningen ligt in 2017 naar verwachting in lijn met die van het voorgaande jaar. Het renteresultaat over 2017 zal naar verwachting uitkomen binnen een bandbreedte van EUR 370 tot EUR 420 miljoen. Door de aanhoudend hoge volatiliteit op de financiële markten is een betrouwbare indicatie van de ongerealiseerde resultaten binnen het resultaat financiële transacties niet te geven. Gezien de aanhoudende onzekerheden acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2017.					

In welke documenten is relevant beleid vastgelegd?

- Verordening Financieel beleid (oktober 2015);
- Controleverordening (juni 2016);
- Verordening doelmatigheid en doeltreffendheid (oktober 2003);
- Controleprotocol incl. normenkader (18 juli 2017);
- Kadernota (juli 2017).

Wat gaat het kosten?

Algemene middelen en ondersteuning

Taakvelden (x € 1.000)	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten en Baten						
Beheer overige gebouwen en gronden		758	421	414	414	414
Overhead		5.657	5.063	5.021	4.985	4.976
Treasury		34	60	33	19	18
OZB woningen		174	159	159	159	159
OZB niet-woningen		40	45	45	45	45
Overige baten en lasten		25	25	25	25	25
Vennootschapsbelasting		10	10	10	10	10
Saldo Lasten	1.435	6.698	5.782	5.707	5.657	5.648
Beheer overige gebouwen en gronden		627	38	39	39	39
Overhead		1.425	1.433	1.436	1.433	1.451
Treasury		232	133	132	132	132
OZB woningen		1.891	1.908	1.908	1.908	1.908
OZB niet-woningen		844	869	869	869	869
Alg.uitkering en ov.uitk.gem.fonds		18.181	18.708	18.702	18.623	18.359
Saldo Baten	24.116	23.199	23.089	23.086	23.004	22.757
Saldo Lasten en Baten	22.681	16.500	17.307	17.379	17.347	17.109

Reserves						
Toevoeging reserves	3.934	1.559	45			
Onttrekking reserves	3.432	4.482	208	267	295	172

Resultaat	22.178	19.424	17.144	17.110	17.052	16.936
------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Toelichting

Algemene uitkering

Gemeenten krijgen hun geld voor een belangrijk deel van de Rijksoverheid. Een groot deel van de inkomsten komt uit het Gemeentefonds. De berekening van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2017.

Overhead

Onder overhead wordt verstaan: alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. De definitie omvat naast alle loonkosten van de met name genoemde PIOFACH-functies, ook de ICT-kosten, alle huisvestingskosten en de uitbestedingskosten bedrijfsvoering. Onder de baten bij overhead is het bedrag opgenomen dat doorbelast wordt aan de samenwerkingspartners op het gebied van bedrijfsvoering (I&A, P&O etc.). De werkelijke overheadkosten is het saldo van lasten en baten op het taakveld 'overhead'.

Belastingen

Gemeenten hebben ook eigen inkomsten onder meer uit belastingheffing. De voornaamste belastingopbrengsten komen uit de onroerendezaakbelasting, toeristenbelasting en forensenbelasting. De toeristenbelasting en forensenbelasting worden verantwoord in het programma 2.4. Economische Zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme.

In de paragraaf Lokale heffingen (3.1) worden ook belastingheffingen opgenomen die geen algemene dekkingsmiddelen zijn, zoals afvalstoffenheffing en rioolrechten. De opbrengsten hiervan worden direct verantwoord in diverse programma's.

Treasury (kosten k€60)

In de lasten van het taakveld Treasury wordt het renteresultaat verantwoord en de toegerekende rente aan investeringen (verstekte leningen) aan deelnemingen (bv. woningbouwvereniging). In de paragraaf financiering is het renteresultaat berekend.

Treasury (baten k€133)

Verbonden partijen zijn organisaties waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft; daaronder vallen ook deelnemingen. Deelnemingen zijn die verbonden partijen waarbij de gemeente kapitaal heeft verstrekt (meestal via de storting op aandelen) aan een NV of in een BV. De deelnemingen leveren dividend op.

De dividenden worden verdeeld in opbrengsten van leningen in deelnemingen en uitkeringen over het aandeelkapitaal. Het gaat hier om dividend en rente van Enexis (k€ 105) en de Bank Nederlandse Gemeenten (k€ 9), rente van de woningbouwvereniging (k€ 10), rente van leningen verstrekt aan ambtenaren op grond van een financieringsregeling eigen woningen (k€3) en overige renteopbrengsten.

Onvoorzien

In de begroting is een structureel bedrag van k€ 25 voor onvoorzien opgenomen.

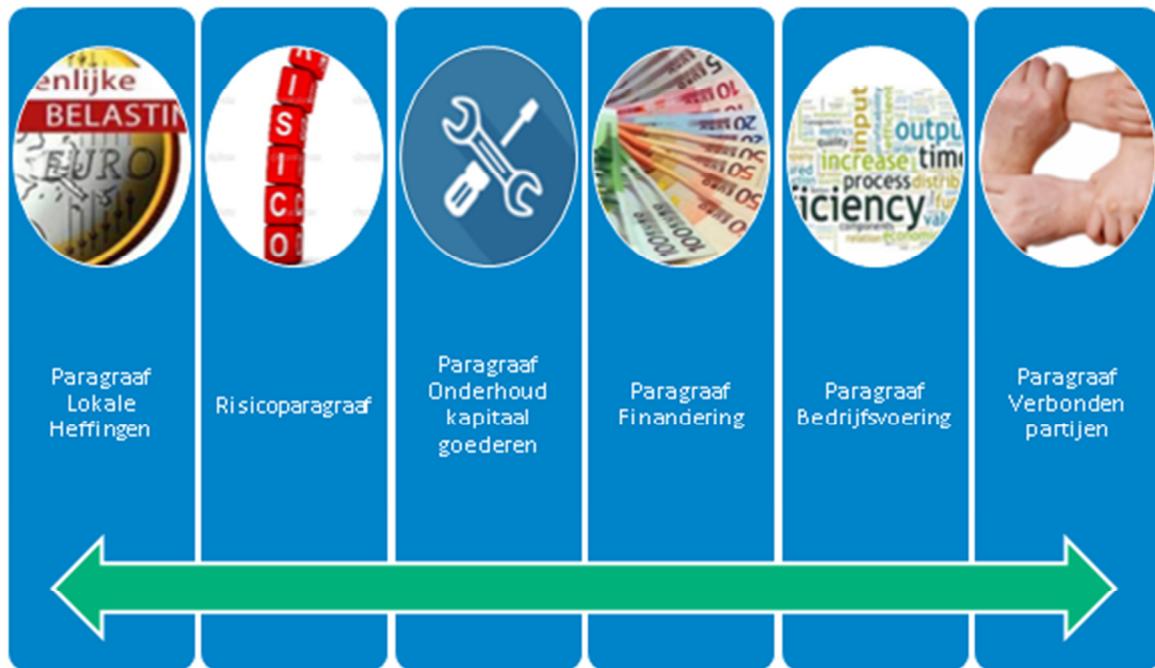
3 Paragrafen

Zoutkamp, klompenrace

Inleiding

De paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de financiële aspecten van de begroting, gezien vanuit een bepaald perspectief. Het gaat met name om de beleidslijnen voor beheersmatige aspecten die grote financiële gevolgen kunnen hebben en/of van belang zijn voor het realiseren van de beleidsprogramma's.

Verplicht voorgeschreven paragrafen

- 3.1 Lokale heffingen
- 3.2 Risicoparagraaf
- 3.3 Onderhoud kapitaal goederen
- 3.4 Financiering
- 3.5 Bedrijfsvoering
- 3.6 Verbonden partijen
- 3.7 Grondbeleid

Niet verplichte paragrafen

- 3.8 Demografische ontwikkelingen

3.1 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen op hoofdlijnen. De Gemeentewet en enkele andere wetten geven aan welke belastingen gemeenten mogen heffen. Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen op hoofdlijnen. Hiermee ontstaat inzicht in de lokale lastendruk. Tevens wordt weergegeven welk beleid de gemeente in het begrotingsjaar voert ten aanzien van de lokale heffingen en de kwijschelding hiervan.

Overzicht van de lokale heffingen

Onderstaande tabel geeft weer welke opbrengsten uit lokale heffingen zijn geraamd als dekkingsmiddelen in de begroting.

Index op heffingen

Voor 2018 is de index bepaald op 1,5 procent.

Tabel 1. Opbrengst van de lokale heffingen

Bedragen in k€

Omschrijving	2017	2018	Mutatie tarief
OZB eigenaar woningen	1.309	1.348	1,5 %
OZB eigenaar niet-woningen	844	869	1,5 %
OZB gebruiker niet-woningen	544	560	1,5 %
Totaal OZB	2.697	2.777	
Afvalstoffenheffing / reinigingsrechten	1.178	1.090	- 6,0%
Rioolheffing	1.803	1.780	-2,0%
Toeristenbelasting	323	332	0,0%
Forensenbelasting	187	180	0,0%
Leges omgevingsvergunning	280	285	1,5%
Leges burgerzaken	144	146	1,5%
Leges lijkbezorgingsrechten	123	125	1,5%
Overige heffingen	7	7	1,5%
Totaal	6.742	6.721	

Onroerendezaakbelastingen

De onroerendezaakbelastingen (OZB) zijn veruit de belangrijkste gemeentelijke belastingen. De inkomsten uit de OZB zijn niet specifiek gekoppeld aan bepaalde tegenprestaties en mogen algemeen worden ingezet. De OZB-heffing is gebaseerd op de zgn. WOZ-waarde. Dat is de waarde zoals vastgesteld in het kader van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Er zijn 3 onroerendezaakbelastingen:

1. een belasting geheven van de eigenaren van woningen;
2. een belasting geheven van de eigenaren van niet-woningen;
3. een belasting geheven van de gebruiker van niet-woningen.

Het OZB-tarief is een percentage van de WOZ-waarde. Het belastingbedrag wordt berekend door de WOZ-waarde te vermenigvuldigen met het OZB-tarief. Elk van de 3 onroerendezaakbelastingen kent een eigen percentage/tarief.

Voor 2018 stijgt de OZB met de inflatiecorrectie (1,5 procent). De inflatiecorrectie 2018 is afgeleid van de meicirculaire 2017. Daarnaast wordt uitgegaan van 1,5% stijging a.g.v. autonome ontwikkelingen (gereedverklaring bouwvergunningen).

Tabel 2. Tarieven onroerendezaakbelasting (in percentage van de WOZ-waarde)

Omschrijving	2017	2018*)	Stijging
OZB eigenaar woningen	0,1969%	0,1999%	1,5%
OZB eigenaar niet-woningen	0,3134%	0,3181%	1,5%
OZB gebruiker niet-woningen	0,2596%	0,2635%	1,5%

*) De OZB voor 2018 wordt vastgesteld op basis van de totale WOZ-waarde en de verwachte OZB-opbrengst. Op het moment van opstellen van deze paragraaf zijn de WOZ-waarden van 2018 nog niet bekend. In de verordeningen 2018 stelt de raad in december 2017 de definitieve tarieven vast. De tarieven 2018 genoemd in tabel 2 zijn dus nog niet definitief.

Afvalstoffenheffing en reinigingsheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing gebaseerd op artikel 15.33 Wet milieubeheer. Zij dient ter bestrijding van de gemeentelijke kosten van het beheer van de huishoudelijke afvalstoffen. Belastingplichtig zijn de gebruikers van percelen ten aanzien waarvan de gemeente een verplichting tot het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen heeft. De gemeente kan heffen als gebruik wordt gemaakt van het perceel en zij haar inzamelplicht ten aanzien van dat perceel nakomt.

De gemeente kan geen afvalstoffenheffing heffen voor de inzameling van bedrijfsafvalstoffen, ook al kunnen deze qua samenstelling vergelijkbaar zijn met huishoudelijke afvalstoffen. Hiervoor kan de gemeente een reinigingsrecht heffen. Sinds 1 juli 2014 draagt Omrin uit Leeuwarden zorg voor de inzameling. Het aantal aanleveringen wordt geregistreerd. Het verschil tussen afvalstoffenheffing en reinigingsheffing is dat bij reinigingsrechten BTW wordt geheven over de verleende dienst.

Het tarief van het vastrecht wordt verhoogd met de indexatie van 1,5%. Omdat de heffing niet meer dan kostendekkend mag zijn is het tarief vervolgens verlaagd. Het tarief in 2017 was €138,44 en wordt in 2018, rekening houdende met voorgaande, vastgesteld op € 130,68 (afname van 6%).

Bijdrage stichting Nedvang

Nedvang ondersteunt de gemeenten met het scheiden van afval. Het afval wordt onderverdeeld in glas, oud papier en kunststof. In verband met het gescheiden aanleveren wordt uiteindelijk de verwerking van restafval goedkoper. Nedvang verkoopt de restafval en de gemeente krijgt, na aftrek van de kosten van Nedvang, de opbrengsten. Deze opbrengsten, die geschat zijn op k€100 per jaar, worden in mindering gebracht op de kosten van de afvalverwerking. Indien de opbrengsten van Nedvang afwijken van de raming dan vindt egalisatie plaats via de voorziening "egalisatiefonds afvalstoffenheffing".

Voor het variabel deel (het aanbieden van de containers) dalen de tarieven gemiddeld met 6%. Hoe de daling van de tarieven wordt vertaald naar grijze en groene containers is bij het opstellen van de begroting nog niet bekend. De raad stelt in december 2017 de tarieven hiervoor vast.

Tabel 3. Tarieven afvalstoffenheffing per huishouden

Bedragen in k€

Omschrijving	Formaat	2017	2018	Aanpassing
Container grijs	Groot (240 ltr.)	4,76	n.n.b.	Gemiddeld -6%
	Klein (140 ltr.)	3,06	n.n.b.	
Container groen (gft)	Groot (240 ltr.)	3,79	n.n.b.	
	Klein (140 ltr.)	2,41	n.n.b.	
Een inworp in ondergrondse container		1,07	n.n.b.	

Kostprijsberekening afvalstoffenheffing

Kostendekkendheid afvalstoffenheffing	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
Kosten				
Salarissen	105.254	105.254	105.254	105.254
Aanschaf gebruiksgoederen	7.500	7.500	7.500	7.500
Overige dienstverlening	632.420	632.420	632.420	632.420
Bijdragen regionale samenwerking	234.982	228.304	215.750	215.746
Rente	8.234	7.276	6.798	6.768
Kwijtschelding gem.belastingen	55.000	55.000	55.000	55.000
Mutaties in voorzieningen	-1.268	7.770	23.439	23.474
Afschrijvingen	7.573	7.573	7.573	7.573
Totaal kosten	1.049.695	1.051.097	1.053.734	1.053.735
Inkomsten				
Gemeentelijke leges en rechten	-21.651	-21.651	-21.651	-21.651
Opbrengst herbruik afval Nedvang	-100.000	-100.000	-100.000	-100.000
Totaal inkomsten	-121.651	-121.651	-121.651	-121.651
Netto kosten	928.044	929.446	932.083	932.084
Toe te rekenen kosten				
Overhead	73.677	73.677	73.677	73.677
BTW	188.150	186.748	184.111	184.110
Totale kosten afvalstoffenheffing	1.189.871	1.189.871	1.189.871	1.189.871
Opbrengst heffingen				
Afvalstoffenheffing	-1.074.751	-1.074.751	-1.074.751	-1.074.751
Reinigingsrechten	-15.120	-15.120	-15.120	-15.120
Mutaties in de voorziening	-100.000	-100.000	-100.000	-100.000
Totaal opbrengst heffingen	-1.189.871	-1.189.871	-1.189.871	-1.189.871
Dekkingspercentage	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%

Rioolheffing

De rioolheffing is een heffing waarmee de gemeente de kosten dekt die zij maakt voor de inzameling, afvoer en zuivering van het huishoudelijk afvalwater en het bedrijfsafvalwater en voor de inzameling en afvoer van het hemelwater. De rioolheffing wordt geheven van de eigenaar of zakelijk gerechtigde van een object dat direct of indirect is aangesloten op het gemeentelijke rioleringsstelsel. De gemeente hanteert een vast bedrag per perceel.

Op 26 november 2013 is het Afvalwaterbeleidsplan 2015-2018 vastgesteld (dit plan is in samenwerking met de gemeenten Bedum, Winsum en Eemsum en het waterschap Noorderzijlvest tot stand gekomen). Het Afvalwaterbeleidsplan bevat een nieuwe kijk op afvalwater en fungeert als (wettelijk verplicht) gemeentelijk rioleringsplan. Het tarief wordt aangepast met de inflatiecorrectie van 1,5 procent en in verband met de kostendekkendheid verlaagd met 3,5 procent.

Tabel 4. Tarieven rioolheffing

Bedragen in k€

Omschrijving	2017	2018	Mutatie
Eigenaren (per object)	362,88	355,43	-2,0%

Kostprijsberekening rioolheffing

Kostendekkendheid rioolheffing	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
Kosten				
Salarissen	184.497	184.497	184.497	184.497
Gas en electra	48.500	48.500	48.500	48.500
Contributies	1.718	1.718	1.718	1.718
Overige dienstverlening	64.870	64.870	64.870	64.870
Telefoniekosten	10.500	10.500	10.500	10.500
GRP maatregelplan	33.984	33.984	33.984	33.984
Onkruidbestrijding	12.150	12.150	12.150	12.150
Persleidingstelsels	50.000	50.000	50.000	10.000
Reiniging riolering	160.000	160.000	160.000	160.000
Vrijvervalstelsel	34.282	34.282	34.282	34.282
Baggerplan	59.000	59.000	59.000	59.000
Rente	234.870	218.652	211.919	219.662
Mutaties in voorzieningen	70.930	161.494	198.249	238.806
Afschrijvingen	431.106	360.106	330.084	340.684
Totaal kosten	1.396.407	1.399.753	1.399.753	1.418.653
Toe te rekenen kosten				
Overhead	129.147	129.147	129.147	129.147
BTW exploitatie	107.500	107.500	107.500	99.100
BTW investeringen	162.750	109.725	109.725	99.225
Totale kosten rioolheffing	1.795.804	1.746.125	1.746.125	1.746.125
Opbrengst heffingen				
Rioolrechten niet-woningen	-148.507	-148.506	-148.506	-148.506
Tariefverlaging	4.032	8.064	8.061	8.064
Rioolrechten woningen/consumenten	-1.681.306	-1.681.308	-1.681.308	-1.681.308
Tariefverlaging	45.648	91.296	91.299	91.296
Overige ontvangsten	-15.671	-15.671	-15.671	-15.671
Totale opbrengst heffingen	-1.795.804	-1.746.125	-1.746.125	-1.746.125
Dekkingspercentage	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%

Toeristenbelasting

In het verleden waren de overnachtingen te hoog begroot. Dit is bijgesteld naar een stijging van maximaal 5%. Daarnaast heeft de gemeente samen met toeristische ondernemers de Stichting Promotie Waddenland (SPW) opgericht. Die stichting voert het Beleidsplan Recreatie en Toerisme van 2013 uit. Zij zorgen voor de regiomarketing en voorzien toeristen van informatie. Ze werken daarbij samen met Marketing Groningen en de toeristische ondernemers. Een nieuw aandachtspunt hierbij is het beter benutten van de toeristische potentie van de agrarische sector. LTO en SPW gaan gezamenlijk onderzoeken op welke wijze hieraan vorm kan worden gegeven.

De gemeente hanteert een gedifferentieerd tarief. De toeristenbelasting wordt geheven naar een tarief per persoon per overnachting. De tarieven zijn € 1,15 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden (hotels, pensions, B&B, etc.).

Omschrijving (bedragen in k€)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Te verwachten opbrengsten	305	332	332	332

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een algemene belasting. Belastingplichtig zijn natuurlijke personen die, zonder in de gemeente hoofdverblijf te hebben, er meer dan negentig keer nachtverblijf houden of die er op meer dan negentig dagen voor zichzelf of voor hun gezin een gemeubileerde woning beschikbaar houden. De gemeente ontvangt voor deze mensen geen bijdrage vanuit het Gemeentefonds, maar deze mensen maken wel gebruik van gemeentelijke voorzieningen. Het tarief voor 2018 is € 869,76. De totale opbrengst is geraamd op € 180.000.

Kwijtschelding (alleen van toepassing op afvalstoffenheffing)

Er wordt een kwijtscheldingsbeleid gehanteerd voor bewoners met een laag inkomen die bovendien geen vermogen hebben. De kwijtscheldingsregeling is gebonden aan landelijke normen. Op basis van de betalingscapaciteit van bewoners (de betalingscapaciteit wordt bepaald aan de hand van onder andere het vermogen en het inkomen) wordt berekend of bewoners in aanmerking komen voor de kwijtscheldingsregeling. Op basis van de (technische) berekening wordt wel of geen kwijtschelding verleend. De gemeente werkt bij de kwijtschelding samen met het waterschap via het 'Noordelijk Belastingkantoor'.

Als een kwijtschelding voor de gemeentelijke belastingen wordt aangevraagd dan wordt dit ook gedaan voor de waterschapsheffingen. De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties. Sinds enkele jaren maakt de gemeente gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Dit instituut functioneert onder de paraplu van de VNG. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de RijksDienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld. Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerde kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. In de gemeente De Marne is alleen kwijtschelding van de afvalstoffenheffing (vast- en variabel recht) mogelijk. Aan het kwijt te schelden bedrag is een maximum verbonden. De overige gemeentelijke belastingen en/of heffingen komen niet voor kwijtschelding in aanmerking.

Leges

Leges worden ook wel retributies genoemd. Een retributie wil zeggen een betaling aan de gemeente waar een individuele aanwijsbare tegenprestatie van de gemeente tegenover staat. Het gaat om een bedrag dat betaald moet worden aan de gemeente voor het gebruik van onze diensten of producten. De leges worden geheven van de aanvrager van de dienst dan wel van degene ten behoeve van wie de dienst is verleend.

Omgevingsvergunning

Voor het in behandeling nemen van een omgevingsvergunning worden leges geheven. Voor het grootste deel betreft dit leges vanwege bouwactiviteiten. Daarnaast worden leges geheven voor aanlegactiviteiten, planologisch strijdig gebruik en capaciteiten.

Sinds enkele jaren mogen er geen leges meer worden geheven voor slooptactiviteiten. De vergunningplicht hiervoor is afgeschaft en omgezet naar een meldingsplicht.

De legesopbrengst wordt sterk bepaald door het aantal bouwwerken dat wordt gerealiseerd en de grootte van deze bouwwerken.

De tarieven worden verhoogd met de inflatiecorrectie van 1,5 procent. De te verwachten opbrengsten zijn voor de periode 2018-2021 k€ 285 per jaar.

Burgerzaken

De tarieven worden in 2018 verhoogd met de inflatiecorrectie van 1,5 procent. Met uitzondering van de tarieven die door het Rijk worden vastgesteld. De tarieven voor paspoorten, verklaringen omtrent het gedrag en rijbewijzen worden vastgesteld op basis van de door het Rijk berekende bedragen, omdat er in deze gevallen afdracht aan respectievelijk het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Rijksdienst voor het Wegverkeer plaatsvindt.

Lijkbezorgingsrechten

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 1,5 procent.

Overige heffingen

We verhogen de tarieven met de inflatiecorrectie van 1,5 procent (geen gevolgen voor de totale opbrengsten in euro's).

Woonlastendruk

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van de woonlasten in euro's weergegeven in modelsituaties.

Belastingdruk 2018

De tarieven voor de onroerendezaakbelastingen stijgen in 2018 ten opzichte van 2017 met 1,5 procent. De opbrengsten van de onroerendezaakbelastingen worden ook beïnvloed door autonome ontwikkelingen van 1,5% waardoor de totale stijging 3% wordt. De opbrengsten uit de afvalstoffenheffing gaan in 2018 ten opzichte van 2017 dalen met 6 procent. De daling van de tarieven van de afvalstoffenheffing kunnen we onder meer realiseren door het inzetten van een jaarlijkse onttrekking van k€100 uit de egalisatievoorziening afvalstoffenheffing.

3.2 Risicoparaagraaf

Inleiding

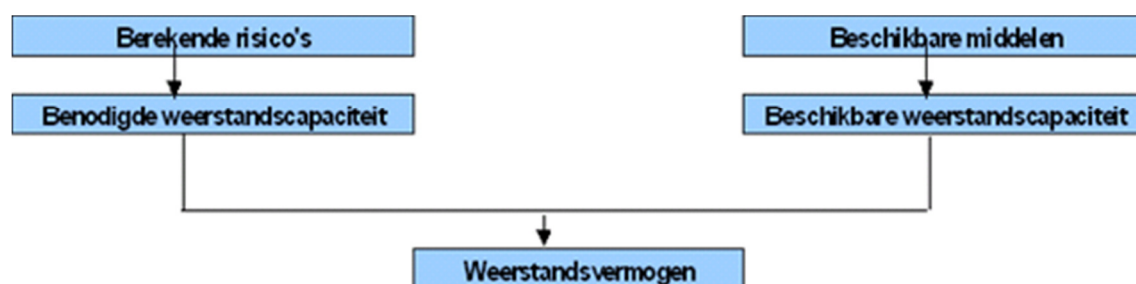
De risicoparaagraaf is bedoeld om een beter zicht te bieden in het weerstandsvermogen van de gemeente in relatie tot de risico's. Met deze informatie is een betere beoordeling van de financiële positie mogelijk.

Met weerstandsvermogen wordt het totaal aan direct beschikbare middelen bedoeld waarmee niet-begrote en niet-verzekerde financiële risico's kunnen worden opgevangen. Een goed inzicht in het weerstandsvermogen is essentieel bij het beoordelen van de financiële positie van een gemeente.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

- de weerstandscapaciteit, zijnde middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet-begrote kosten en niet-verzekerde financiële risico's te dekken;
- alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis zijn in relatie tot de financiële positie.

Schematisch:

Relatie tussen begroting, voorziening en weerstandsvermogen

Afhankelijk van het risicoprofiel, op basis van omvang en waarschijnlijkheid, dient een kostenpost naar afnemende waarschijnlijkheid te worden opgenomen in de begroting, of er dient daarvoor een voorziening te worden getroffen of de post dient in het weerstandsvermogen te worden opgenomen.

Berekening weerstandsvermogen

Tabel beoordeling weerstandsvermogen

Waardering	Ratioweerstandsvermogen	Betekenis
A	$>2,0$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$< 0,6$	Ruim onvoldoende

Tabel ratio weerstandsvermogen

		Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Weerstandsvermogen (x 1.000 euro)				
Benodigde weerstandscapaciteit	a	1.830	1.635	1.861
Beschikbare weerstandscapaciteit	b	7.646	6.194	7.096
Ratio weerstandsvermogen	b/a	4,18	3,79	3,81
Weerstandsvermogen	b-a	5.816	4.559	5.235

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door:

- de verwachte impact van de aanwezige risico's;
- de gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- de mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt.
-

Een risico is een onzekere toekomstige gebeurtenis die het realiseren van doelstellingen (negatief) beïnvloedt. (risico=kans van optreden x impact/schade).

De risico's zijn geïnventariseerd en vervolgens is een schatting gemaakt van de omvang en kans van optreden. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag. Risico's met structurele effecten worden dubbel geteld. Dat betekent dat bij voldoende middelen de structurele risico's gedurende twee jaar kunnen worden opgevangen.

De kans dat alle risico's zich tegelijkertijd daadwerkelijk voordoen is klein. Daarom wordt het totaal gecorrigeerd met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

Risico's die meegenomen worden in de berekening betreffen incidentele gebeurtenissen die niet of zeer moeilijk zijn te beïnvloeden met beleid. Indien sprake is van rijksbezuinigingen dient dit te leiden tot beleidsaanpassingen en niet tot beslaglegging via de weerstandscapaciteit.

Tabel benodigde weerstandscapaciteit o.b.v. geïnventariseerde risico's

Benodigde weerstandscapaciteit (risico's)						bedragen x € 1.000	
Nr.		Rekening 2016		Begroting 2017		Begroting 2018	
		I	S	I	S	I	S
1	Algemene uitkering gemeentefonds	250	0	250	0	250	0
2	BTW compensatiefonds	115	15	115	20	115	20
	Lening Essent	0	0	0	0	0	0
3	Renterisico	0	50	0	50	0	50
4	Kwetsbaarheid personeelsformatie	150	0	0	0	150	0
5	Beperkt zicht op samenw./uitbesteding	25	0	25	0	25	0
6	Groenonderhoud	0	15	0	15	0	15
7	Civiele kunstwerken	46	0	46	0	46	0
8	Openbare verlichting	60	0	66	0	0	0
9	Onderhoud wegen en bermen	150	0	150	0	90	0
10	Onkruidbestrijding			35	0	35	0
11	Uitvoering wet BUIG	0	152	0	152	0	152
	Uitvoering WSW	0	75	0	0	0	0
12	Participatie Noord Groningen			121	0	88	0
13	Jeugdzorg	0	53	0	53	0	133
14	WMO uitkeringen	0	180	0	140	0	180
15	Programma Krimp & Leefbaarheid	0	0	0	0	0	0
16	Grondexploitaties	109	0	102	0	100	0
17	PROloog	50	0	50	0	70	0
	Totaal	955	539	960	429	968	550
	Structureel maal factor 2		1.079		859		1.099
	Waarschijnlijkheidsfactor 90%	859	971	863	773	871	989
	Benodigde weerstandscapaciteit		1.830		1.635		1.861

I = Incidenteel, S = Structureel

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit zijn de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet-begrote kosten te dekken. Die beschikbare middelen zijn:

- algemene Reserve;
- bestemmingsreserve als de bestemming kan worden gewijzigd;
- de post onvoorzien;
- stille reserves;
- onbenutte belastingcapaciteit.

Voorzieningen maken geen deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit omdat sprake is van al aangegane verplichtingen dan wel van risico's met een hoge mate van waarschijnlijkheid. De gemeente heeft enkele bezittingen die niet of voor een lagere waarde op de balans staan. Het gaat om gronden en landerijen, gebouwen en aandelenbezit. Bij afstoting van deze bezittingen kan een voordeel ontstaan, doch verkoop is niet altijd mogelijk. Aandelen zijn beperkt verhandelbaar, de meeste gebouwen zijn nodig voor de taakuitoefening en gronden en landerijen zijn uit strategisch oogpunt aangekocht en zijn onderdeel van de grondexploitaties. De stille reserves zijn daarom niet meegenomen in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De onbenutte belastingcapaciteit is als pm-post aangemerkt.

Beschikbare weerstandscapaciteit <i>(stand per einde begrotingsjaar)</i>			
(bedragen x 1.000 euro)	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Algemene reserve	3.488	3.482	2.758
Bestemmingsreserves	4.108	2.662	4.288
Totaal reserves	7.596	6.144	7.046
Post onvoorzien (2 x 25)	50	50	50
Stille reserves	pm	pm	pm
Onbenutte belastingcapaciteit	pm	pm	pm
Beschikbare weerstandscapaciteit	7.646	6.194	7.096

Financiële kengetallen met betrekking tot risicobeheersing

Een deugdelijke en transparante begroting is in het belang van een goede controle door uw raad op de financiële positie van onze gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting of de balans en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie. In onderstaand overzicht zijn de vijf kengetallen opgenomen voor de begroting 2018, begroting 2017 en de rekening 2016.

Financiële kengetallen	realisatie 2016	begroting 2017	begroting 2018	begroting 2019	begroting 2020	begroting 2021	norm/cate gorie
Weerstandvermogen							
ratio weerstandscapaciteit	4,18	3,79	3,81	3,91	4,06	4,14	>= 1
ratio weerstandscapaciteit <i>(excl. bestemmingsreserves)</i>	1,91	2,13	1,48	1,44	1,42	1,41	>= 1
Overige							
netto schuldquote <i>(incl. doorgeleende gelden)</i>	64,7%	90,7%	74,8%	75,0%	72,4%	70,2%	A
netto schuldquote <i>(excl. doorgeleende gelden)</i>	56,5%	79,2%	72,0%	72,3%	69,6%	67,5%	A
solvabiliteitsratio	22,7%	17,5%	27,7%	29,2%	31,3%	33,0%	B
grondexploitatie	0,5%	4,8%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	A
structurele exploitatieruimte	6,7%	0,2%	1,1%	1,4%	1,5%	1,2%	A
belastingcapaciteit	114,6%	107,0%	105,5%	105,5%	105,5%	105,5%	C

Toelichting financiële kengetallen

Weerstandvermogen

Met weerstandvermogen wordt het totaal aan direct beschikbare middelen bedoeld waarmee niet begrote en niet verzekerde financiële risico's kunnen worden opgevangen. Een ratio van > 1,0 geeft aan dat beschikbare reserves voldoende zijn om de aanwezige risico's te kunnen opvangen.

Ratio weerstandscapaciteit

De ratio weerstandscapaciteit geeft de verhouding aan van de beschikbare weerstandscapaciteit ten opzichte van de benodigde weerstandscapaciteit. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald op basis van de aanwezige risico's en de eventueel te verwachten financiële impact. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene- en bestemmingsreserves en de post onvoorzien. De ratio 3,79 kan worden gekwalificeerd als uitstekend.

Ratio weerstandscapaciteit (exclusief bestemmingsreserves)

Bij deze ratio wordt geen rekening gehouden met de beschikbare bestemmingsreserves. De ratio 2,0 kan worden gekwalificeerd als ruim voldoende.

Netto schuldquote

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie in welke mate de rentelasten op de exploitatie drukken.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan de financiële verplichtingen te voldoen. De ratio geeft aan dat onze gemeente een groot deel van haar bezit heeft gefinancierd met schulden. Ondanks het financieren met schulden kan de gemeente aan haar verplichtingen voldoen.

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in onze gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. De uitkomst van de berekening van dit kengetal is voor het jaarverslag hetzelfde als bij de begroting.

Structureel begrotingssaldo

Bij het beoordelen van de financiële positie van een gemeente is het onder andere van belang dat tegenover structurele lasten structurele baten staan. Incidentele lasten kunnen worden gedekt door structurele baten. Een andere maar niet wenselijke situatie ontstaat op het moment dat incidentele baten nodig zijn voor het afdekken van structurele lasten.

In de onderstaande tabel worden de begrote structurele begrotingssaldi weergegeven.

Deze is gedefinieerd als het verschil tussen bruto baten en lasten gecorrigeerd voor incidentele baten en lasten en alle reserve mutaties.

Bepaling structurele begrotingssaldi		2018	2019	2020	2021
Lasten					
bruto lasten (incl. reserve resultaat)	33.640	33.871	33.857	33.844	
-/- incidentele lasten	353	54	-	-	
-/- toevoeging aan de reserves	215	519	545	424	
structurele lasten (a)	33.072	33.298	33.312	33.420	
Baten					
bruto baten (incl. reserve resultaat)	33.640	33.871	33.857	33.844	
-/- incidentele baten	-	-	-	-	
-/- onttrekking uit de reserves	207	84	30	21	
structurele baten (b)	33.433	33.787	33.827	33.823	
Structurele begrotingssaldi (c = b - a)	361	489	515	402	

Een bate of een last wordt als incidenteel aangemerkt als:

- een verandering optreedt binnen 3 jaar;
- verschillen op structureel bestaand beleid blijven naar hun aard structureel;
- toevoegingen en onttrekkingen aan reserves zijn altijd incidenteel.

In bijlage 5.3 is bovenstaand overzicht in meer details uitgewerkt.

Waardering waarde kengetallen

Financiële kengetallen (waarden)	Categorie A	Categorie B	Categorie C
<i>Overige</i>			
Netto schuldquote (incl. doorgeleende gelden)	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote (excl. doorgeleende gelden)	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
Structurele exploitatieruimte	>0%	=0%	<0%
Belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Het financiële beeld dat uit de kengetallen naar voren komt is belangrijk voor het inzicht in de financiële positie van de gemeente. De signaleringswaarden zoals hierboven in de tabel aangegeven zijn afgeleid uit de stresstest voor 100.000+ gemeenten. Er is gekozen voor indeling in drie categorieën (A, B of C), zonder hieraan een kwalificatie/normering te verbinden. Dit vanwege het argument dat de kengetallen in samenhang moeten worden gezien en een oordeel per kengetal niet gepast zou zijn. Wel kan worden gesteld dat Categorie A het minst risicovol is en Categorie C het meest risicovol.

Risico's

Hieronder worden de risico's weergegeven en toegelicht.

Naam	1. Algemene uitkering uit het Gemeentefonds
Programma	Algemene middelen en ondersteuning
Omschrijving	De gemeente is financieel sterk afhankelijk van de rijksbijdrage uit het Gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de Rijksbegroting. Financiële afwijkingen zijn daarom mogelijk.
Risico (in €)	k€ 500
Kans	50%
Jaar van signalering	nb
Beheersmaatregel	De raming van de Algemene uitkering dient realistisch te zijn en is gebaseerd op de circulaire en bijbehorende rekenmodellen die het Rijk verstrekt.

Naam	2. btw-compensatiefonds
Programma	Overig
Omschrijving	De gemeente kan voor een groot aantal activiteiten de btw terugkrijgen uit het btw-compensatiefonds (BCF), mits wordt voldaan aan de daarvoor gestelde eisen. Zo zijn investeringen in de gemeentelijke openbare ruimte in principe btw-compensabel. In enkele gevallen pleegt de gemeente samen met andere (overheids)organisaties investeringen in de openbare ruimte die niet onder het BCF vallen. Het risico bestaat dat daarmee mogelijk niet (geheel) wordt voldaan aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor btw-compensatie.
Risico (in €)	Elk jaar wordt ca. € 2 miljoen gedeclareerd bij het BCF. Het risico van gedeclareerde, maar niet compensabele btw wordt geschat op 2%, k€ 40 per jaar. Het incidentele risico op projecten en ontwikkelingen wordt geschat op k€ 230.
Kans	50%
Jaar van signalering	nb
Beheersmaatregel	Geen

Naam	3. Renterisico
Programma	Overig
Omschrijving	De gecalculeerde rente is gebaseerd op de verwachte renteontwikkelingen. De werkelijke rente kan hoger of lager uitvallen.
Risico (in €)	1% afwijking betekent een afwijking van k€ 200.
Kans	25%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Geen

Naam	4. Kwetsbaarheid personeelsformatie
Programma	Overig
Omschrijving	Onze organisatie is klein en per beleidsveld is er meestal sprake van één of twee ambtenaren die breed inzetbaar moeten zijn en (mede daardoor) niet altijd de gedetailleerde specialistische kennis (kunnen) hebben. De ontwikkelingen vanuit de landelijke overheid betreffende bijv. de jeugdzorg maakt deze problematiek nog groter. Er is niet altijd achtervang en bij uitbreiding van taken, ziekte of vertrek kunnen

	werkzaamheden stagneren. Inhuur van externe capaciteit leidt tot hogere kosten. De kwetsbaarheid kan ook gelden voor samenwerkingsverbanden, zoals P&O, ICT en Participatie Noord Groningen.
Risico	Deze kwetsbaarheid blijft ook in 2018 bestaan ondanks intensievere samenwerking met andere gemeenten. In voorkomende gevallen zal er noodgedwongen externe inzet moeten worden geregeld.
Kans	PM
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Beheersing begint bij de directie. Zij moet goed zicht hebben op toekomstige personele knelpunten en bestaande knelpunten oplossen. Dit kan bereikt worden door voortdurend in 'gesprek' te zijn met de medewerkers maar ook door ontwikkelingen in te schatten en daar op te anticiperen. Vroegtijdig signaleren voorkomt uitval van medewerkers en vroegtijdig anticiperen op ontwikkelingen voorkomt 'gaten' in de formatie. Daarmee kan een substantiële bijdrage worden geleverd aan een vermindering van de kwetsbaarheid.

Naam	5. Beperkt zicht op samenwerking en uitbesteding
Programma	Overig
Omschrijving	Meer taken zijn uitbesteed aan samenwerkingsverbanden of aan derden. Hoewel de competentieontwikkeling van de medewerkers daarbij moet aansluiten, ontbreekt het mogelijk aan capaciteit en kwaliteit om hier goed sturing aan te geven en te controleren op de gemaakte afspraken.
Risico (in €)	Bij het maken van afspraken in samenwerkingsverbanden en bij uitbesteding is nadrukkelijk aandacht voor een goede beschrijving van de te behalen resultaten en de borging van sturing en controle op de realisatie daarvan. Het risico wordt geschat op k€ 100.
Kans	25%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Kwartaalrapportage in de P&C-cyclus

Naam	6. Groenonderhoud
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er zijn meer dan 18.000 bomen. Een groot aantal daarvan staan langs wegen, voetpaden en begraafplaatsen. Door de bezuiniging is er een achterstand ontstaan in het onderhoud van deze bomen waardoor er een veiligheidsrisico ontstaat. In 2016 is begonnen met het inlopen van de achterstanden. Door de essentaksterfziekte is er echter nog veel te doen en het risico nog niet beperkt.
Risico (in €)	k€ 75
Kans	20%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Situaties monitoren en beheerplannen herijken op bestaande risico's en budgetten.

Naam	7. Civiele kunstwerken
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Er zijn 59 bruggen. Daarnaast is er in onze gemeente 9.301 m ¹ beschoeiing, 275 m ¹ kademuren en 23 steigers. Er zijn te weinig middelen voor onderhoud. Het niet uitvoeren van onderhoud brengt risico's en gevolgschade met zich mee.
Risico (in €)	k€ 130
Kans	35%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Situaties monitoren, voldoende middelen beschikbaar stellen en schades herstellen.

Naam	9. Onderhoud wegen en bermen
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	<p><i>Wegen:</i></p> <p>Werkzaamheden voor herstel van een te zwakke constructie en/of afvoer van een teer-houdend asfalt zijn geen klein of groot onderhoud en vallen daarom buiten het bestek wegen. Het herstel/afvoer brengt bij optreden extra kosten met zich mee.</p>
Risico (in €)	Wegen k€ 900 (geschat)
Kans	10%
Jaar van signalering	2011
Beheersmaatregel	Elk jaar vindt er een evaluatie plaats van het wegen- en bermenonderhoud. Voldoende middelen beschikbaar stellen en gebreken herstellen.

Naam	10. Onkruidbestrijding
Programma	Verkeer en vervoer
Omschrijving	Door veranderende wetgeving mogen er sinds maart 2016 geen chemische middelen meer worden gebruikt om onkruid te bestrijden. Hierdoor wordt het beeld op verharding groener en de kans op gladheid groter.
Risico (in €)	k€ 70
Kans	50%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	Frequenter onderhoud uitvoeren.

Naam	11. Uitvoering wet BUIG
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	<p>Voor de betaalde uitkeringen WWB, WIJ, IOAW, IOAZ en deels BBZ ontvangt de gemeente jaarlijks een budgetfinanciering van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In het kader van de overheidsbezuinigingen zal de budgetfinanciering niet gunstiger uitvallen ten opzichte van het jaar 2014.</p> <p>Gelet op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt is anderzijds de verwachting dat de uitgaven in het kader van de wet BUIG niet naar beneden kunnen worden bijgesteld.</p>

Risico (in €)	k€ 303
Kans	50%
Jaar van signalering	2015
Beheersmaatregel	Ook in 2018 is de dienstverlening op het Werkplein Noord-Groningen zodanig afgestemd om de instroom in de uitkering zo laag mogelijk te houden door: hoogwaardige handhaving aan de poort, controle op voorliggende voorzieningen, jongeren zoveel mogelijk terugleiden naar school.

Naam	12. Participatie Noord Groningen (PNG)
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	<p>In 2016 is de gemeenschappelijke regeling Participatie Noord Groningen vastgesteld. PNG stelt jaarlijks een begroting op waarin ook een paragraaf weerstandsvermogen is opgenomen met een beschrijving van de risico's. Conform de Gemeenschappelijke Regeling zijn de gemeenten voor eventuele tekorten bij PNG aansprakelijk. Derhalve dienen de gemeenten de risico's en de financiële vertaling daarvan op te nemen in het eigen weerstandsvermogen. De risico's zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwetsbaarheid personeelsformatie • Afhankelijkheid van grote klanten • loonkosten WSW (personeelsverloop) • groei doelgroepen • Bedrijfsvoering • renterisico rekening courant • herindeling Het Hogeland • Aardbevingsrisico
Risico (in €)	k€ 380 (begroting 2018 PNG)
Kans	23,1 % (o.b.v. verdeelsleutel deelnemende gemeenten)
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	PNG maakt onderdeel uit van de P&C-cyclus van de deelnemende gemeenten om tekorten tijdig te signaleren en sturing kan plaatsvinden.

Naam	13. Jeugdzorg
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	<p>De decentralisatie van de jeugdzorgtaken naar gemeenten gaat gepaard met een korting van 15% op macroniveau. Deze verrekening gebeurt in de periode van drie jaar. Daarnaast is het budget voor 2015 voor elke gemeente bepaald o.b.v. het huidige zorggebruik. Vanaf 2016 wordt dit bepaald o.b.v. een zogeheten objectief verdeelmodel. Dit houdt in dat elke gemeente een budget per jongere krijgt.</p> <p>Op het gebied van Jeugdhulpverlening zijn de BMW-gemeenten een provinciale solidariteit aangegaan voor zowel de Zorg in Natura alsook de PGB-uitgaven. Deze solidariteit bestaat in elk geval nog in 2017. Ten tijde van het opstellen van de begroting 2018 is nog onbekend of in 2018 de provinciale solidariteit wordt gecontinueerd. We handhaven vooralsnog de inschatting van de jaarrekening 2016.</p>
Risico (in €)	k€ 533
Kans (25% 50% 75%)	25%
Jaar van signalering	2014, 2015 en 2016

Beheersmaatregel	Opstellen en uitvoeren Beleidsplan Jeugd, uitvoeren Regionaal Transitiearrangement, uitvoering geven aan de raadsbrede motie om samen met andere gemeenten het rijk op te roepen voor het instellen van een overgangsregeling.
------------------	--

Naam	14. Wmo-uitkeringen
Programma	Sociaal Domein
Omschrijving	Met ingang van 2015 is een korting toegepast op het Wmo-budget in de algemene uitkering voor de bestaande taken die gemeenten al hadden vóór de decentralisatie (Wmo-oud). Verder is van belang om te noemen dat de Centrale Raad van Beroep op 18 mei jl. uitspraak heeft gedaan in drie zaken omtrent huishoudelijke ondersteuning. Op dit moment wordt het nut en de noodzaak onderzocht om het beleid naar aanleiding van deze uitspraken te wijzigen. We kunnen op dit moment niet aangeven wat de financiële consequenties zijn.
Risico (in €)	k€ 200
Kans	90%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	We blijven de kostenontwikkelingen Wmo-oud monitoren en deze zien in samenhang met de budgetten voor de nieuwe Wmo-taken.

Naam	15. Programma Krimp & Leefbaarheid
Programma	Programmaoverstijgend
Omschrijving	We krijgen te maken met een significante vermindering van het aantal inwoners. Bovendien is sprake van vergrijzing en ontgroening. De krimp van de bevolking zal onder andere leiden tot een relatief hoge lastendruk op de bestaande bevolking om bestaande voorzieningen in stand te houden. We anticiperen op deze ontwikkelingen d.m.v. het in 2012 opgestelde Programma Krimp & Leefbaarheid (zie Beheersing).
Risico	Het gevaar (bij niets doen) is dat onze gemeente niet voldoende is ingespeeld op de veranderende omstandigheden. Deze risico's zijn in 2010 in kaart gebracht middels de 'Situatieschets bevolkingskrimp De Marne'. Voor de volledigheid wordt hiernaar verwezen. Enkele risico's zoals genoemd in de Situatieschets zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Fysiek</u>: de krimp, vergrijzing en ontgroening vragen om minder en een ander aanbod van woningen, voorzieningen etc. Het gevaar is dat hier onvoldoende op wordt ingespeeld en de neergang onvoldoende begeleid wordt, waardoor er geen basisniveau aan voorzieningen aangeboden kan worden en waardoor de ruimtelijke omgeving in een negatieve spiraal terechtkomt; 2. <u>Sociaal</u>: bij verminderende inwonersaantallen neemt het draagvlak voor die zaken die de leefbaarheid bepalen (verenigingen, activiteiten, ontmoeting etc.) sterk af. Men is minder toegerust op de veranderende vraag die door een andere bevolkingssamenstelling ontstaat (bijvoorbeeld meer toegespitst op ouderen); 3. <u>Financieel</u>: De organisatie is onvoldoende ingespeeld op een verminderende inkomstestroom (minder inwoners betekent minder inkomsten uit Gemeentefonds) dan wel op een toenemende kostendruk (o.a. meer kosten ouderen en Wmo etc.).

Kans	Onze gemeente loopt als perifeer gebied voorop als het gaat om krimp, ontgroening en vergrijzing. Op termijn gaan deze ontwikkelingen in 60% van de Nederlandse gemeenten spelen. In verband met het feit dat krimp hoog op de politieke agenda staat, bestaat er de kans om nu al in te spelen op deze ontwikkelingen begeleid door middelen die provincie en rijk bieden.
Jaar van signalering	2009
Beheersmaatregel	Onze gemeente heeft in de afgelopen jaren zich middels het Integraal Beleidskader Krimp en Leefbaarheid (kortweg krimpnota, vastgesteld febr. 2011) en het Woon-en Leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021 (vastgesteld december 2011) beleidsmatig voorbereid op de verwachte demografische ontwikkelingen en de daarmee samenhangende gevolgen. De maatregelen uit het Woon-en leefbaarheidsplan De Marne 2012-2021 en de uitwerking daarvan zijn in september 2012 door het college vastgelegd in het Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2021. Daarmee wordt de uitvoering geborgd, toegezien of er binnen de beleidskaders wordt gehandeld, reële ontwikkelingen gesignaleerd en ontbrekende financiering gegenereerd. In 2013 is d.m.v. het vrijkomen van de beschikking van de provincie voor een bijdrage uit de Reserve Leefbaarheid Krimpgebieden en het ISV een deel van de financiering van de plannen mogelijk gemaakt.

Naam	16. Grondexploitaties
Programma	Paragraaf Grondexploitaties
Omschrijving	Dankzij de afwaarderingen van grondexploitaties in 2011 en 2016, het verder verkleinen van de voorraad bouw kavels en de doorgevoerde dalingen van kavelprijzen is het risico de laatste jaren erg afgenomen.
Risico (in €)	
Kans (25% 50% 75%)	
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	In de Grondnota (medio 2017) is ook nader ingegaan op de risicoanalyse. Voor een aantal parameters (verkoopsnelheid, rente en grondprijs) is het effect op de eindwaarde berekend indien zich hierin veranderingen voordoen. Het is de verwachting dat de komende jaren het risicoprofiel zich rond het bedrag van € 100.000 zal stabiliseren.

Naam	17. PROLoog
Programma	Leefomgeving
Omschrijving	<p>Om de risico's goed te kunnen beheersen heeft de gemeente eind 2013 de programma- en projectrisico's geïnventariseerd. De resultaten hiervan zijn gerapporteerd in de Inventarisatie programma- en projectrisico's Plan voor Regie en Ruimtelijke Ontwikkeling Lauwersoog (PROLoog) van 20 december 2013. In het rapport heeft Deloitte aanbevelingen gedaan voor de professionalisering van de risicobeheersing. Alle aanbevelingen hieruit zijn inmiddels geïmplementeerd.</p> <p>De toetsing van de beheersmaatregelen maakt ook onderdeel uit van het Verslag van bevindingen van de accountant. Deze heeft ten behoeve van de jaarrekening 2015 geconstateerd dat PROLoog goed is ingeregeld en dat het college het projectcontrol heeft geïmplementeerd.</p>

Naam	17. PROLoog
	Desalniettemin blijft er een 'restrisico' over.
Risico (in €)	k€ 1.400 (verwachte uitgaven in 2018)
Kans	5%
Jaar van signalering	2016
Beheersmaatregel	<p>Ondanks de preventieve maatregelen die zijn beschreven in het eerder genoemde rapport, blijft er een risico bestaan dat zich afwijkingen van de subsidiebeschikking voordoen. Dan is het voor de gemeente van groot belang om dat tijdig te signaleren, zodat de financiële gevolgen beheersbaar blijven. Daarom heeft de gemeente een aanvullende maatregel genomen, bovenop de aanbevelingen van Deloitte.</p> <p>Om afwijkingen van de subsidiebeschikking tijdig te signaleren, laat de gemeente alle gesubsidieerde projecten eenmaal per jaar controleren door een accountant. Normaal gesproken vindt zo'n accountantscontrole maar een keer plaats, namelijk na afronding van het project.</p> <p>Door de implementatie van deze maatregel wordt dus eens per jaar vastgesteld of er afwijkingen van de subsidiebeschikking zijn geweest. Dit heeft de volgende voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het bedrag waarover de gemeente risico loopt wordt beperkt tot de uitgaven in het jaar voorafgaande aan de controle in plaats van de uitgaven gedurende het gehele project; • De gemeente kan nog maatregelen treffen om de afwijking te herstellen of om toestemming te vragen voor de afwijking, omdat het project nog niet volledig is afgerond.

3.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente De Marne heeft een oppervlakte van meer dan 24.000 ha (1 ha = 10.000 m²). Hiervan is 7.212 ha water. Een belangrijk deel van de landoppervlakte kan worden beschouwd als openbare ruimte. In die openbare ruimte vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken, verplaatsen en recreëren. Voor al die activiteiten bestaat de openbare ruimte uit een aantal kapitaalgoederen. Al deze kapitaalgoederen dienen onderhouden te worden. Daarom is een zorgvuldig beheer van dit 'vermogen' van wezenlijk belang, ook om slecht wegdek, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden gebouwen of lekkende rioolstengen te voorkomen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op welke manier deze kapitaalgoederen worden onderhouden. Het gaat hierbij om de aanleg en instandhouding van wegen, riolering, openbare verlichting, groen, bruggen en beschoeiingen, speelplaatsen, begraafplaatsen en gebouwen. De instandhoudingskosten zijn vertaald in zogenaamde beheerplannen.

Tabel omvang te onderhouden areaal

Onderwerp	Karakteristiek	Onderhoud
Gemeente algemeen	oppervlakte totaal	24.031 ha.
Wegen	oppervlakte wegen	125 ha.
	openbare verlichting (masten)	2.576 st
Rioleringen	vrijvervalstelsel	97 km.
	overstorten	48 st.
	kolken	5.465 st.
	rioolgemalen	37 st.
	pomp-units	110 st.
	bergbezinkvoorzieningen	3 st.
	persleidingen	33 km.
	individuele behandelingsinstallaties (IBA's)	67 st.
Groen	oppervlakte groen	132 ha
	bermen te maaien	500 km
	taluds te maaien	420 km
	sloten te schonen	206 km
	bomen (binnen en buiten de bebouwde kom)	19.000 st
Speeltuinen	speeltoestellen	402 st.
	speelplaatsen	26 st.
	trapveldjes	6 st.
Civiele kunstwerken	houten bruggen	35 st.
	betonnen bruggen	20 st.
	stalen bruggen	3 st.
	beweegbare brug (Electra)	1 st.
	beschoeiingen	9.301 m ¹
	steigers (klein onderhoud)	23 st.
	natuurlijke oevers	3.512 m ¹
	kademuren	275 m ¹
Gebouwen	diverse objecten	47 st.

Toelichting

- Het aantal lichtmasten is gedaald t.o.v. 2017 (-/- 259); De lichtmasten in onze gemeente die langs de provinciale wegen staan zijn uit het beheerbestand gehaald. De provincie voert hierover het beheer.
- Het aantal bomen is gedaald door de essentaksterfziekte

Onderhoud en achterstallig onderhoud

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat inzichtelijk wordt gemaakt welke budgetten noodzakelijk zijn voor het onderhoud van kapitaalgoederen en wat de financiële consequenties zijn van het achterstallig onderhoud (artikel 12 2^e lid van het BBV). In onderstaande tabel zijn de financiële consequenties opgenomen van het onderhoud en het achterstallig onderhoud. Peildatum september 2017.

Plan	Aan- wezig	Vastgesteld d.d.	Benodigd onderhouds- budget	Volledig in begroting vertaald	Achterstallig onderhoud	Bedrag achterstallig onderhoud
Wegen	ja	2015	k€ 491	nee	nee	n.v.t.
Civiele kunstwerken	ja	2012	k€ 150	nee	nee	n.v.t.
Openbare Verlichting	ja	2017	k€ 165	nee	nee	n.v.t.
Rioleringen	ja	2013	k€ 737	ja	nee	n.v.t.
Groen	ja	2013	k€ 738	ja	nee	n.v.t.
Gebouwen	ja	2010/2015 *	k€ 115	nee	nee	n.v.t.
Speelvoorzieningen	ja	2013	k€ 46	ja	nee	n.v.t.
Begraafplaatsen	ja	2015	k€ 34	ja	nee	n.v.t.

** Onderhoudsplan gemeentelijke gebouwen is van 2010 / onderhoudsplan Integraal huisvestingsplan is van 2015*

Toelichting

Het benodigd onderhoudsbudget is gebaseerd op kosten voor regulier beheer. Het onderhoud wat nu uitgevoerd wordt is meer en meer risico gestuurd. Hierin moeten nog veel keuzes worden gemaakt. In de komende periode zal nadere invulling worden gegeven aan risico gestuurd beheer. Het beeld t.a.v. achterstallig onderhoud kan dan wijzigen. Het onderhoud van begraafplaatsen is opgenomen in de beheerplannen van Groen.

Om de risico's te beperken, met name op het gebied van de veiligheid, is er de komende jaren structureel k€ 50 toegevoegd aan het onderhoudsbudget kapitaalgoederen. In dit bedrag is ook ruimte gemaakt voor onderhoud areaaluitbreiding als gevolg van toekomstige projecten.

Wegen en bermen

Relevante beleidsstukken:

- Wegenbeheerplan (beheren met beleid) 2016-2020;

In het beleidsplan wegen en het beheerplan staan de minimale onderhoudsrichtlijnen van het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW). Jaarlijks wordt over de kwaliteit van de wegen gerapporteerd.

Achterstallig onderhoud bermen langs wegen

Er is achterstallig onderhoud aan de bermen langs wegen. Veel bermen liggen te laag of te hoog waardoor de afwatering onvoldoende is. Dit brengt een veiligheidsrisico met zich mee. Zie ook de risicoparagraaf. In de kadernota 2018-2022 hebben we extra middelen gevraagd voor onderhoud. Bij toekenning van de extra € 55k zal bij vaststelling van deze begroting het achterstallig onderhoud op de middellange termijn zijn ingelopen.

Civiele Kunstwerken

Relevante beleidsstukken:

- beleidsplan Civiele kunstwerken (vastgesteld 2015)

Op dit beheeronderdeel is bezuinigd waardoor het onderhoud op termijn in omvang zal toenemen. In de uitvoeringsplannen maken we keuzes om het onderhoud zo goed mogelijk binnen de beschikbare middelen uit te voeren. De werkzaamheden worden zoveel mogelijk gezamenlijk aanbesteed met andere beheeronderdelen. Ook over de kwaliteit van de civiele kunstwerken wordt jaarlijks gerapporteerd.

Openbare verlichting

Relevante beleidsstukken:

- De Marne Duurzaam Verlicht beleidsplan openbare verlichting, raad januari 2010;

In 2017 is het beleidsplan Openbare verlichting herijkt. Elk jaar wordt er een uitvoeringsplan op basis van het beheerprogramma opgesteld. Daarnaast wordt een plan van aanpak opgesteld om energie te besparen. Waar mogelijk vervangen we conventionele verlichting door energiezuinige technieken.

Rioleringen

Relevante beleidsstukken:

- afvalwaterbeleidsplan (vastgesteld 2013)

Het rioleringsbeleid is vastgelegd in het Afvalwaterbeleidsplan gemeenten Bedum, De Marne, Winsum, Eemsmond (BMWE) en waterschap Noorderzijlvest (BMWE/NZV) 2014 t/m 2018. Dit beleidsplan is op 26 november 2013 vastgesteld en loopt tot eind 2018. In het Afvalwaterbeleidsplan BMWE/NZV staan drie thema's centraal:

1. ketenbeheer;
2. samen sterker;
3. maatschappelijke trends.

Om te voldoen aan de structurele kostenreductie, zoals is vastgelegd in het Bestuursakkoord Water, wordt intensief samengewerkt in de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord-Drenthe en het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) en het waterschap Noorderzijlvest. De 27 gemeenten en 2 waterschappen binnen de Samenwerking Waterketen Groningen en Noord Drenthe staan voor realisatie van een kostenreductie in 2020 van tenminste 10%, zijnde € 14,9 miljoen structureel. De taakstelling van het cluster Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond is een structurele kostenreductie van k€ 630 in 2020. Deze taakstelling willen wij bereiken door gezamenlijk beleid, door taken te verdelen en door samenwerking. Hiermee willen we bereiken dat we op termijn de doelmatigheid in de rioleringszorg verbeteren. Dit door de kosten te verlagen, de kwaliteit van dienstverlening te verhogen en de personele kwetsbaarheid te verminderen (de 3k's). Over het verlagen van de kosten wordt gerapporteerd in de landelijke monitor BAW (Bestuursakkoord Water). We liggen voor op schema.

In het algemeen is het onderhoudsniveau van de riolering voldoende. Alle bebouwing, die valt onder de gemeentelijke zorgplicht, is aangesloten op de riolering of op een individuele behandelingsinstallatie (IBA). Het vrijvervalstelsel en het gemalenbeheer zijn op orde. In de komende jaren zal worden gewerkt aan het optimaliseren van het beheer en onderhoud van de riolering voor de BMW-gemeenten en het waterschap Noorderzijlvest.

Voor de dekking van de investeringen van de rioleringen wordt in principe een kostendekkend rioolrecht geheven. De rioolopbrengsten worden verrekend met de rioollasten en het saldo wordt verrekend met de bestemmingsreserve Gemeentelijk Rioleringsplan. In voorgaande jaren was het tarief niet kostendekkend en daarom wordt in de jaren tot en met 2018 afgelost op de uit de Algemene Reserve aangetrokken gelden.

Openbare groenvoorziening

Relevante beleidsstukken:

- Groenstructuurplan (vastgesteld 2006);
- het handboek Kwaliteit Openbare Ruimte (KOR) (vastgesteld 2008);
- beheerplannen (vastgesteld 2013);
- bomenbeleidsplan (vastgesteld 2014).

Het groenbeleid is vastgesteld in het Groenstructuurplan. In de beheerplannen wordt bepaald welk eindbeeld gewenst is en welke stappen nodig zijn om tot het gewenste eindbeeld te komen. Door middel van Beheer Openbare Ruimte (BOR) worden de maatregelen omgezet in de benodigde uren en geld. De beheerplannen worden vertaald naar uitvoeringsplannen, daaraan gekoppeld een meerjarenplanning en een jaarlijkse werkplanning (arbeidsbehoefte). Deze wordt omgezet in een personeelsplanning (arbeidscapaciteit). Hiermee hebben we een instrument in handen waarmee problemen van tevoren inzichtelijk worden gemaakt. Op die manier kunnen prioriteiten worden gesteld. De kwaliteit van het openbare groen wordt geïnspecteerd. Werkprocessen worden zo nodig bijgesteld.

Aan werkvoorzieningsschap Ability wordt het schoffelwerk en eenvoudig snoeiwerk uitbesteed. Het knippen van hagen en groot onderhoud sportvelden wordt net als het berm- en slootbeheer uitbesteed aan derden. De resterende werkzaamheden worden door de eigen dienst uitgevoerd.

De tabel met areaalgegevens wordt aangepast zodra de nieuwe kaarten van de Basisregistratie Grootschalige Topografie gereed is en we deze kunnen linken aan het nieuwe beheerprogramma. Een deel werd al door de gemeente onderhouden (wegen), een deel wordt nieuw in onderhoud genomen (groen, beschoeiingen, taluds).

Adoptiegroen: In 2018 zullen wij eveneens mensen actief benaderen. Dit gaan we doen door:

- De mogelijkheid van adoptiegroen onder de aandacht van de bewoners te brengen via de dorpskrantjes;
- Initiatieven te formaliseren. Hierbij denken we aan het maaien van stukken berm enz.;
- De mogelijkheid tot het maaien van bermen onder de aandacht te brengen via LTO Noord.

Gebouwen

Relevante beleidsstukken:

- meerjarig onderhoudsplan (vastgesteld 2010);
- integraal Huisvestingsplan (schoolgebouwen) (vastgesteld 2015).

Aan de hand van het meerjarig onderhoudsplan worden jaarlijks bedragen voor het onderhouden van de gebouwen in de begroting opgenomen. Het onderhoudsbudget is in diverse programma's opgenomen.

Het onderhoudsniveau van de gemeentelijke gebouwen kan als redelijk tot goed worden gekwalificeerd. Jaarlijks bekijken we in hoeverre panden kunnen worden afgestoten.

Onderwijsgebouwen

Vanaf 1 januari 2015 vindt de bekostiging van het buitenonderhoud aan schoolgebouwen voor het primair onderwijs wettelijk plaats door het ministerie van onderwijs en wordt rechtstreeks overgemaakt aan de schoolbesturen. Het groot onderhoud, renovatie en nieuwbouw blijft de verantwoordelijkheid van de gemeente. In 2015 is het Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld. De eerste uitvoeringsstappen van dit plan zijn gezet. Nu de schoolbesturen hun toekomstvisie voor het onderwijs hebben gepresenteerd is ook het IHP hierop afgestemd en is een uitvoeringsplan aan de raad voorgelegd.

Speelvoorzieningen

Relevante beleidsstukken:

- notitie Speelruimte beleid gemeenten De Marne (vastgesteld 2013)

Het beleid en beheer van de openbare speelvoorzieningen is vastgelegd in de notitie Speelruimtebeleid gemeente De Marne. Door middel van een speelruimtebeleid wil de gemeente De Marne bijdragen aan de gezondheid en ontwikkeling van kinderen door beweging, ontmoeting en uitdagingen stimuleren. Dit willen we bereiken door voor de kinderen tot en met 12 jaar voldoende kwalitatief goede formele en informele speelruimten aan te bieden.

Het beheer en onderhoud van de speeltoestellen ligt bij de speeltuinverenigingen, de scholen of vereniging van dorpsbelangen. Om ze daarin te ondersteunen heeft iedere vereniging of school toegang tot een digitaal logboek. Hierin wordt alles genoteerd wat van belang is voor het beheer en onderhoud van de speeltoestellen. Jaarlijks worden de toestellen gecontroleerd op veiligheid. De gemeente controleert de logboeken minimaal driemaal per jaar. Wanneer reparaties zijn uitgevoerd vindt een hercontrole plaats.

Voor ieder goed gekeurd toestel ontvangt de vereniging een jaarlijks bedrag van € 24.

Dit bedrag kan men sparen om toekomstige reparaties uit te voeren, of gebruiken als eigen financiering bij vervanging van speeltoestellen. Onder bepaalde voorwaarde kan men een beroep doen op de gemeente bij vervanging van afgekeurde speeltoestellen.

Als in 2018 de behoefte zich voordoet om het areaal speelruimte te vergroten, dan zal de gemeente de prioriteit richten op informele speelplaatsen.

Begraafplaatsen:

Relevante beleidsstukken:

- milieu beleidsplan (vastgesteld 2005);
- verordening begraafplaatsrechten (vastgesteld 2014)
- Beleidsplan Begraven (vastgesteld 2016)
- Kwaliteitsplan Openbare Ruimte 2016 (incl. begraven).

In de gemeente De Marne zijn 11 openbare begraafplaatsen. Op de begraafplaatsen Ulrum en Zoutkamp bestaat de mogelijkheid om een urn bij te zetten in een columbarium. Op de andere begraafplaatsen bestaat de mogelijkheid om urnen te begraven. Voor het plaatsen van een grafmonument is een vergunning nodig.

3.4 Financiering

Inleiding

De financieringsparagraaf geeft informatie over het treasurybeleid en de beheersing van de financieringsrisico's. De financieringsparagraaf is samen met het treasurystatuut bij de invoering van de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) verplicht gesteld. In de Wet Fido heeft het Rijk regels gesteld hoe gemeenten hun geld en kapitaal beheren. Deze paragraaf dient verder onder meer de algemene ontwikkelingen en de concrete beleidsplannen te bevatten.

Algemene ontwikkelingen

Interne ontwikkelingen

De verordening ex artikel 212 Gw (financiële verordening) is in de raadsvergadering van oktober 2015 voor het laatst geactualiseerd en vastgesteld.

Het treasurystatuut is in december 2015 opnieuw vastgesteld. Deze actualisatie vond vooral zijn grondslag in de aanpassingen die te maken hadden met het verplicht schatkistbankieren.

Externe ontwikkelingen

Bij de wijzigingen van het **Besluit Begroting en Verantwoording** (BBV) en de invoering van de **Vennootschapsbelasting (VPB)** is de toerekening van rente een belangrijk aandachtspunt. De commissie BBV heeft een notitie rente 2017 uitgebracht met bepalingen en richtlijnen voor het toerekenen van de rente met ingang van het begrotingsjaar 2017. De wijzigingen die zijn doorgevoerd zijn:

- het toerekenen van rente aan de taakvelden vindt plaats via het taakveld 05 treasury (opgenomen in programma Algemene middelen en ondersteuning)
- er wordt geen rentevergoeding meer berekend over het eigen vermogen
- de wijze van toerekening van rente aan de grondexploitaties is voorgeschreven in de notitie over de grondexploitaties
- in de paragraaf financiering moet inzicht worden gegeven in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden wordt toegerekend

Risicobeheer

De treasuryfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beheer moet verstandig en bedachtzaam worden uitgevoerd. In de wet Fido zijn normen opgenomen om te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen grote schokken optreden in de rentelasten. Doel van de normen is het beperken van de renterisico's. Er wordt onderscheid gemaakt in:

- kasgeldlimiet: limiet voor leningen met een looptijd van maximaal één jaar;
- renterisiconorm: norm voor leningen met een looptijd vanaf één jaar.

De wettelijke normen worden hieronder weergegeven.

Kasgeldlimiet

Bedragen in k€

Kasgeldlimiet	Begroting 2018	Meerjarige doorkijk		
		2019	2020	2021
Begrotingstotaal (<i>totaal lasten voor res. mut.</i>)	31.986	31.689	31.507	31.372
Vastgesteld percentage	<u>8,5%</u>	<u>8,5%</u>	<u>8,5%</u>	<u>8,5%</u>
Maximaal aan te trekken kasgeld	2.719	2.694	2.678	2.667

Toelichting kasgeldlimiet

Met de kasgeldlimiet wordt een grens gesteld aan de omvang van financieringen met een rente typische korte looptijd van één jaar. Achterliggende gedachte hierbij is het vermijden van te hoge renterisico's. Bij de berekening van de kasgeldlimiet wordt uitgegaan van het begrotingstotaal en is voor de gemeenten de norm vastgesteld op 8,5%. Voor 2018 bedraagt de kasgeldlimiet voor De Marne € 2,7 miljoen (8,5% van € 31,9 miljoen).

Renterisiconorm

Renterisico norm	Begroting 2018	Bedragen in k€		
		Meerjarige doorkijk		
		2019	2020	2021
Begrotingstotaal	31.986	31.689	31.507	31.372
Vastgesteld percentage	20%	20%	20%	20%
Renterisiconorm	6.397	6.338	6.301	6.274
Renterisico op vaste schuld (aflossing lening)	1.456	1.100	4.101	981

Toelichting renterisiconorm

In enig kalenderjaar mag het renterisico op basis van de Wet Fido niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. Hierbij bestaat het renterisico uit het saldo van de verplichte aflossingen en de renteherzieningen op de bestaande leningenportefeuille. Voor 2018 bedraagt de renterisiconorm voor De Marne € 6,4 miljoen (20% van € 31,9 miljoen). Uit de tabel blijkt dat de norm voor het renterisico in 2018 en de jaren daarna niet wordt overschreden.

Rentepercentages

Rente percentages	Begroting 2018	Meerjarige doorkijk		
		2019	2020	2021
Rente percentage leningen kort en lang	1,20%	1,30%	1,30%	1,70%
Rente percentage grondbedrijf	2,65%	2,65%	2,65%	2,65%
Renteomslag	2,65%	2,40%	2,30%	2,35%

Toelichting rentepercentages kort en lang

Voor het afsluiten van nieuwe leningen gaat De Marne voorzichtigheidshalve uit van licht oplopende korte en lange rente. In dit scenario ligt voor 2018 voor zowel de korte als de lange rente het percentage op 1,2 %.

Toelichting rentepercentage grondbedrijf

De rentekosten op de grondexploitatie is voorgeschreven in de notitie grondexploitatie van de Commissie BBV en bedraagt 2,65%.

Toelichting renteomslag

Onze gemeente trekt niet voor iedere investering een aparte lening aan, maar financiert het geheel aan investeringen (integrale financiering). Tegenover de totaliteit van de boekwaarden van alle investeringen staan de totaal beschikbare financieringsmiddelen. Deze (externe) financieringsmiddelen hebben verschillende rentepercentages omdat deze middelen op verschillende tijdstippen zijn aangetrokken. Bij integrale financiering door middel van omslagrente worden de kapitaallasten (rente en afschrijving) van investeringen toegerekend aan producten en maken de lasten vervolgens deel uit van de betreffende programma's. Op deze wijze worden de volledige kosten (dus inclusief rentelasten) toegerekend aan een programma en product.

De renteomslag is voor 2018 bepaald op 2,65%. De verwachting is dat de renteomslag de komende jaren iets gaat dalen doordat de nieuwe leningen tegen lagere percentages worden afgesloten dan de bestaande leningen.

Renteresultaat

Renteschema	Bedragen x K€				
	2018	2019	2020	2021	2022
externe rentelasten korte financiering	44	93	97	165	223
externe rentelasten lange financiering	742	674	622	559	517
	786	766	719	724	740
externe rentebaten	10	10	9	9	9
Totaal door te rekenen externe rente	776	757	710	715	731
<u>correctie i.v.m.:</u>					
rentekosten grondexploitatie	13	13	13	13	13
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	763	743	697	701	718
Toegerekende rente aan producten volgens model C	775	748	713	719	734
Renteresultaat taakveld treasury	-12	-5	-17	-18	-16

Toelichting renteresultaat

Het renteresultaat is het saldo van de netto rentekosten en de rente die wordt doorberekend aan de taakvelden. Dit renteresultaat wordt verantwoord in het programma Algemene middelen en ondersteuning onder het taakveld 05 treasury.

EMU-Saldo

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU) is in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort ('overheidstekort') van een lidstaat in principe niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). De decentrale overheden leveren een aandeel in het EMU-saldo vandaar dat zij verplicht zijn om hierover te rapporteren. In deze alinea wordt het EMU-saldo weergegeven van de gemeente De Marne.

EMU saldo bedragen x k€	Begroting 2017	Begroting 2018	Meerjarige doorkijk		
			2019	2020	2021
Totale baten	32.527	31.985	31.872	31.772	31.523
Totale lasten	34.358	31.986	31.689	31.507	31.372
Saldo baten en lasten voor reserve mutaties	-1.831	-	183	265	151
bij: Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	2.853	1.846	1.853	1.854	1.819
bij: Bruto dotaties aan de post voorzieningen tlv. exploitatie	321	129	230	257	271
af: Investerings in (im)materiele vaste activa die op de balans worden geactiveerd		4.369	1.473	1.355	1.275
Berekend EMU saldo	1.343	-2.394	793	1.021	966

Portefeuille geldleningen

Bedragen in k€

Omschrijving (per ultimo)	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
Leningen bij BNG	19.607	18.151	17.050	12.949
Verlof schuld ambtenaren	43	43	43	43
Af: aflossing leningen	1.456	1.101	4.101	981
Bij: te verwachten nieuwe leningen	958	4.788	5.337	7.434
Lening per 31 december	19.152	21.881	18.329	19.445

Toelichting

Verlof schuld ambtenaren

Op grond van de rechtspositieregeling heeft in de jaren 1997-2005 een aantal ambtenaren gespaard voor extra verlof. Dit verlof wordt contractueel opgenomen in de jaren 2015-2021. De verlofschuld zal in 2021 van de lijst van schulden verdwijnen (het jaar 2021 is gerelateerd aan de AOW-leeftijdsgrens).

Te verwachten nieuwe leningen

Op basis van de financieringsbehoefte worden er nieuwe leningen aangetrokken. De gemeente De Marne streeft er naar de benodigde leningen tegen zo laag mogelijke kosten aan te trekken en tegelijkertijd de renterisico's te beheersen. Daarbij wordt optimaal gebruik gemaakt van het aantrekken van kort geld binnen de limiet die daarvoor is gesteld.

In onderstaande tabel wordt de onderbouwing gegeven van de aan te trekken leningen.

Bedragen in k€

Investerings (model C) per ultimo	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
<i>Materiële Vaste Activa</i>				
210 Gronden en terreinen	346	344	342	340
230 Gronden en terreinen	9.073	8.728	8.384	8.040
240 Gronden, weg en waterbouw e.n.	10.473	10.611	10.778	10.854
241 Gronden, weg en waterbouw m.n.	8.249	8.462	8.660	8.900
250 Vervoermiddelen	460	377	294	214
260 Machines, apparaten en installaties	1.450	1.351	1.116	881
290 Overig	2	2	2	1
<i>Financiële Vaste Activa</i>	0	0	0	0
310 Kapitaalverstrekkingen en deelnemingen	85	85	85	85
320 Leningen woningbouw	203	197	191	184
321 Overig	599	599	599	599
<i>Voorraden</i>	0	0	0	0
502 Bestemmingsplannen niet in exploitatie	958	958	958	958
505 Bestemmingsplannen in exploitatie	532	532	532	532
Totaal van de investeringen	32.430	32.246	31.941	31.588
Eigen Vermogen (model D)				
Reserves	7.046	7.231	7.496	7.648
Vreemd Vermogen (model E)				
Aangetrokken leningen	19.607	18.151	17.050	12.949
Financieringsstekort				
Aan te trekken in rekening courant (gemiddeld)	2.719	2.694	2.678	2.667
Te verwachten nieuwe langlopende leningen	3.058	4.170	4.717	8.324

In onderstaande tabel wordt een specificatie weergegeven van de financiële vaste activa.

Bedragen in k€

Specificatie financiële vaste activa	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
Leningen lokale stichtingen	64	64	64	64
Leningen SVN	230	230	230	230
Leningen personeel	61	61	61	61
Leningen woningbouwvereniging	203	197	191	184
Lening Essent CAI	0	0	0	0
Vordering lening Essent	243	243	243	243
Effecten	85	85	85	85
Totaal financiële activa	886	880	874	867

Toelichting

Een deel van de opgenomen geldleningen is aangetrokken voor financiering van uitgezette geldleningen aan derden.

3.5 Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering behelst alles wat we doen om er voor te zorgen dat iedereen zijn werk zo goed mogelijk kan uitvoeren. Het geeft aan op welke manier processen en projecten worden georganiseerd, aangestuurd en beheerst. Bedrijfsvoering is de motor van de organisatie.

Organisatieontwikkeling

De organisatieontwikkeling van de gemeente De Marne zal in 2018 volledig gericht zijn op de naderende herindeling. De medewerkers van De Marne in participeren in de vele projectgroepen die zich bezighouden met de inrichting van de werkzaamheden na de herindeling.

In 2017 is de medewerkers deelname aan een talentenscan aangeboden. Deze scan geeft de medewerkers inzicht in hun competenties en hun drijfveren. Op basis van de uitkomsten van deze scan kunnen medewerkers een keuze maken voor een vervolg van hun loopbaan. De gemeente zal hierin een faciliterende rol spelen. Opleidingswensen of een andere vorm van begeleiding zal door de gemeente worden gehonoreerd.

Doelstelling 1	We gaan de organisatie verder ontwikkelen.				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none">• talentenscan• We gaan onze organisatie voorbereiden op de herindeling.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">• De organisatie helpt actief mee om de herindeling voor te bereiden• Stimuleren dat personeel zich blijft ontwikkelen				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoering geven aan voorbereiding herindeling, stimuleren dat personeel zich blijft ontwikkelen.			

Planning & Control

Planning & Control is noodzakelijk voor een adequate bedrijfsvoering. Op grond van de Gemeentewet is control verplicht. Daaronder valt de P&C-cyclus, het vastleggen van bevoegdheden en financial control.

Met de P&C-cyclus bewaken we de realisatie van onze doelstellingen. Zowel planning als control is essentieel voor (be)sturen. Planning is een doel voor ogen hebben, stappen definiëren en de condities formuleren om het doel te bereiken. Control is systematisch de resultaten evalueren om zo nodig de condities, de stappen of zelfs het doel bij te stellen. De instrumenten die we hiervoor gebruiken zijn onder andere de beleidsplannen, kadernota, begroting, tussenrapportages en de jaarrekening.

Doelstelling 2	Een gemeentelijke overheid die effectiever en efficiënter werkt en raad, college en samenleving de benodigde informatie geeft over de te behalen doelen en realisatie daarvan				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none">• De Planning & Control gaan we verder ontwikkelen				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">• Uitvoeren nota Planning & Control				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren nota P&C	Uitvoeren nota P&C			

Toelichting maatregel

In het kader van de organisatieontwikkeling is een nota Planning & Control opgesteld. Deze nota geeft inzicht in de ontwikkelingen die in gang zijn gezet binnen de Planning- en Controlcyclus. Wat goed gaat moeten we behouden en waar dat mogelijk is moeten we efficiënter en effectiever samenwerken aan de Planning- en Controlcyclus. Het proces van Planning & Control gaan we stevig verankeren in de organisatie.

Doelstelling 3	We gaan het proces van opstellen van management- en bestuursrapportages verbeteren				
Maatregel	Invoeren van de applicatie Lias Enterprise als ondersteuningstool voor het opstellen van management- en bestuursrapportages.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">Alle P&C-rapportages worden met behulp van LIAS opgesteld				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Management informatie gereed	Management informatie gereed			

Toelichting maatregel

In februari 2014 zijn we begonnen met de invoering van de applicatie LIAS Enterprise. LIAS helpt bij het opstellen van de management- en bestuursrapportages zoals (meerjaren)begroting, jaarrapportage, bestuursrapportages en kadernota. Met behulp van LIAS krijgt de organisatie meer grip, zijn er meer mogelijkheden voor (bij)sturing en verbetert de kwaliteit van de informatievoorziening. In 2018 gaan we dit verder uitbouwen met managementinformatie.

Rechtmatigheid

Op grond van de Gemeentewet leggen wij verantwoording af over de manier waarop wij de wet- en regelgeving toepassen. De accountant controleert de jaarrekening van de gemeente en geeft daarbij ook een oordeel over de mate van rechtmatig handelen in onze organisatie. Om dit oordeel te kunnen geven zijn interne onderzoeken noodzakelijk. Op basis van een door het college en raad vastgesteld controleprotocol voeren we de interne controles uit. Door de rechtmatigheid te toetsen laten we zien waar onze werkprocessen beter kunnen en waar ze goed op orde zijn. Interne controles zijn daarmee een instrument om de kwaliteit van werkprocessen te verbeteren en risico's te voorkomen of zo klein mogelijk te maken.

We besteden extra aandacht aan de financiële rechtmatigheid. Door het uitvoeren van interne controles kunnen we maatregelen nemen om negatieve effecten te voorkomen. Jaarlijks wordt een actueel werkplan Interne controle opgesteld, inclusief een risicoanalyse waarin ook de financiële risico's zijn benoemd. Mede op grond van deze risicoanalyse worden de interne rechtmatigheidscontroles uitgevoerd.

Doelstelling 4	Wij werken in onze organisatie doelmatig en doeltreffend				
Maatregel	We doen systematisch onderzoek naar de mate van doelmatigheid en doeltreffendheid van onze organisatieonderdelen				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">De raad stelt twee onderwerpen vast die onderzocht worden op doelmatigheid en doeltreffendheid;Uitvoeren van de onderzoeken.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren onderzoeken	Implementeren aanbevelingen		

Toelichting maatregel

Conform de Verordening artikel 213a Gemeentewet voeren wij onderzoeken uit naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van de organisatie. Hierdoor stimuleren we dat we onze doelen halen met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen. De raad moet nog besluiten welke onderzoeken we gaan uitvoeren.

Doelstelling 5	De accountant geeft een goedkeurende verklaring op het gebied van rechtmatigheid en getrouwheid				
Maatregel	Rechtmatigheidscontroles worden systematisch en tijdig uitgevoerd zoals vastgesteld in een jaarlijks geactualiseerd en goedgekeurd werkplan				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">Controleplan en normenkader zijn vastgesteld door de raad;Uitvoeren van de controles.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Vastgesteld controleplan en normenkader			

Accountantsverklaring

De accountant controleert onze jaarrekening. Daarbij beoordeelt hij ook de rechtmatigheid van de baten, de lasten en wijzigingen op de balans. De accountant heeft over de jaarrekening 2016 een goedkeurende

verklaring met beperking afgegeven. Het oordeel met beperking is het gevolg van de onzekerheden die zijn geconstateerd in het sociaal domein. Dit wordt veroorzaakt doordat onvoldoende controle-informatie verkregen is van de Sociale Verzekeringsbank (pgb Jeugd en Wmo), de uitvoeringsorganisatie RIGG (Jeugd) en zorgaanbieders (Wmo).

Voor 2017 streven we weer naar een goedkeurende verklaring al blijven we wel afhankelijk van externe organisaties.

HRM

Ontwikkelingen in personeel

Personele aantallen	2016	2017	2018
Aantal fte	59,86	62,2	62,7
Aantal fte BMW-samenwerking	14,94	13,94	12,78
Waarvan in aantal			
Man	36	37	33
Vrouw	46	51	49
Totaal	82	88	82
Waarvan in aantal			
Parttime	45	51	47
Fulltime	37	37	35

Toelichting

Aantal fte

De beginstand formatie van 2016 is 62,20. In 2017 is 0,5 fte toegevoegd voor contractbeheer.

Aantal fte BMW-samenwerking

De formatie van in de BMW-samenwerking is gebaseerd op medewerkers die daadwerkelijk in dienst zijn van de gemeente De Marne. Bij vertrek van een medewerker wordt de formatie overgeheveld naar de gemeente waar de afdeling is ondergebracht. Door het vertrek van een medewerker bij P&O is de totale formatie in 2017 lager dan in 2016.

Per saldo is de formatie die vanuit gemeente De Marne is ingebracht in de BMW-samenwerking 12,78 fte.

Leeftijdsopbouw

In onderstaande tabel is het aantal medewerkers per leeftijdsklasse weergegeven.

Leeftijdsopbouw	< 21	21 t/m 30	31 t/m 40	41 t/m 50	51 t/m 60	> 60	Totaal
begroting 2017		0	19	30	25	13	82
begroting 2018	0	0	17	27	24	14	82

HRM beleid

Salarissen en personele inhuur

De kosten voor salarissen en personele inhuur vormen de belangrijkste kostenpost van onze gemeente. Het is van wezenlijk belang hier goed op te sturen. Daarom is afgesproken dat de directie ervoor zorgt dat de kosten binnen het totaal van de budgetten voor personeel en inhuur blijven. Onderlinge verschuiving tussen deelposten is daarbij toegestaan. De verhogingen en verlagingen van het budget vinden als volgt plaats:

- het salarisbudget kan worden verhoogd als er nieuwe cao-afspraken worden gemaakt of als er premiewijzigingen (b.v. in pensioenpremie) plaatsvinden. Voor 2018 wordt hiervoor in totaal uitgegaan van een verhoging van 3,5%
- het inhuurbudget kan in principe worden verhoogd als er een aanvullende taak met aanvullende dekking (van derden of uit investeringsprojecten) is;
- het inhuurbudget wordt verlaagd als een taak en/of de financiële dekking voor die taak vervalt.
- in het kader van de herindeling worden vacatures niet meer structureel ingevuld. Omdat tijdelijke invulling altijd duurder is dan structurele invulling zal er een groot beroep op het inhuurbudget worden gedaan.

Diverse regelingen gemeentepersoneel

Werkloosheidwet	De gemeente is als overheidsorgaan eigenrisicodragend voor de WW. Bij ontslag of niet verlengen van een aanstelling kan een medewerker in aanmerking komen voor een WW-uitkering en eventueel een aanvullende regeling volgens de CAR-UWO. Verder heeft de werkgever verplichtingen om substantieel bij te dragen aan re-integratie elders. Alleen voor medewerkers die WW-uitkering genieten zijn opgenomen in de begroting.
Individueel keuzebudget (IKB)	In 2017 is het individueel keuzebudget landelijk ingevoerd. Dat betekent dat de medewerkers zelf meer kunnen bepalen wat ze wanneer willen laten uitbetalen. Wat voorheen vakantiegeld, eindejaarsuitkering en levensloopbijdrage was is opgegaan in het IKB.
Spaarverlof	Er resteert nog één ambtenaar die heeft deelgenomen aan de regeling spaarverlof. Voor deze ambtenaar is de aanspraak daarop opgenomen als langlopende schuld. Voor nieuwe gevallen is de regeling inmiddels afgeschaft.

Doelstelling 6	We gaan de processen in de samenwerking P&O zo efficiënt mogelijk inrichten				
Maatregel	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan de personeelsdossiers digitaliseren; • in het kader van de herindeling wordt in gezamenlijkheid binnen BMW en werkplein/Ability gewerkt aan de harmonisatie van rechtspositieregelingen 				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Personeelsdossiers zijn gedigitaliseerd; • regelingen zijn geharmoniseerd en vastgesteld. 				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregel

In de samenwerking P&O wordt verder gewerkt aan het efficiënter maken van systemen. Voor 2018 gaan we de personeelsdossiers digitaliseren. Het voordeel hiervan is dat we alle personeelsdossiers, die nu in Bedum zijn ondergebracht, door middel van autorisaties toegankelijk kunnen maken voor leidinggevenden.

Informatie en automatisering

Door het bijzondere karakter van de huidige periode, waarin de BMW gemeenten volop bezig zijn met de herindeling, is er bij I&A-BMW beperkte capaciteit beschikbaar om nieuwe (beleids)wensen op te pakken dan wel uit te voeren. De komende periode heeft I&A-BMW als belangrijkste taak de transitie richting de nieuwe gemeente te ondersteunen. Daarnaast is het zaak om de basisdienstverlening op orde te houden, de winkel blijft immers open tijdens verbouwing. Nieuwe ontwikkelingen/wensen die niet met de herindeling, een wettelijke verplichting of bedrijf kritisch proces te maken hebben, zullen niet meer worden opgepakt. Over de consequenties van deze strakke prioritering zal I&A-BMW met de programmaorganisatie herindeling, de individuele gemeenten nadere afspraken maken

Doelstelling 7	Voorbereiden, inrichten, operationeel maken van ICT voorziening t.b.v. de herindeling volgens "Visie I&A voor het Hogeland"				
Maatregel	Het ontwikkelen van een uitvoeringsplan, afgeleid van de I&A visie, het uitvoeren van voorbereidende stappen om de infrastructuur voor Het Hogeland in te richten.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van de werkzaamheden (2017 & 2018) • Gereed zijn voor de herindelingseisen (2018) 				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren werkzaamheden	Uitvoeren werkzaamheden	Nazorg en doorontwikkeling	Borging	Borging

Toelichting maatregel

Ter voorbereiding van het ontstaan op 01-01-2019 van Het Hogeland zijn de BMW gemeenten in een programma-organisatie per afdeling/domein de specifieke noodzakelijke stappen te zetten om 'de basis op orde te krijgen'. Vanuit Informatiemanagement wordt aangesloten bij deze projectgroepen om de visie van I&A en de visie 'Ruimte' met elkaar te verbinden. Vanuit de afdeling Automatisering worden de voorbereidende werkzaamheden getroffen om werkplekvoorzieningen, telefonie, infrastructurele impact en de ICT Backbone gereed te maken voor de nieuwe gemeente.

Doelstelling 8	We vervangen een deel van het BMW netwerk (apparatuur en software)				
Maatregel	Het vervangen, vernieuwen van server, netwerk en opslagapparatuur. Tevens wordt het Microsoft licentiemodel vervangen.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van de werkzaamheden (2017) • Gereed zijn voor de herindelingsseisen (2018) 				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren werkzaamheden	Afronden werkzaamheden	Borging	Borging	Borging

Toelichting maatregel

Het huidige netwerk voor BMW stamt van 2010 en is op onderdelen gedateerd. Het huidige Microsoft licentiemodel voldoet niet meer aan de huidige wensen en eisen. De inrichting van het nieuwe netwerk voldoet aan de eisen/wensen van deze tijd, zoals plaats/tijd/apparaat onafhankelijk kunnen werken voor alle gebruikers.

Daarnaast willen we de “schotten” die nu tussen gemeenten zijn geplaatst verwijderen om op die manier de samenwerking tussen de gemeenten en collega’s onderling te verbeteren. Dit vraagt herinrichting van de bestaande structuur en een strak autorisatiebeheer. Tenslotte denken we door de herinrichting een complexiteitsreductie te behalen waardoor we qua beheerlast beter uitkomen dan nu het geval is. De nieuwe inrichting wordt in samenspraak met ICT Eemsmond bepaald en gebouwd waardoor de aansluiting met de nieuwe organisatie gelegd is.

Doelstelling 9	We gaan de betrouwbaarheid en veiligheid van de informatievoorziening waarborgen				
Maatregel	Het treffen van een samenhangend pakket aan maatregelen ter waarborging van de betrouwbaarheid en veiligheid van de informatievoorziening.				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren informatiebeveiligingsplan 				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoering	Uitvoering	Borging	Borging	Borging

Toelichting maatregel

Het informatiebeveiligingsplan is er op ingericht om de betrouwbaarheid van de gemeentelijke processen, de gebruikte informatiesystemen en de daarin opgeslagen gegevens te beschermen tegen al dan niet opzettelijk onheil. In de VNG Resolutie “Informatieveiligheid, randvoorwaarde voor de professionele gemeente” is vastgelegd dat iedere gemeente het informatiebeveiligingsbeleid vaststelt aan de hand van de Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG). We zullen de BIG gaan gebruiken om het informatiebeveiligingsplan BMW vorm te geven.

In 2016 is er een GAP analyse gemaakt t.b.v. de uitvoering van de BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten). Hieruit volgt een voorstel met maatregelen. Daarna is een projectplan geschreven waarin de vastgestelde beveiligingsmaatregelen worden weggezet in een planning met de daarbij behorende impact op capaciteit en financiën. In de periode 2017/2018 zullen de maatregelen worden geïmplementeerd. Door het aantrekken van een Informatie beveiligingsfunctionaris (CISO; Chief Information Security Officer) en een ondersteuner informatiebeveiliging is de bewaking en borging van dit proces geregeld. Beide functionarissen zullen voor de BMW-gemeenten werkzaam zijn en hebben als opdracht de informatiebeveiliging, conform het vastgestelde beleid, te implementeren. Hoewel gemeenten in 2018 nog een eigenverantwoordelijk dragen voor de informatiebeveiliging is het streven om, daar waar mogelijk, maatregelen te implementeren die (gaan) passen bij de nieuw te vormen gemeenten.

ENSIA

Elk jaar moeten gemeenten zich verantwoorden over de kwaliteit van de informatieveiligheid van diverse informatiesystemen. De verantwoordingssystematiek op het gebied van informatiebeveiliging gaat veranderen. De VNG heeft hier onlangs de colleges en raden over geïnformeerd

In 2017 gebeurt dit voor het eerst met een nieuwe Audit systematiek: de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA). Deze nieuwe systematiek maakt het beantwoorden van de uitvraag over informatieveiligheid gemakkelijker en efficiënter.

Met ENSIA wordt de verantwoordingssystematiek over BRP, PUN, Suwi, BAG, BGT en DigiD gebundeld. Bovendien sluit hiermee de horizontale verantwoording over informatieveiligheid aan op de gemeentelijke planning en control-cyclus.

De coördinatie m.b.t. tot de invoering van ENSIA is belegd bij de Informatie beveiligingsfunctionaris.

Doelstelling 10	Het opnemen van de uitvoeringsorganisatie Werkplein Ability in het BMW netwerk				
Maatregel	Het opnemen van de gebruikers en hun applicaties/data in het netwerk van BMW				
Prestatie Indicator	Het ICT netwerk van Ability is toegevoegd aan en in beheer bij I&A-BMW.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren van plan van aanpak & uitvoering	Uitvoering en borging			

Toelichting maatregel

De afdeling Sociale Zaken en Werk van de BMW-gemeenten zijn gefuseerd met het werkvoorzieningsschap Ability en vormen nu Werkplein Ability. De afspraak is dat I&A-BMW de ondersteuning gaat bieden aan deze nieuwe organisatie. Dit betekent een forse uitbreiding van 70 gebruikers. In 2017 hebben we ons eerst geconcentreerd op een nieuwe Mail en Agendavoorziening, zodat alle gebruikers binnen het werkplein Ability goed met elkaar kunnen samenwerken. Intussen gaan we inventariseren welke behoefte de nieuwe organisatie heeft en hoe we dit kunnen inpassen in het nieuwe netwerk van BMW.

Inkoop

Inkoop is het geheel van leveringen, werken en diensten die nodig zijn voor de uitvoering van de gemeentelijke taken. Inkoop zorgt voor de juiste inkoop- en aanbestedingsprocedures en zorgt mede voor het beheersen (verminderen) van de kosten in onze organisatie.

Doelstelling 11	Betrekken van goederen en diensten tegen de meest gunstige voorwaarden				
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none">• Samenwerking BMW's intensiveren;• Implementatie van Contractbeheer, - en management• Inkoop- en aanbestedingskalender opstellen;• Toepassen van Prestatie-inkoop bij aanbesteden.				
Prestatie Indicator	Aanbestedingen uitvoeren conform vastgesteld inkoop- en aanbestedingskalender.				
	2017	2018	2019	2020	2021
		Uitvoeren			

Toelichting maatregelen

Op het terrein van inkoop koopt onze gemeente in met de BMW-gemeenten. Die samenwerking vindt plaats op structurele basis en daarbij geldt: we kopen samen in, tenzij. Door gezamenlijk in te kopen kunnen we efficiënter werken en kosten besparen. In de Planning- en Controlcyclus is inkoop een essentieel onderdeel. Een zorgvuldige planning is hierbij van belang, omdat we daarmee de inkoop- en aanbestedingstrajecten tijdig kunnen uitvoeren en de financieel-juridische risico's zo klein mogelijk kunnen houden.

De inkoop- en aanbestedingstrajecten gaan we verder verbeteren door gebruik te maken van innovatief aanbesteden met behulp van 'Prestatie-inkoop'. Met deze methode besteden we efficiënt aan, kopen we professioneel in en maken we meer gebruik van de kennis van opdrachtnemers.

Doelstelling 12	Het inkoopproces borgen (als onderdeel van de organisatieontwikkeling)				
Maatregelen	<ul style="list-style-type: none">Continue opstellen van een inkoop- aanbestedingskalender;Verbeteren van de dossiervorming;in BMW-verband de toekomstige inkoopfunctie bepalen				
Prestatie Indicator	<ul style="list-style-type: none">Vaststellen van inkoop- en aanbestedingskalender;Contractenregister dat volledig is en geborgd in de organisatie;Dossiervorming aanbestedingen volgens vastgesteld format;				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Verbeteren inkoop proces	Uitvoeren verbetering inkoop proces	Borgen in regulier proces	Borgen in regulier proces	Borgen in regulier proces

Toelichting maatregelen

De werkgroep inkoop richt zich ter voorbereiding van de herindeling op onder meer het harmoniseren van het inkoopbeleid, beschrijving van de inkoopfunctie en contractenbeheer in de nieuwe gemeente. Ook zal geïnventariseerd worden welke inkopen/aanbestedingen er tot 2020 worden verwacht.

Juridische zaken

Doelstelling 13	We werken met actuele verordeningen				
Maatregel	We inventariseren jaarlijks welke verordeningen herzien moeten worden en actualiseren deze indien noodzakelijk.				
Prestatie Indicator	Al onze verordeningen zijn actueel				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting

Tot en met 2016 werd jaarlijks aan de hand van het 'programma actualisering verordeningen' geïnventariseerd welke gemeentelijke verordeningen voor herziening in aanmerking zouden komen. Met ingang van 2017 is de lokale programmatische aanpak gestopt. Als er een actualisatie nodig is, gebeurt dat in BMW-verband. Als lokaal een tussentijdse actualisatie nodig is, gebeurt dat ad hoc.

Doelstelling 14	We signaleren tijdig wetswijzigingen en informeren de vakafdelingen hierover				
Maatregel	We controleren wetswijzigingen op alle terreinen waar we bij betrokken zijn.				
Prestatie Indicator	Wetswijzigingen zijn tijdig gesignaleerd en de medewerkers van de vakafdelingen zijn hierover geïnformeerd.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting

Welke belangrijke wetswijzigingen er aan zitten te komen houden we op dertien terreinen goed in de gaten: algemeen bestuursrecht, gemeenterecht, openbare orde en veiligheid, omgevingsdomein (ruimtelijke ordening en volkshuisvesting en verkeer & vervoer), economische zaken, sociaal domein, financiën en belastingen, Europese recht, constitutie en burgerrechten, burgerlijk recht, strafrecht, digitale overheid en ambtenaren. Het belang hiervan is dat we op tijd op ontwikkelingen kunnen inspelen en signalen kunnen afgeven aan de vakinhoudelijke afdelingen/medewerkers.

Een belangrijke ontwikkeling vindt plaats op het domein van de leefomgeving. Dat betreft de Omgevingswet die 26 wetten bundelt in één wet. Deze wet bevat een verregaande decentralisatie van regels voor de leefomgeving. De inwerkingtreding van deze wet wordt verwacht per 1 januari 2021.

Facilitaire dienstverlening

Doelstelling 15	We gaan vanuit de behoefte de dienstverlening aan burgers en bedrijven verbeteren.				
Maatregel	We gaan procesgericht samenwerken door zaakgericht werken in te voeren.				
Prestatie Indicator	Zaakgericht werken is ingevoerd en geïmplementeerd.				
	2017	2018	2019	2020	2021
	Invoeren	Implementatie voltooien	Uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren

Toelichting maatregel

Zaakgericht werken stelt de gemeente in staat burgers en bedrijven juist te informeren over de voortgang in behandeling van (aan)vragen, die behandeling te sturen en te bewaken, de werkprocessen voor de behandeling te verbeteren, informatie toegankelijk te maken voor alle betrokkenen en managementinformatie te verkrijgen over behaalde resultaten. Er wordt op drie terreinen verbetering bereikt, namelijk dienstverlening, bedrijfsvoering en informatievoorziening. Ook op dit punt vindt intensivering van de samenwerking tussen de BMW-gemeenten plaats.

3.6 Verbonden partijen

Inleiding

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijk daarmee samenhangende risico's komen verbonden partijen in een afzonderlijke paragraaf van de begroting aan bod. Met ingang van 2017 zijn de verbonden partijen die betrokken zijn bij het realiseren van de te bereiken effecten van het desbetreffende programma ook in dat programma opgenomen. Daarnaast is in deze paragraaf relevante informatie gegeven over de Verbonden Partijen waarmee de gemeente een relatie heeft.

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente De Marne een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft door vertegenwoordiging in het bestuur of in de vorm van stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld en dat niet verhaalbaar is of waarvoor aansprakelijkheid bestaat wanneer de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) geeft in artikel 15 aan dat in de begroting aandacht wordt gegeven aan de gemeentelijke visie op aangegane verbonden partijen, dit in relatie tot de realisatie van de beleidsdoelstellingen volgens het programmaplan. Wat willen wij met deze partijen? Hoe past de uitvoering van de taken door deze partijen binnen onze gemeentelijke programma's? Hoe dragen zij bij aan het uitvoeren van het door de gemeente gewenste beleid?

Visie en Beleid

De visie op verbonden partijen is niet beschreven en er is ook geen vastgesteld beleid voor de keuze tot het aangaan van een bepaalde vorm van samenwerking. Zoals uit het navolgende blijkt hangt de keuze vaak af van de aard van het belang.

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regelingen worden aangegaan ter vervulling van publieke taken waarvoor de schaal van de individuele gemeente te klein is. Gemeenschappelijke regelingen kunnen worden opgelegd (door de wetgever) of uit oogpunt van doelmatigheid of deskundigheid op eigen initiatief worden aangegaan. Door vertegenwoordiging in de besturen (Algemeen Bestuur en/of Dagelijks Bestuur) is invloed mogelijk en is de eigen verantwoordelijkheid gewaarborgd.

De wettelijke grondslag voor gemeenschappelijke regelingen is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). Deze wet is per 1 januari 2015 gewijzigd. Naast de verbetering van de controlerende positie van de raad in met name het P&C-proces en aanscherping van de informatie- en verantwoordingsplicht, heeft er een dualisering van verhoudingen plaatsgevonden. Het Algemeen Bestuur heeft meer een kaderstellende rol, het Dagelijks Bestuur meer een uitvoerende taak. De verhoudingen zijn daarmee in overeenstemming met de rol- en taakverdeling bij gemeenten (en provincies). Een ander gevolg is dat in besturen van gemeenschappelijke regelingen, die alleen door gemeenteraden zijn aangegaan, geen leden van het college meer mogen zitten.

Ook biedt de herziene Wgr de mogelijkheid tot een nieuwe vorm van een regeling, de zogenaamde 'bedrijfsvoeringsorganisatie'. Deze vorm heeft een lichtere bestuursstructuur, maar heeft toch rechtspersoonlijkheid die eigen bevoegdheden kan dragen. In de praktijk is gebleken dat er behoefte was aan een tussenvorm tussen de bestaande vormen, zoals het (qua bestuursstructuur zwaardere) openbaar lichaam versus het gemeenschappelijk orgaan zonder rechtspersoonlijkheid.

Deelnemingen

Onze gemeente is aandeelhouder van enkele vennootschappen. Het gaat daarbij in de praktijk om vennootschappen die uit overheidslichamen zijn ontstaan (voornamelijk nutsbedrijven). De bestuurlijke invloed van onze gemeente in die vennootschappen is in de praktijk gering. De vennootschappen zijn vooral van belang vanwege de jaarlijkse dividenduitkering.

Stichtingen en verenigingen

Waar het vormen van een (privaatrechtelijke) stichting of vereniging geschikter is voor het behartigen van een taak, wordt voor deze vorm gekozen. Daarbij moet wel worden gemotiveerd waarom deze vorm geschikter is dan het aangaan van een publiekrechtelijke gemeenschappelijke regeling.

Publiek-private samenwerkingsconstructies

In sommige gevallen werken gemeenten samen met private ondernemingen in een publiek-private samenwerking. Veelal gebeurt dit voor (ingewikkelde) grondprojecten waarbij overheid en particuliere partijen samen participeren in een combinatie met vennootschappen, vaak vormgegeven in een zogenaamde BV-CV constructie. Onze gemeente neemt op dit moment niet deel in een dergelijke constructie.

Samenwerking in BMW-verband

De samenwerking in BMW-verband (Bedum, De Marne en Winsum) bevindt zich in een 'status quo'-situatie. Er zijn sinds 2013 geen nieuwe samenwerkingen opgestart. De bestaande samenwerkingen – bezwaarschriftcommissie, ICT, P&O en sociale zaken – zijn voortgezet.

Een actuele ontwikkeling is de vorming van een uitvoeringsorganisatie Participatiewet. De gemeenschappelijke regeling Ability is daarvoor in 2016 aangepast en herdoopt tot gemeenschappelijke regeling Participatiewet Noord-Groningen. De uitvoering van de Participatiewet - werk, bijstand en re-integratie - wordt bij deze gemeenschappelijke regeling ondergebracht. Begin 2017 is de uitvoeringsorganisatie van start gaan.

Ontwikkelingen

Per 1 januari 2016 zijn diverse gemeenschappelijke regelingen aangepast aan de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen. In 2017 is - zoals hiervoor beschreven - de uitvoeringsorganisatie Participatiewet van start gegaan.

Bij de Tweede Kamer is een initiatiefvoorstel aanhangig die een meer democratische inrichting van de gemeenschappelijke regelingen beoogd. Nu is het nog teveel verlengd lokaal bestuur, waarop de raden al vaak moeizaam invloed hebben, laat staan de inwoners, omdat er geen sprake is van rechtstreeks actief en passief kiesrecht. Het initiatiefvoorstel is in maart 2015 ingediend. Van een behandeling in de Tweede Kamer is het nog niet gekomen.

Gemeentelijke vertegenwoordiging

De raad regelt bij afzonderlijk besluit de aanwijzing in de besturen van de verbonden partijen.

Meestal worden er raadsleden in de algemene besturen (AB) benoemd en de leden van burgemeester en wethouders in de dagelijkse besturen (DB).

Overigens is de gemeente niet in alle besturen van de verbonden partijen vertegenwoordigd en bestaat de 'verbinding' alleen uit een financiële verplichting of het hebben van een aandeel (zoals bij Essent en de Bank Nederlandse Gemeenten).

De bijlage 8.7 van de jaarstukken bevat een overzicht van de verbonden partijen, de aard van de deelname, het doel van de deelname, de financiële en eventueel andere verplichtingen en de verantwoordelijke portefeuillehouder. Betreffende de aard van de deelname, zijn de volgende categorieën onderscheiden:

- GR Gemeenschappelijke regeling (publiekrechtelijk);
- AB Aandelenbezit in een vennootschap (NV of BV, privaatrechtelijk);

- S/V Stichting of vereniging (privaatrechtelijk);
- Overig: Convenant, stuurgroep, overlegorgaan of lidmaatschap.

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG) Sontweg 10 9723 AT GRONINGEN				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: e. brandweezorg; f. geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; g. rampenbestrijding en crisisbeheersing; h. ambulancezorg en brandweer				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2 Veiligheid				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester				
Financieel belang	De kosten voor de veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 886	k€ 931	k€ 931	k€ 931	k€ 931
Vermogen	31-12-2016 : k€ 5.628				
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 5.091				
	31-12-2016 : k€ 18.836				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 10.643				
Financieel resultaat	2016 : k€ 1.423 (V) 2015: k€ 807 (V)				
Risico's					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente belast met de organisatie van de brandweezorg, de rampenbestrijding en de crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverlening.					
Ontwikkelingen					
In 2016 is, in aanloop naar de begroting 2018, een uitgebreide evaluatie gestart met betrekking tot de aard en omvang van de taken, producten en diensten die in de gemeenschappelijke regeling VRG zijn ondergebracht c.q. worden uitgevoerd. Met als doelstelling zorg te dragen voor structurele inbedding van structurele lasten en taken. In de begroting 2018 is deze structurele dekking opgenomen.					

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG) Lloydsweg 17 9641 KJ VEENDAM				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De omgevingsdienst verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 9 Leefomgeving				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten en de provincie Groningen en de provincie Groningen.				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.				
Financieel belang	De kosten voor de Omgevingsdienst Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten en de provincie Groningen. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 612	k€ 629	k€ 641	k€ 653	k€ 665
Vermogen	31-12-2016 : k€ 2.547				
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 2.785				
Vreemd vermogen	31-12-2016 : k€ 4.317				
	31-12-2015 : k€ 3.605				
Financieel resultaat	2016 : k€ 312 (V) 2015 : k€ 801 (V)				
Risico's					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.					
Ontwikkelingen					
Evaluatieonderzoek ODG en verbeterplan					
In het voorjaar van 2016 is het Evaluatieonderzoek Omgevingsdienst Groningen uitgevoerd. Uit de evaluatie blijkt dat de ontwikkeling achterblijft bij het beeld zoals opgetekend in de landelijke evaluatie van het vernieuwde VTH stelsel. De basis is nog niet op orde. Een pas op de plaats is noodzakelijk om van daaruit vervolgstappen te nemen en het vertrouwen te herstellen. Dit ook met het oog op de nieuwe Omgevingswet. Er is een Verbeterplan opgesteld. Het Verbeterplan heeft financiële consequenties. De lumpsumfinanciering blijft voor 2016 t/m 2018 in stand (systematiek van een Producten- en Dienstencatalogus (PDC) is uitgesteld naar 2019).					
Nieuwe Omgevingswet (maakt omgevingsrecht eenvoudiger)					
Het omgevingsrecht bestaat uit tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Zij hebben allemaal hun eigen uitgangspunten, werkwijzen en eisen. De wetgeving is daardoor te ingewikkeld geworden voor de mensen die ermee werken. Daardoor duurt het bijvoorbeeld langer voordat een project kan starten. Het kabinet maakt het omgevingsrecht makkelijker en voegt alle regelingen samen in één nieuwe omgevingswet.					

Uitgangspunten Omgevingswet

Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op:

- de samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur;
- duurzame ontwikkelingen, zoals windmolenparken aanleggen;
- de verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen.

Naam	Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z) p/a Gemeente Groningen Postbus 30026 9700 RM GRONINGEN				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen: c. bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; d. bevolkingszorg.				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2.7.2 Jeugdhulp, maatschappelijke ondersteuning en volksgezondheid				
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.				
Financieel belang	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	Programma Gezondheid				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 139	k€ 137	*)	*)	*)
	JGZ 0-4 bijdragen				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 149	k€ 152	*)	*)	*)
	Bijdrage RIGG				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 2.307	k€ 2.151	*)	*)	*)
*) PG&Z heeft geen meerjarenbegroting vastgesteld					
Vermogen	31-12-2016 : k€ 2.502				
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 2.215				
	31-12-2016 : k€ 21.764				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 12.228				
Financieel resultaat	2016 : k€ 460 (V) 2015 : k€ 699 (V)				
Risico's					
In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg.					

De begroting 2018 is in lijn met de begroting van 2017 uitgewerkt, waarbij indexatie is toegekend. In 2018 is echter een efficiency taakstelling van 5% van de gemeentelijke bijdragen opgenomen. De GGD realiseert hiermee een bezuiniging van 770 duizend euro voor de gemeenten zonder dat dit ten koste van de dienstverlening gaat. Deze bezuiniging is vooralsnog pro rata van hun omvang over de deelprogramma's verdeeld, in de loop van 2017 kan de begroting worden geactualiseerd op de feitelijke bezuinigingsmaatregelen die zullen worden getroffen.

De decentralisatie van de jeugdzorg naar de gemeenten gaat gepaard met een oplopende efficiencytaakstelling van het Rijk van structureel € 450 miljoen (2015: € 120 miljoen, 2016 € 300 miljoen en vanaf 2017 € 450 miljoen). De effecten op de gemeentelijke budgetten zijn echter voor 2016 en 2017 nog hoogst onzeker. Daarnaast gaan er herverdeel-effecten optreden door de geplande invoering van het objectieve verdeelmodel jeugd. Deze bezuinigingen treffen de uitvoeringsorganisatie RIGG niet rechtstreeks, maar wel de deelnemende gemeenten aan de GR PG&Z en mogelijk de omvang en kwaliteit van de in te kopen voorzieningen.

Ontwikkelingen

De GGD en de RIGG zullen in 2017 ontwikkelingen doormaken op basis van nog te nemen besluiten over de toekomst van beide onderdelen. Omdat daarover op dit moment nog geen zekerheid bestaat zijnde effecten van deze ontwikkelingen nog niet in deze begroting verwerkt.

In de begroting staan geen voorstellen voor mutaties met betrekking tot de gemeentelijke bijdragen behoudens de indexering voor loon- en prijsontwikkelingen en de bezuinigingsmaatregelen. Op de taak Toegang, onderdeel van deelprogramma LGZ&J, wordt geen indexatie toegepast.

Naam	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen Postbus 44 9980 AA UITHUIZEN Westerhornseweg 22 9988 NT USQUERT				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling en openbaar belang	De gemeenschappelijke regeling behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieu hygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu				
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne, Eemsum, Loppersum en Winsum				
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur (raadslid en wethouder) en in het Dagelijks Bestuur (wethouder).				
Financieel belang	De kosten (exploitatiekosten) voor vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De jaarlijkse bijdrage van de gemeente De Marne is:				
	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 50	k€38	k€ 32	k€ 19	k€ 19
Vermogen	31-12-2016 : k€ 1.980				
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 1.561				
Vreemd vermogen	31-12-2016 : k€ 5.048				
	31-12-2015 : k€ 4.924				
Financieel resultaat	2016 : k€ 41 (V) 2015 : k€ 173 (V)				

Risico's Het uiteindelijk tekort wordt gedragen door de deelnemende gemeenten. In de gemeenschappelijke regeling is de verdeling van de baten en lasten van de deelnemende gemeenten geregeld. In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.					
Ontwikkelingen Het jaar 2017 staat in het teken van de voorbereiding van de eindafwerking van het stortlichaam. De verwachting is dat begin 2018 begonnen wordt met de eindafwerking.					
Naam		Participatie Noord Groningen (PNG) Nijverheidsweg 12 9981 GJ UITHUIZEN			
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke regeling (m.i.v. maart 2016)			
Doelstelling en openbaar belang		1. PNG heeft als belang te zorgen voor een kwalitatief hoogwaardige gezamenlijke uitvoering van de aan deelnemers opgedragen taken in de wetten en daarvan afgeleide regelingen op het gebied van werk en inkomen. 2. PNG zorgt voor een zodanig effectieve en efficiënte uitvoeringsorganisatie, dat de periodiek met de deelnemers gemaakte beleidsmatige en prestatieafspraken gerealiseerd kunnen worden. 3. Naast de behartiging van de hiervoor bedoelde belangen kan PNG gemeente specifieke taken met betrekking tot het sociaal domein uitvoeren. Dit kan worden vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst tussen PNG en de betreffende deelnemer(s).			
Relatie met beleidsprogramma		Programma 2.7.1. Sociale Zaken en Werk			
Deelnemende partijen		Gemeente De Marne, Bedum, Winsum en Eemsmond			
Bestuurlijk belang		Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur (2 wethouders) en in het Dagelijks Bestuur (wethouder).			
Financieel belang		Bijdragen ten laste van de gemeentelijke begroting De Marne			
Aandeel Uitv.kosten SOZAWE Aandeel verlies Ability Vaste bijdrage WSW		2018	2019	2020	2021
		k€ 652	k€ 652	k€ 652	k€ 652
		k€ 138	k€ 155	k€ 155	k€ 155
		k€ 43	k€ 43	k€ 43	k€ 43
		Budget Wet Sociale Werkvoorziening (WSW)			
		2018	2019	2020	2021
		k€1.413	k€1.303	k€1.208	k€1.208
Vermogen		01-01-2018: k€ 872			
Eigen vermogen		31-12-2018: k€ 601			
		01-01-2018: k€ 4.366			
Vreemd vermogen		31-12-2018: k€ 4.730			
Risico's De gemeenten zijn gezamenlijk aansprakelijk voor eventuele tekorten bij PNG.					
Ontwikkelingen Beleidsmatige ontwikkeling De beleidsmatige ontwikkelingen zijn aangegeven in het programma 2.7. Sociaal domein als doelstellingen, maatregelen en prestatie-indicatoren.					

Vennootschappen

Naam	Enexis Magistratenlaan 116 5223 MB 's-HERTOGENBOSCH				
Rechtsvorm	Besloten vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1988 en Gaswet.				
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning				
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis.				
Financieel belang					
Aantal aandelen	93.674				
Percentage van totaal aantal aandelen	0,094945%				
Nominale waarde één aandeel	€ 1				
Begroot jaarlijks dividend	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 105	k€ 105	k€ 105	k€ 105	k€ 105
Verwacht vermogen	01-01-2018 : € 3.704 mln.				
Eigen vermogen	31-12-2018 : € 3.804 mln.				
Vreemd vermogen	01-01-2018 : € 3.814 mln.				
	31-12-2018 : Hiervan is geen reële inschatting te maken				
Verwacht financieel resultaat	2018 : € 200 mln. (V)				
Risico's					
Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen					
In 2016 hebben we een deel van onze aandelen Enexis verkocht.					

Naam	CBL Vennootschap B.V. 's Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Vennootschap voortgekomen uit de splitsing en verkoop van Essent. Deze vennootschap vertegenwoordigt de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	Nederlandse gemeenten en provincies
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	Aantal aandelen: 1.899
Verwacht vermogen	01-01-2018 : \$ 120.000
Eigen vermogen	31-12-2018 : \$ 70.000
Vreemd vermogen	01-01-2018 : \$ - 31-12-2018 : \$ -
Verwacht financieel resultaat	2018 : \$ 50.000 (N)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap. Ondanks dat het CBL Escrow fonds is geliquideerd, dient de vennootschap vanwege contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.	

Naam	Verkoop Vennootschap B.V. 's Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	In het kader van de verkoop in 2009 van Essent aan RWE hebben de Verkopende Aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de Verkopende Aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	Nederlandse gemeenten en provincies
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	Aantal aandelen: 1.899
Verwacht vermogen	01-01-2018 : k€ 100
Eigen vermogen	31-12-2018 : k€ 60
Vreemd vermogen	01-01-2018 : k€ - 31-12-2018 : k€ -
Financieel resultaat	2018 : k€ 40 (N)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Eind juni 2016 is het General Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag is volledig uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang in de vennootschap.	

Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd.

Naam	CSV Amsterdam B.V. 's Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Namens de Verkopende Aandeelhouders eventuele schadeclaim procedures voeren.
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	Nederlandse gemeenten en provincies
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	Aantal aandelen: 1.899
Verwacht vermogen	01-01-2018 : k€ 800
Eigen vermogen	31-12-2018 : k€ 600
Vreemd vermogen	01-01-2018 : k€ - 31-12-2018 : k€ -
Verwacht financieel resultaat	2018 : k€ 200 (N)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de Escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders naar rato van het aandelenbelang. Naar verwachting zal de vennootschap eind 2019/begin 2020 kunnen worden geliquideerd.	

Naam	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. 's Hertogenbosch
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Hierin is het 50% belang van Essent in EZP tijdelijk ondergebracht
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	Nederlandse gemeenten en provincies
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	Aantal aandelen: 142.116 Omvang deelneming: € 12.790
Verwacht vermogen	01-01-2018 : k€ 1.620
Eigen vermogen	31-12-2018 : k€ 1.600
Vreemd vermogen	01-01-2018 : k€ - 31-12-2018 : k€ -
Verwacht financieel resultaat	2018 : k€ 20 (N)
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Ondanks dat het General Escrow fonds in juni 2016 is geliquideerd, dient de vennootschap als gevolg van contractuele verplichtingen nog in stand gehouden te worden. Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd en de vennootschap vervolgens kan worden geliquideerd	

Naam	Waterbedrijf Groningen Griffeweg 99 Postbus 24 9700 AA GRONINGEN
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Drinkwatervoorziening
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Waterbedrijf Groningen.
Financieel belang	
Aantal aandelen	6 (waarde balans k€ 2)
Percentage van totaal aantal aandelen	2,127%
Nominale waarde één aandeel	€ 500
Vermogen	31-12-2016 : € 71,4 mln.
Eigen vermogen	31-12-2015 : € 67,5 mln.
Vreemd vermogen	31-12-2016 : € 110,7 mln.
	31-12-2015 : € 99,4 mln.
Financieel resultaat	2016 : € 3,8 mln. (V) 2015 : € 3,3 mln. (V)
Risico's	
	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	
	Niet bekend

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog BV Haven 2 9976 VN LAUWERSOOG
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog
Relatie met beleidsprogramma	2.9 Leefomgeving
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne en Dongeradeel en de visafslag.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	
<i>Aantal aandelen</i>	180
Percentage van totaal aantal aandelen	45%
Nominale waarde één aandeel	€ 45,45
Vermogen	31-12-2016 : k€ 36
Eigen vermogen	31-12-2015 : -k€ 78
	31-12-2016 : k€ 1.757
Vreemd vermogen	31-12-2015 : k€ 1.842
Financieel resultaat	2016 : k€ 114 (V) 2015 : k€ 83 (V)
Risico's	
	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	
	Nog geen begroting vastgesteld.

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten Koninginnegracht 2 Postbus 30305 2500 GH DEN HAAG				
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank is een betrokken partner en draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.				
Relatie met beleidsprogramma	2.10 Algemene middelen en ondersteuning				
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van het rijk, provincies en gemeenten.				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).				
Financieel belang					
Aantal aandelen	10.530				
Percentage van totaal aantal aandelen	0,0189%				
Nominale waarde één aandeel	€ 2,50				
Begroot jaarlijks dividend	2017	2018	2019	2020	2021
	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9	k€ 9
Vermogen	31-12-2016 : € 4.486 mln.				
Eigen vermogen	31-12-2015 : € 4.163 mln.				
	31-12-2016 : € 149.514 mln.				
Vreemd vermogen	31-12-2015 : € 145.348 mln.				
Financieel resultaat	2016 : € 369 mln. (V) 2015 : € 226 mln. (V)				
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.					
Ontwikkelingen De omvang van nieuw verstrekte langlopende leningen ligt in 2017 naar verwachting in lijn met die van het voorgaande jaar. Het renteresultaat over 2017 zal naar verwachting uitkomen binnen een bandbreedte van EUR 370 tot EUR 420 miljoen. Door de aanhoudend hoge volatiliteit op de financiële markten is een betrouwbare indicatie van de ongerealiseerde resultaten binnen het resultaat financiële transacties niet te geven. Gezien de aanhoudende onzekerheden acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2017.					

Naam	Groningen Milieu Postbus 1622 8901 BX LEEUWARDEN				
Rechtsvorm	Besloten vennootschap				
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil				
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu				
Deelnemende partijen	BV Groningen Milieu is 100% dochter van NV Fryslân Milieu.				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).				
Financieel belang					
Aantal aandelen	5.000 (gemeente De Marne)				
Percentage van totaal aantal	Gemeente De Marne 45%				

aandelen	Gemeente Eemsmond 55%
Nominale waarde één aandeel	€ 5
Vermogen	31-12-2016 : k€ 19
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 20
Vreemd vermogen	31-12-2016 : k€ 296 31-12-2015 : k€ 48
Financieel resultaat	2016 : k€ 11 2015 : k€ 19
Risico's Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.	
Ontwikkelingen Geen begroting vastgesteld.	

Stichtingen en verenigingen

Naam	Libau welstands- en monumentenzorg Hoge der A 5 9712 AC GRONINGEN
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	De stichting Libau heeft de bevordering en instandhouding van de bouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Groningen en Drenthe als doelstelling. Zij adviseert Groninger en Drentse gemeenten vanuit een integrale benadering van stedenbouw, landschap, welstand en cultuurhistorie.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 9 Leefomgeving
Deelnemende partijen	Groninger en Drentse gemeenten (excl. gemeente Groningen)
Bestuurlijk belang	De gemeente De Marne is niet vertegenwoordigd in het stichtingsbestuur. Het bestuur bestaat uit 8 leden bestaande uit gemeentelijke vertegenwoordigers en vertegenwoordigers vanuit de discipline die het taakveld van Libau betreffen.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Vermogen	31-12-2016 : k€ 1.336
Eigen vermogen	31-12-2015 : k€ 1.445
Vreemd vermogen	31-12-2016 : k€ 271 31-12-2015 : k€ 376
Financieel resultaat	2016 : k€ 38 (N) 2015 : k€ 6 (V)
Risico's Geen	
Ontwikkelingen Niet bekend	

Overige verbonden partijen

Naam	Aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van IBA's
Rechtsvorm	Samenwerking (lichtere vorm van gemeenschappelijke regeling)
Doelstelling en openbaar belang	Aanleg, instandhouding, beheer en onderhoud van in de gemeente De Marne aangelegde systemen van Individuele Behandeling van Afvalwater. Het betreft een lichtere vorm van een gemeenschappelijke regeling.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 8 Milieu
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne en Waterschap Noorderzijlvest
Bestuurlijk belang	N.v.t.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	N.v.t.
Risico's N.v.t.	
Ontwikkelingen Niet bekend	

Naam	Gemeenschappelijk orgaan Openbaar Primair Onderwijs Hoofdstraat-West 1 9981 AA UITHUIZEN
Rechtsvorm	Samenwerking (Gemeenschappelijk Orgaan)
Doelstelling en openbaar belang	Bundeling toezichthoudende taken als bedoeld in artikel 48 Wet op het Primair Onderwijs i.v.m. regionale stichting openbaar onderwijs.
Relatie met beleidsprogramma	Programma 2.5 Onderwijshuisvesting en Educatie
Deelnemende partijen	Gemeente De Marne, Eemsmond, en Winsum
Bestuurlijk belang	Gemeente De Marne is vertegenwoordigd in het Gemeenschappelijk orgaan via twee raadsleden.
Financieel belang	Er ontbreekt een financieel belang van de gemeente en dan is strikt genomen geen sprake van een verbonden partij.
Financieel resultaat	N.v.t.
Risico's N.v.t.	
Ontwikkelingen Niet bekend	

3.7 Grondbeleid

Inleiding

In de paragraaf grondbeleid wordt ingegaan op de belangrijkste financiële ontwikkelingen zoals verlies/winstverwachtingen, de verkoop van gronden en de relaties van het grondbeleid met de programma's.

Het grondbeleid van de gemeente De Marne heeft een grote invloed op, en samenhang met, de diverse programma's. Het grondbeleid dient dienstbaar te zijn aan de gemeentelijke doelstellingen binnen deze programma's. Dat wil zeggen dat het grondbeleid een instrument is om de doelstellingen van de diverse beleidssectoren van de gemeente mogelijk te maken. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, verkeer en vervoer, sport en recreatie. Daarnaast kan het gevoerde grondbeleid een grote financiële impact hebben op de gemeentelijke begroting.

Het grondbeleid en de uitvoering van het grondbeleid van de gemeente is vastgelegd in de Nota Grondbeleid 2015-2019. Voor een nadere onderbouwing van de in deze paragraaf vermelde uitgangspunten wordt dan ook verwezen naar de Grondnota die is vastgesteld in de vergadering van 28 mei 2015.

De gemeente hanteert een situationeel grondbedrijf. Alle nieuwe ontwikkelingen zullen hierbij aan het college van Burgemeester en Wethouders worden voorgelegd zodat per plan een afweging kan worden gemaakt welke instrumenten worden ingezet. De keus voor een faciliterend grondbedrijf past ook prima in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen als burgerparticipatie, collectief opdrachtgeverschap en een vraaggestuurde woningmarkt. Meer zaken aan de markt overlaten en alleen sturen op die onderwerpen die echt belangrijk zijn, kortom het voeren van regie, is iets dat bij uitstek past bij het faciliterend grondbedrijf.

De koers die is uitgezet met het Woon- en Leefbaarheidsplan heeft ook geleid tot een verschuiving in aandacht binnen het Grondbedrijf. Zo is de vraag naar nieuwe woningbouwkwavels afgenomen. Tegelijkertijd vergt de begeleiding van de herstructureringsopgave in zowel de huursector als in de koopsector meer aandacht. Met name de afstemming van de planontwikkeling tussen Wierden en Borgen en de gemeente, mede in relatie tot de noodzakelijke aanpassingen in de openbare ruimte, is steeds belangrijker geworden.

De gemeente heeft relatief veel gronden in haar bezit. In het verleden zijn deze verworven met het oog op de ontwikkeling van (woning)bouwlocaties. Deze toekomstige ontwikkeling zit er voor veel locaties niet meer in. De gemeente De Marne is daarom bezig om deze grondpositie gefaseerd af te bouwen. Landbouwpercelen in Houwerzijl, Vierhuizen, Wehe-den Hoorn, Zuurdijk, Eenrum, Pieterburen en Ulrum zijn inmiddels verkocht.

Financieel Beleid

Het grondbedrijf is een integraal onderdeel van de gemeentelijke organisatie. Er worden geen aparte reserves voor het grondbedrijf aangehouden. Verwachte verliezen worden afgedekt met een voorziening. Winsten en verliezen van grondexploitaties worden verrekend met de algemene reserve. De systematiek van het nemen van winsten en verliezen houdt in dat deze moeten worden genomen op het moment dat deze gerealiseerd zijn dan wel bekend zijn. Een eenvoudige benadering van de winstneming is om winsten te nemen op basis van het verschil tussen de boekwaarde en nog te maken kosten voor het complex. Wanneer de boekwaarde groter is dan de nog te maken kosten dan nemen we het verschil als winst.

Invoering Vennootschapsbelasting

Per 1 januari 2016 is de gemeente niet langer vrijgesteld voor de betaling van vennootschapsbelasting. Ook het grondbedrijf krijgt hiermee te maken. Eventuele winsten uit grondexploitaties zullen voortaan belast worden met 20 tot 25% vennootschapsbelasting. Ieder gemeentelijk grondbedrijf moet daarvoor een nulsituatie vastleggen met als peildatum 1 januari 2016. Mede op basis hiervan worden toekomstige belastingen geheven.

Prognoses financiële resultaten

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de geactualiseerde eindwaarden van alle exploitaties. De ramingen zijn gebaseerd op de berekening uit de grondnota van juni 2017 en sluiten aan bij de jaarrekening 2016.

Grondexploitatie	Eindwaarde herziening 2016	Eindwaarde herziening 2017	Looptijd
Tuinbouwbedrijventerrein -Kruisweg	1.676	4.044	2026
Trekweg -Ulrum	-374.728	-366.902	2026
Doornbos- Zoutkamp	69.254	69.452	2018
Kanaaloever- Zuid-Zoutkamp	445	16.431	2017
Bedrijvenpark De Marne - Ulrum	329.860	349.400	2028
Totaal	26.507	72.425	

Risico / weerstandsvermogen

In de Grondnota is ook nader ingegaan op de risicoanalyse. Voor een aantal parameters (verkoopsnelheid, rente en grondprijs) is het effect op de eindwaarde berekend indien zich hierin veranderingen voordoen. Het is de verwachting dat de komende jaren het risicoprofiel zich rond het bedrag van € 100.000 zal stabiliseren.

3.8 Demografische ontwikkelingen

Inleiding

De bevolkingsomvang van De Marne daalt en ook in de toekomst zal deze daling doorzetten. Naast een afname van inwoners en huishoudens zal ook een toenemende vergrijzing en ontgroening optreden. Deze ontwikkelingen zijn niet zonder gevolgen en vragen om een heel duidelijk antwoord van onze gemeente als eerstverantwoordelijke overheid. Wij pakken hierin onze rol als regisseur dan ook duidelijk op.

De Marne heeft zich in de afgelopen jaren gedegen voorbereid op de genoemde ontwikkelingen en beweegt ook mee met de actuele ontwikkelingen. Daarom is in januari 2017 het Woon- en Leefbaarheidsplan; Noord Groningen Leeft (het zogenaamde WLP2) vastgesteld als nieuw beleidskader. Hierin wordt naast wonen en leefbaarheid nog meer de verbinding gezocht met andere sectoren zoals onderwijs en zorg, die ook te maken hebben met de gevolgen van de bevolkingsdaling. De beleidsuitgangspunten uit het WLP worden vertaald in concrete acties. Binnen het Programma Krimp en Leefbaarheid geven we de komende jaren uitvoering aan die acties.

In het vervolg van deze paragraaf wordt niet opnieuw ingegaan op de demografische ontwikkelingen en de gevolgen die dat heeft voor de gemeente. Dat staat immers uitgebreid weergegeven in de hierboven genoemde documenten. In deze paragraaf wordt aangegeven wat in 2018 gedaan wordt om gestalte te geven aan het krimpbeleid van de gemeente.

Inspelen op de eigen kracht van inwoners in De Marne

De leefbaarheid van onze gemeente wordt niet in de eerste plaats bepaald door aanwezigheid van fysieke elementen zoals woningen en voorzieningen. Bepalend is de dynamiek tussen inwoners onderling. Onze gemeente kenmerkt zich juist door een grote vitaliteit. Er bevinden zich in de Marne veel mensen met initiatief en ondernemingszin. Dit komt tot uiting in de vele initiatieven op het gebied van leefbaarheid en plattelandsontwikkeling.

Willen we ervoor zorgen dat ook in de toekomst in De Marne deze dynamiek voelbaar en zichtbaar blijft, dan zal daar slim in geïnvesteerd moeten worden. Zowel bij beleidsvorming als bij uitvoering van beleid hanteert de gemeente als uitgangspunt om de energie en kennis die bij de inwoners aanwezig is centraal te stellen.

Programma Krimp en Leefbaarheid 2012-2020

Het uitvoeringsprogramma zal in 2018 geactualiseerd worden naar aanleiding van het nieuwe Woon- en Leefbaarheidsplan; Noord Groningen Leeft. Tot die tijd gaan we nog uit van het huidige uitvoeringsprogramma (uit 2012). In dit programma zijn de maatregelen uit het Woon- en Leefbaarheidsplan in de tijd uitgezet. Het programma dient tevens om de ontwikkelingen te monitoren en te agenderen. Met het programma willen we vooral samenhang en afstemming tussen de verschillende beleidsterreinen bewerkstelligen en bewaken.

In 2012 zijn we al gestart met maatregelen en projecten die budgetneutraal uitgevoerd konden worden, dan wel waarvoor reeds gemeentelijke budgetten beschikbaar waren en waarvoor geen externe subsidie nodig was. In september 2013 heeft De Marne de beschikking voor de gecombineerde aanvraag Krimpfonds/ISV ter hoogte van € 3.892.490 ontvangen en dat was het startsein voor een groot aantal projecten waarvoor externe financiering nodig was.

Verder heeft het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen begin juni 2013 besloten om € 5 miljoen aan De Marne toe te kennen in het kader van het Actieprogramma Werk, Leefbaarheid en Energie. € 1.5 miljoen daarvan is toegekend aan het dorp Ulrum. Toezicht op de besteding van deze middelen is bestuurlijk ondergebracht bij de Stuurgroep die ook toeziet op de uitvoering van het Programma Krimp & Leefbaarheid. Het project in Ulrum is in 2017 afgerond.

In 2018 zal de focus van de uitvoering binnen het Programma Krimp & Leefbaarheid en de Impuls Ulrum liggen op de projecten die in tabel 1 zijn weergegeven. In de komende tijd zal vanzelfsprekend verder gewerkt worden aan de uitvoering van de al hiervoor genoemde projecten. Er zijn echter ook nieuwe ontwikkelingen waarop geanticipeerd zal worden. In het Woon- en Leefbaarheidsplan is afgesproken dat er qua ontwikkelingen vinger aan de pols wordt gehouden en dat, mocht daarvoor aanleiding zijn, het beleid wordt aangevuld, aangescherpt en aangepast. Actualisering is gewenst. De redenen daarvoor zijn:

- *Regionale samenwerking en verbreding in Noord-Groningen.*

Met de ondertekening van het WLP2 hebben we in regionaal (MEDAL) verband afspraken gemaakt over de opgaven die er in dit gebied liggen op het vlak van wonen, leefbaarheid, onderwijs en zorg.

- *Afstemming met aardbevingsdossier.*

Op basis van het Meerjarenprogramma vanuit de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), waarin ook de gebiedsvisie van MEDAL is verwerkt, heeft De Marne een uitvoeringsplan gemaakt. In dit plan worden koppelingen gelegd tussen de programma's en het Programma Krimp & Leefbaarheid, zodat zaken integraal opgepakt kunnen worden en om 'lessons learned' van De Marne op het vlak van het versterken en stimuleren van vitaliteit in een groter verband te integreren.

- *Thematische verbreding.*

De ontwikkelingen in de samenleving staan niet stil, dus is continue monitoring nodig. Daarnaast is er het WLP2 ook verbinding gezocht met de sectoren onderwijs, zorg en economie. Deze wisselwerking moet ook zijn weerslag vinden in het te actualiseren uitvoeringsprogramma.

- *Herindeling*

Ook de aanstaande herindeling zal zijn weerslag hebben op het beleid en het uitvoeringsprogramma. In 2018 zal inzichtelijk gemaakt worden wat er nodig is om te komen tot een gedragen beleid voor de nieuwe gemeente.

Tabel 1 Uit te voeren maatregelen Programma Krimp & Leefbaarheid

Naam	Maatregelnummer	Uitleg (zie ook WLP)
Sloop, sloop- nieuwbouw en aanpassing sociale woningvoorraad	Maatregel 1 t/m 3	Acties om woningvoorraad in de pas te laten lopen met de toekomstige behoeften. In de prestatieafspraken zijn afspraken gemaakt tot 2021 over waar hoeveel wordt gesloopt. Prioriteit in 2018 ligt bij vervangende nieuwbouw en aanpassing van de openbare ruimte in Wehe-den Hoorn en Leens en daarna Zoutkamp.
Project Particuliere Woningverbetering (vhn. Handhaven kwaliteit koopsector viertrapsraket in combinatie met Voorlichting Leeftijdsbestendig bouwen)	Maatregel 7 en 29 (zie projectplan behorende bij voorstel raad d.d. 15 april 2014 en voorstel raad Voorwaarden en procedure starterslening d.d. 24 juni 2014)	De gemeente neemt actief de regie om kwaliteit en uitstraling in de koopsector in stand te houden. Om de koopsector een impuls te kunnen geven is er budget beschikbaar om particuliere woningen levensloopbestendig te maken. Ook is er een starterslening t.b.v. opknappen aangekochte woning. Verder is er in 2017 een blijverslening ingesteld om ouderen een lening te kunnen verstrekken voor het levensloopbestendig maken van de woning. Hierin wordt ook samen met de andere gemeenten van het Hogeland opgetrokken.

		Tot slot wordt ingezet op ondersteuning van eigenaren van verpauperde panden.
Onderzoek kansen ruilverkaveling	Maatregel 10 (onderdeel van Deel&Ulrum)	In sommige gevallen is de getalsmatig te slopen sociale woningvoorraad in een kwalitatief betere staat dan de woningvoorraad die in particulier bezit is. Uitrui van slechte particuliere woningen tegen goede woningen uit de sociale woningvoorraad is dan dus beter voor de totale woningvoorraad. In 2018 zoeken we samen met de corporatie naar geschikte cases.
Herinrichting bestemmingsplannen met betrekking tot hergebruik van vrijkomende bebouwing. Afbouwen overtollige bestemmingsplan capaciteit.	Maatregelen 8, 11 en 16	De aanstaande Actualisering Bestemmingsplannen grijpen we aan om de bestemmingsplannen krimpproof te maken. Herinrichting bestemmingsplannen zodanig dat flexibeler kan worden omgegaan met het geven van nieuwe functies aan monumenten.
Project Ondersteuning eigenaren leegstaand Vastgoed	Maatregelen 9, 17 en 44	De gemeente neemt de regie in geval van leegstaande (winkel)panden. Het beschikbare budget wordt ingezet om eigenaren te helpen om te zoeken naar een nieuwe bestemming.
Versterking Informele zorg	Maatregel 23	De gemeente ondersteunt netwerken van informele zorg.
Uitvoering Woon-en Leefbaarheidsmonitor	Aanvullende maatregel 5 (AV5)	We leven in een netwerksamenleving. Eén van de taken van de gemeente is om kennis(informatie)uitwisseling tussen inwoners en andere actoren op gang te helpen en te kunnen faciliteren. De gemeente ziet voor zich een belangrijke rol weggelegd, als 'verbinder' binnen het netwerk van lijnen en lijntjes dat de samenleving van De Marne is. Iedere medewerker van De Marne speelt hierin een rol. Eén van de tools is de monitor. Met kwantitatieve en kwalitatieve informatie wordt de vitaliteit van De Marne zichtbaar gemaakt, er worden gegevens openbaar beschikbaar gesteld (Open Data) en we herhalen het in de tijd, zodat monitoring mogelijk wordt. Verder is binnen de monitor budget beschikbaar om verbeteracties te realiseren.
Integrale aanpak Ulrum: 'Ulrum het dorp van de toekomst'	-	De Provincie heeft middelen beschikbaar gesteld voor een Integrale aanpak Ulrum in het kader van het Actieprogramma Werk Leefbaarheid Energie (WLE). Binnen deze aanpak zijn reeds ontwikkelde plannen en opgaven uitgevoerd. De gemeente

		ondersteunt het dorp met de uitvoering waar mogelijk met mankracht en middelen. Het subsidie traject is afgerond. 2018 zal in het teken staan van de uitvoer van de laatste projecten en het verder borgen van de resultaten in het dorp.
--	--	---

Financiën

De totale opgave voortkomend uit het Woon-en Leefbaarheidsplan (WLP) is in 2011 geraamd op € 42.186.250 waarvan € 10.183.750 ongedekt was.

In 2013 is op basis daarvan door de Provincie een beschikking afgegeven voor een subsidie uit het Krimpfonds en het ISV ter hoogte van resp. € 2.893.490 en € 1.000.000. Daarnaast is de investering in het Integraal HuisvestingsPlan (IHP) minder ambitieus dan we destijds bij het opstellen van het WLP hadden geschat, te weten € 6.700.000 in plaats van € 11.000.000. Daardoor is het resterende financieringstekort een stuk lager dan we hadden voorzien. Dit brengt het financiële tekort nu op € 1.991.260.

Let wel: het gaat hier om de financiering van maatregelen die in eerste instantie tijdens het opstellen van het WLP voorzien waren. In de loop der jaren kunnen hier additionele kosten bij komen. Voor de herstructurering openbare ruimte is een raming gemaakt voor de kosten van de projecten die de komende jaren op stapel staan. De extra benodigde middelen zijn ingebracht in de kadernota.

4 Financiële begroting

Aardappeloogst

4.1 Financiële uitgangspunten

De begroting 2018-2021 is samengesteld met inachtneming van navolgende uitgangspunten.

Kadernota 2018-2021

In juli 2017 is de kadernota 2018-2021 behandeld in raad. In de kadernota zijn de beleidsinhoudelijke en financiële kaders aangegeven voor het opstellen van de begroting 2018 en de meerjarendoorkijk 2019-2021. De ingrediënten van de kadernota betreffen de inbedding van de gemaakte afspraken voor de lopende bestuursperiode, de zich voordoende ontwikkelingen in bestaand en in nieuw beleid en de verkenning van financiële ontwikkelingen en mogelijkheden.

De verschillende ontwikkelingen in samengevatte vorm zijn in onderstaande tabel aangegeven. In bijlage 4 bij deze begroting worden alle ontwikkelingen gespecificeerd aangegeven zoals die zijn opgenomen in de kadernota 2018-2021.

Tabel ontwikkelingen opgenomen in de kadernota 2017-2020

(-) is nadelig (+) is voordelig

Ontwikkeling uit (in k€)	2018	2019	2020	2021
Aanvaard beleid (autonome ontwikkelingen)	-72	-92	-112	-112
Ontwikkeling nieuw beleid	-340	-317	-167	-127
Ontwikkeling (ruimtevrager)	-412	-408	-278	-238

Baten

Gemeentefondsuitkering

De gemeentefondsuitkering is geraamd op basis van de septembercirculaire 2017.

bedragen x € 1.000

Specificatie Algemene uitkering	2018	2019	2020	2021
Inkomstenmaatstaven	-1.100	-1.093	-1.093	-1.093
Uitgavenmaatstaven met uitkeringsfactor	8.303	8.314	8.294	8.291
Uitkeringsfactor	1,507	1,514	1,514	1,506
	12.513	12.587	12.556	12.486
Uitgavenmaatstaven zonder uitkeringsfactor	-0	-2	-	-
Integratie en decentralisatie uitkeringen	1.446	1.456	1.475	1.289
3 D's in het Sociaal Domein	5.850	5.754	5.685	5.677
TOTAAL	18.708	18.701	18.623	18.359

- De Inkomstenmaatstaven zijn negatief omdat dit een correctie betreft in verband met eigen gemeentelijke inkomsten uit de heffing van belastingen.
- De grootste integratie uitkering is de uitkering in verband met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) welke ongeveer k€ 984 bedraagt.
- De 3D's in het Sociaal Domein betreft de nieuwe Wmo (AWBZ), Jeugdzorg en Participatiewet.

Lokale Heffingen

In de kadernota 2018-2021 is aangegeven dat we de tarieven niet extra laten stijgen, exclusief inflatiecorrectie. De inflatiecorrectie 2018 is gebaseerd op de meicirculaire 2017.

De begrote opbrengsten van de belastingen zijn in totaal k€3.289, verdeeld over de OZB (k€ 2.777), forensenbelasting (k€180) en toeristenbelasting (k€332). De OZB wordt verantwoord in het programma Algemene middelen en ondersteuning. De forensenbelasting en toeristenbelasting wordt verantwoord in het programma Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme, taakveld Economische promotie.

Dividenden

De dividenden worden verdeeld in opbrengsten van leningen in deelnemingen en uitkeringen over het aandeelekapitaal. Het gaat hier om dividend en rente van Enexis (k€ 105) en de Bank Nederlandse Gemeenten (k€ 9), rente van de woningbouwvereniging (k€ 10), rente van leningen verstrekt aan ambtenaren op grond van een financieringsregeling eigen woningen (k€3) en overige renteopbrengsten (k€ 1).

De verantwoording van deze opbrengsten (k€ 128) vindt plaats in het programma Algemene middelen en ondersteuning, taakveld Treasury.

Lasten

Indexering

De inflatie is niet doorgevoerd op diverse kostenbudgetten. De zogenaamde 'nullijn' is gehanteerd tenzij onderbouwd de genoemde 'nullijn' niet haalbaar is. Deze verhogingen zijn binnen de budgetten van de programma's afgedekt. In het gemeentefonds is een bijdrage opgenomen ter dekking van de loon- en prijsstijgingen.

Loonkostenstijging

In de loonkostenstijging is rekening gehouden met:

- 3,5% stijging van de salariskosten als gevolg van nieuwe cao-afspraken en premiewijzigingen in pensioenenpremies;

Onvoorzien

De gemeente De Marne heeft in de begroting een post onvoorzien opgenomen van k€ 25. De post onvoorzien kan uitsluitend worden aangewend voor onvoorziene, onvermijdbare en/of onuitstelbare lasten dan wel voor onvoorziene tegenvallende baten.

De post onvoorzien is opgenomen in het programma Algemene middelen en ondersteuning, taakveld Overige baten en lasten.

Rente percentage

In de begroting 2018 zijn onderstaande rekenrentes gehanteerd:

- rentepercentage leningen kort: 1,2% (was: 1,1%)
- rentepercentage leningen lang: 1,2% (was: 1,1%)
- rente kapitaallasten investeringen: 2,65% (was: 3,0%)
- rente aan in exploitatie genomen gronden (bestemmingsplannen): 2,5% (was: 1,0%)

Financieel meerjarenperspectief

Het financieel meerjarenperspectief ziet er als volgt uit:

Overzicht ontwikkeling financieel meerjarenbeeld				
	begroting	meerjarige doorkijk		
(bedragen x € 1.000, - = nadeel)	2018	2019	2020	2021
Saldo begroting 2017	173	386	472	596
Saldo eerder genomen raadsbesluiten	-129	13	93	93
Meicirculaire 2017	315	375	325	336
Saldo kadernota 2018 - 2021	-412	-409	-279	-239
Primaire begroting	-53	366	612	787
Actualisatie begroting:				
effect septembercirculaire	52	10	-25	-50
actualisatie personeelsbegroting	-217	-298	-298	-298
vrijval stelpost looncompensatie (<i>mei circulaire</i>)	80	80	80	80
actualisatie algemene uitkering			-121	-307
actualisatie kapitaallasten (<i>rente en afschrijvingen</i>)	7	61	109	15
actualisatie GRP/afvalstoffenheffing	42	-74	-127	-126
indexering tarieven overige lokale heffingen	82	61	61	61
actualisatie begrotingen verbonden partijen	8	-20	-26	-9
herindelingsmiddelen	PM	PM	PM	PM
Saldo actuele meerjarenraming	-	183	265	151

Toelichting overzicht ontwikkeling financieel meerjarenperspectief

Saldo begroting 2017

Het vertrekpunt is het saldo van de meerjarenraming 2017-2020 zoals behandeld in de raadsvergadering van november 2016.

Saldo eerder genomen raadsbesluiten

Betreft de totale financiële gevolgen van de raadsbesluiten die na de vaststelling van de begroting zijn genomen. Ook de financiële gevolgen van de bestuursrapportage 2017 zijn hierin opgenomen.

Meicirculaire 2017

Hier worden de gevolgen van de meicirculaire op de begrotingspositie weergegeven.

Saldo kadernota 2018-2021

De kadernota 2018-2021 is besproken in de raadsvergadering van 18 juli 2017. In de kadernota zijn diverse voorstellen opgenomen. Dit betreffen autonome ontwikkelingen en voorstellen nieuw beleid:

Ontwikkeling uit (in k€)	2018	2019	2020	2021
Aanvaard beleid (autonome ontwikkelingen)	-72	-92	-112	-112
Ontwikkeling nieuw beleid	-340	-317	-167	-127
Ontwikkeling (ruimtevrager)	-412	-408	-278	-238

In bijlage 4 zijn de afzonderlijke voorstellen zoals opgenomen in de kadernota nogmaals opgenomen.

Mutaties septembercirculaire 2017

De financiële gevolgen van de september circulaire op de begrotingspositie worden hier weergegeven opgenomen.

Actualisatie personeelsbegroting

De personeelsbegroting is geactualiseerd. Daarin is meegenomen:

- 3,5% verhoging van het personeelsbudget als gevolg van de gemaakte cao-afspraken en premiewijzigingen in pensioenpremies;
- Voor wachtgeld- en pensioenverplichtingen is een reservering opgenomen op de balans. De geraamde uitgaven hiervoor zijn daarmee in de meerjarenraming vervallen.

Actualisatie kapitaallasten (rente en afschrijvingen)

Doordat de rente op de geld- en kapitaalmarkt zeer laag is betekent dit dat de totale rentelasten dalen. De rentelasten worden toegerekend aan de investeringen.

Actualisatie GRP/afvalstoffenheffing

Hier wordt het effect van de actualisatie van de riool- en afvalstoffenheffing weergegeven.

Indexering tarieven overige lokale heffingen

Hier wordt het effect van de actualisatie van de overige lokale heffingen weergegeven. Meer informatie hieromtrent staat in de paragraaf lokale heffingen.

Actualisatie verbonden partijen

Er zijn verbonden partijen van wie bij het vaststellen van hun begroting nog een mutatie kan voortkomen die van invloed is op onze (meerjaren)begroting. Het totaal van deze mutaties is verwerkt in de (meerjaren)begroting 2018-2021. Het betreft de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG), Omgevingsdienst Groningen (ODG), Publiek Gezondheid en Zorg Groningen (PG&Z), Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen en Participatie Noord Groningen (PNG).

Herindelingsmiddelen

De herindelingsmiddelen die van het Rijk worden ontvangen zijn nog niet in deze begroting meegenomen.

4.2 Overzicht van baten en lasten

Autorisatie

Door vaststelling van de begroting en het programmaplan voor 2018 autoriseert de raad het college van burgemeester en wethouders tot het doen van uitgaven, het aangaan van verplichtingen en tot het verwerven van de baten voor de jaarschijf 2018

Tabel overzicht van baten en lasten

Programma (x € 1000)	Realisatie 2016			Begroting 2017			Begroting 2018		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma 1 Burger en bestuur	339	2.193	-1.854	189	1.162	-973	146	1.117	-971
Programma 2 Veiligheid	70	970	-900	0	1.049	-1.049	0	1.055	-1.055
Programma 3 Verkeer en Vervoer	85	3.558	-3.473	12	2.189	-2.177	12	2.392	-2.380
Programma 4 Economische zaken, recreatie en toerisme	8	382	-374	508	1.146	-638	519	1.116	-597
Programma 5 Onderwijs huisvesting en educatie	37	1.231	-1.194	370	1.229	-859	77	957	-880
Programma 6 Sport, kunst en cultuur	91	1.027	-936	51	932	-881	51	957	-906
Programma 7 Sociaal domein	4.567	15.510	-10.943	4.297	14.672	-10.375	4.297	14.253	-9.956
Programma 8 Milieu	3.406	3.072	334	3.373	2.838	535	3.241	2.646	595
Programma 9 Leefomgeving	949	2.413	-1.464	528	2.442	-1.914	552	1.711	-1.159
Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning	24.116	1.435	22.681	23.199	6.699	16.500	23.089	5.782	17.307
Totaal baten en lasten	33.668	31.791	1.877	32.527	34.358	-1.831	31.985	31.986	0

Specificatie Algemene middelen en ondersteuning:									
Beheer overige gebouwen en gronden				627	758	-131	38	421	-383
Overhead				1.425	5.657	-4.232	1.433	5.063	-3.630
Treasury				232	34	198	133	60	73
OZB woningen				1.891	174	1.717	1.908	159	1.749
OZB niet woningen				844	40	804	869	45	824
Algemene uitkering				18.181	0	18.181	18.708	0	18.708
Overige baten en lasten				0	25	-25	0	25	-25
Vennootschapsbelasting				0	10	-10	0	10	-10
subtotaal Algemene middelen				23.199	6.699	16.501	23.089	5.782	17.307

Mutatie reserves	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo
programma 1	40	0	40	0	0	0	0	0	0
programma 2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 3	17	0	17	4	0	4	0	0	0
programma 4	0	0	0	46	0	46	0	0	0
programma 5	40	8	32	71	50	21	79	25	54
programma 6	68	0	68	30	4	26	34	0	34
programma 7	271	231	40	1.621	1.309	312	58	0	58
programma 8	95	694	-599	50	21	29	5	0	5
programma 9	448	140	308	5.977	7.506	-1.529	12	0	12
programma 10	3.432	3.934	-502	4.482	1.559	2.923	45	208	-163
Saldo mutatie reserves	4.411	5.007	-596	12.281	10.449	1.831	233	233	0
Resultaat	38.079	36.799	1.279	44.807	44.807	0	32.218	32.219	0

Programma (x € 1000)	Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Programma 1 Burger en bestuur	146	1.118	-972	146	1.118	-972	146	1.118	-972
Programma 2 Veiligheid		1.055	-1.055	0	1.055	-1.055		1.055	-1.055
Programma 3 Verkeer en Vervoer	12	2.378	-2.366	12	2.259	-2.247	12	2.187	-2.175
Programma 4 Economische zaken, recreatie en toerisme	519	1.058	-539	519	1.057	-538	519	1.057	-538
Programma 5 Onderwijshuisvesting en educatie	38	958	-920	38	928	-890	38	926	-888
Programma 6 Sport, kunst en cultuur	51	938	-887	51	909	-858	51	907	-856
Programma 7 Sociaal domein	4.297	14.111	-9.814	4.297	14.157	-9.860	4.297	14.091	-9.794
Programma 8 Milieu	3.191	2.664	527	3.191	2.666	525	3.191	2.684	507
Programma 9 Leefomgeving	532	1.702	-1.170	512	1.701	-1.189	512	1.700	-1.188
Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning	23.086	5.707	17.379	23.004	5.657	17.347	22.757	5.647	17.110
Totaal baten en lasten	31.872	31.689	183	31.772	31.507	265	31.523	31.372	151
Specificatie Algemene middelen en ondersteuning:									
Beheer overige gebouwen en gronden	38	416	-378	38	414	-424	38	416	-378
Overhead	1.436	5.021	-3.585	1.433	4.985	-3.552	1.451	4.976	-3.525
Treasury	132	33	99	132	19	113	132	18	114
OZB woningen	1.908	159	1.749	1.908	159	1.749	1.908	159	1.749
OZB niet woningen	869	45	824	869	45	824	869	45	824
Algemene uitkering	18.701	0	18.701	18.623	0	18.623	18.359	0	18.359
Overige baten en lasten	0	25	-25	0	25	-25	0	25	-25
Vennootschapsbelasting	0	10	-10	0	10	-10	0	10	-10
subtotaal Algemene middelen	23.086	5.707	17.379	23.004	5.657	17.347	22.757	5.649	17.110
Mutatie reserves	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo	onttrekking	toevoeging	saldo
programma 1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 5	48	15	33	4	0	4	4	0	4
programma 6	34	0	34	9	0	9	0	0	0
programma 7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma 8	5	0	5	5	0	5	5	0	5
programma 9	12	0	12	12	0	12	12	0	12
programma 10	0	267	-267	0	295	-295	0	172	-172
Saldo mutatie reserves	99	282	-183	30	295	-265	21	172	-151
Resultaat	31.972	31.971	0	31.802	31.802	0	31.545	31.544	0

4.3 Geprognosticeerde balans

In dit onderdeel geven we inzicht in de ontwikkeling van de balanspositie van de vaste activa en passiva. Ze betreft vooral een meerjarig beeld van de reserves en voorzieningen en de investeringen.

Activa	31-12-2017	mutatie	31-12-2018	mutatie	31-12-2019	mutatie	31-12-2020	mutatie	31-12-2021
Vaste activa									
Materiële vaste activa	28.930		31.004		30.574		30.025		29.431
+/- Investerings		3.989		1.473		1.355		1.275	
-/- Afschrijvingen		1915		1.903		1.904		1.869	
Financiële vaste activa	893		887		881		875		869
-/- Aflossingen		6		6		6		6	
Vlottende activa									
Voorraden	532		532		532		532		532
Totaal activa	30.355		32.423		31.987		31.432		30.832

Passiva	31-12-2017	mutatie	31-12-2018	mutatie	31-12-2019	mutatie	31-12-2020	mutatie	31-12-2021
Eigen Vermogen									
Eigen Vermogen	7.046		7.047		7.232		7.497		7.649
+/- resultaat		1		185		265		152	
Voorzieningen									
Voorzieningen	1.484		1.448		841		948		1.052
-/- onttrekking				0		-194		-194	
+/- dotatie		-36		-607		301		298	
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer									
Vaste schulden (bestaande)	19.607		18.151		17.050		12.949		11.268
-/- Aflossingen		1.456		1.101		4.101		1.681	
+/- Vaste schulden (nieuw aan te trekken)			3.058		4.170		7.360		8.186
Vlottende passiva									
financieringstekort			2.719		2.694		2.678		2.677
Totaal passiva			32.423		31.987		31.432		30.832

4.4 Investerings

Inleiding

De kredietportefeuille is een maat voor de totale omvang van de investeringen waar aan wordt gewerkt. Het krediet is het mandaat voor de uitvoering van de investeringen. Een aantal investeringen hebben een looptijd langer dan een jaar en zijn dus enkele jaren in de kredietportefeuille zichtbaar.

Kredietportefeuille

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Totaal krediet 2017	krediet begroting 2018	meerjarige doorkijk			Toelichting
			2019	2020	2021	
Verkeer, vervoer en waterstaat						
Renovatie Gording Zoutkamp	25					
Wehesteril	100					
Mattenesserlaan Eenrum	35					wordt in 2017 afgesloten
Steiger en beschoeiing Zoutkamp	364					
Zuurdijksterweg Zuurdijk	6					wordt in 2017 afgesloten
Churchillweg Zoutkamp	8					wordt in 2017 afgesloten
Electraweg Zoutkamp	9					wordt in 2017 afgesloten
Trekweg Ulrum taludafschuiving	1					wordt in 2017 afgesloten
De Wierde Leens		266				
Ontsluiting Klaarkampweg	50					
Herinrichting H. Doornbosweg Zoutkamp	120					
Trottoir Zuurdijk		45				
Trillingshinder wegen		150				
Herstructurering wegen De Marne		269				
Beschoeiing	211	783	783	783	783	
Onderwijshuisvesting en educatie						
IHP (2015-2018)	3.390	969				
Integraal kindcentrum (IKC) Eenrum	112					
Sport						
Renovatie kleedkamers VVSV Ulrum	135					
Renovatie kleedkamers vv Zeester	180					
Vervanging vloer gymlokaal Zoutkamp		20				
Milieu						
Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2019	1.331	1.003	573	573	493	
Uitbreiding begraafplaats Kloosterburen	130					
Uitbreiding begraafplaats Ulrum		150				
Aanschaf begraafplaats administratie	15					
Leefomgeving						
Herstructurering dorpen De Marne		301				
Algemene middelen - Bedrijfsvoering						
Zaakgericht werken	34					
Modernisering GBA	50					
Tractienota 2015 - 2019	166	49				
Energievisie Leens	182					
Aanschaf crediteuren module	25					
Alle BMW ict hard-software investeringen	438	176	118			
Specifieke Projecten						
Proloog Algemeen	132					
Nord Sea Fish	169					
Lauwersom	1.239					
Strandweg eo.	1.413					
MKBA Westgat	3					
Waddenkwartier	19					
Werelderfgoed centrum	7					
Midterm	677					
Programma Krimp en Leefbaarheid	1.686	-200				
Totaal	12.462	3.981	1.474	1.356	1.276	

Toelichting kredieten

Programma Verkeer, Vervoer en Waterstaat

De Wierde Leens

De invulling van woningbouw nabij de Wierde in Leens blijft achter. In 2018 voeren we de werkzaamheden uit rondom de kruising Wierde en Oosterlaagte in overleg met betrokkenen.

Aanleg trottoir Zuurdijk

Van 1^e tot en met 2^e Nijhoezen te Zuurdijk is geen trottoir aanwezig waardoor bewoners over de openbare weg moeten lopen om in een ander deel van het dorp te komen. Gezien de rijsnelheid van het verkeer in Zuurdijk is dit een onveilige en onwenselijke verkeerssituatie. Wanneer deze situatie niet aangepakt wordt zal het een negatief effect hebben op de leefbaarheid in het dorp.

Trillingshinder wegen

Op dit moment loopt er een pilot trillingshinder in de dorpen Hornhuizen en Houwerzijl. Het doel is maatregelen te bedenken die trillingshinder door verkeer op woningen en bewoners tegengaan. Op basis van de pilot kan beleid worden geformuleerd voor alle betrokken dorpen. Om in Houwerzijl en Hornhuizen direct te kunnen beginnen is naar verwachting € 150.000 nodig is.

Herstructurering wegen

Vanuit het Woon- en Leefbaarheidsplan en de transformatieopgave die er voor de woningvoorraad ligt, zijn er afspraken (tot 2020) met de woningcorporatie gemaakt over de aanpak van de sociale huurvoorraad. Deze aanpak houdt op veel plekken een verdunning van het aantal woningen en het bouwen van levensloopbestendige woningen in. Hiervoor is het noodzakelijk om de openbare ruimte opnieuw in te richten om deze weer goed bij de leefomgeving aan te laten sluiten. De werkzaamheden concentreren zich in de dorpen: Eenrum, Leens, Wehe-den Hoorn en Zoutkamp en zullen plaatsvinden van 2018 tot en met 2020. In de berekening wordt de investering in 2018 geplaatst omdat detaillering nog niet kan worden aangegeven.

Beschoeiing langs oevers, kanalen en vaarten

Het huidige budget van k€100 is bedoeld voor het onderhoud aan beschoeiing, kademuren en steigers. De afgelopen jaren is met dit budget kleinschalig achterstallig onderhoud grotendeels weggenomen en voor de komende jaren is regulier onderhoud voor dit budget structureel ingepland.

De in bedenkelijke onderhoudstoestand verkerende walkanten en beschoeiingen bevinden zich langs de Trekweg te Mensingeweer (0,8 km), langs de Mernaweg van Mensingeweer naar Abelstok (0,8 km) en vanaf de aanlegvoorziening op Leenstertillen tot Warfhuizen (4 km).

Om voor de onontkoombare vervanging/vernieuwing financiële middelen beschikbaar te hebben zijn in de meerjarenbegroting voor een uitvoeringsperiode van 5 jaar (2018-2022) jaarlijks investeringsbedragen opgenomen voor een bedrag van k€ 783 excl. BTW per jaar.

Programma Onderwijshuisvesting en educatie

IHP (2015-2018)

Op 28 april 2015 heeft de raad het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan (IHP) vastgesteld. In het IHP wordt de fasering van de projecten weergegeven. Ook wordt aangegeven welke subsidies te verwachten zijn. In het kredietoverzicht zijn de bruto kredieten (dus zonder aftrek i.v.m. subsidies) weergegeven.

Programma Sport, Kunst en Cultuur

Vervanging vloer gymlokaal Zoutkamp

De huidige sportvloer is in 1981 aangebracht en is in 1999 voorzien heeft een facelift ondergaan. De vloer is meer dan 35 jaar in gebruik. Uit de jaarlijkse onderhoudsrapportages blijkt een toename van scheurvorming. Door het “nat reinigen” komt hierdoor water onder de toplaag, waardoor bolling en grotere scheuren ontstaan. De kans op blessures en ongevallen bij de gebruikers wordt steeds groter.

Programma milieu

Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP)

De focus voor de riolering ligt de komende periode op het actualiseren van de basisrioleringsplannen (BRP's) voor de verschillende kernen in de gemeente De Marne.

Met deze BRP's willen wij controleren dat ons rioolstelsel goed functioneert. Indien dit niet het geval is willen wij de eventuele knelpunten spoedig oplossen binnen onze middelen.

Uitbreiding begraafplaats Ulrum

Binnen 3 jaar zal de begraafplaats Ulrum vol zijn. Wanneer in 2018 de uitbreiding wordt aangelegd, heeft de grond een jaar de tijd om te kunnen herstellen.

In de gemeente De Marne kan men een graf kopen voor onbepaalde tijd. Dit beleid is door de gemeenteraad op 28 juni 2016 vastgesteld. Om te kunnen voldoen aan deze doelstelling van het beleid: “De gemeente De Marne vindt het belangrijk dat mensen in hun eigen omgeving begraven kunnen worden”, is uitbreiding voor de begraafplaats van Ulrum noodzakelijk. Met deze uitbreiding is er voor de komende 50 jaar voldoende ruimte (800-900 plaatsen) aanwezig om in de behoefte te voorzien.

Het is niet wenselijk om de uitbreiding gefaseerd te doen. Aanvoer van zware materialen zal moeten gebeuren via andermans grond. Afscherming van de uitbreiding gebeurt middels groen, dat duurt minstens vijftien tot twintig jaar voor de aanplant enige omvang heeft. Met de wetenschap dat de volgende uitbreiding dan weer bijna voor de deur staat, kan dit voor het beeld en de gewenste privacy, beter in een keer worden meegenomen.

Programma Leefomgeving

Herstructurering dorpen

Zie toelichting hiervoor bij 'Herstructurering wegen'.

Algemene middelen - bedrijfsvoering

Tractie 2015-2019

Aan het begin van het lopend jaar wordt gekeken welk materiaal benodigd voor het onderhoud aan wegen, groen, e.d. moet worden vervangen.

ICT - BMW hardware

Betreft vervanging en modernisering van de bodemplaat ICT.

Specifieke projecten

Programma Krimp en Leefbaarheid

De verlaging van het krediet wordt veroorzaakt door een bijdrage aan het project Herstructurering dorpen.

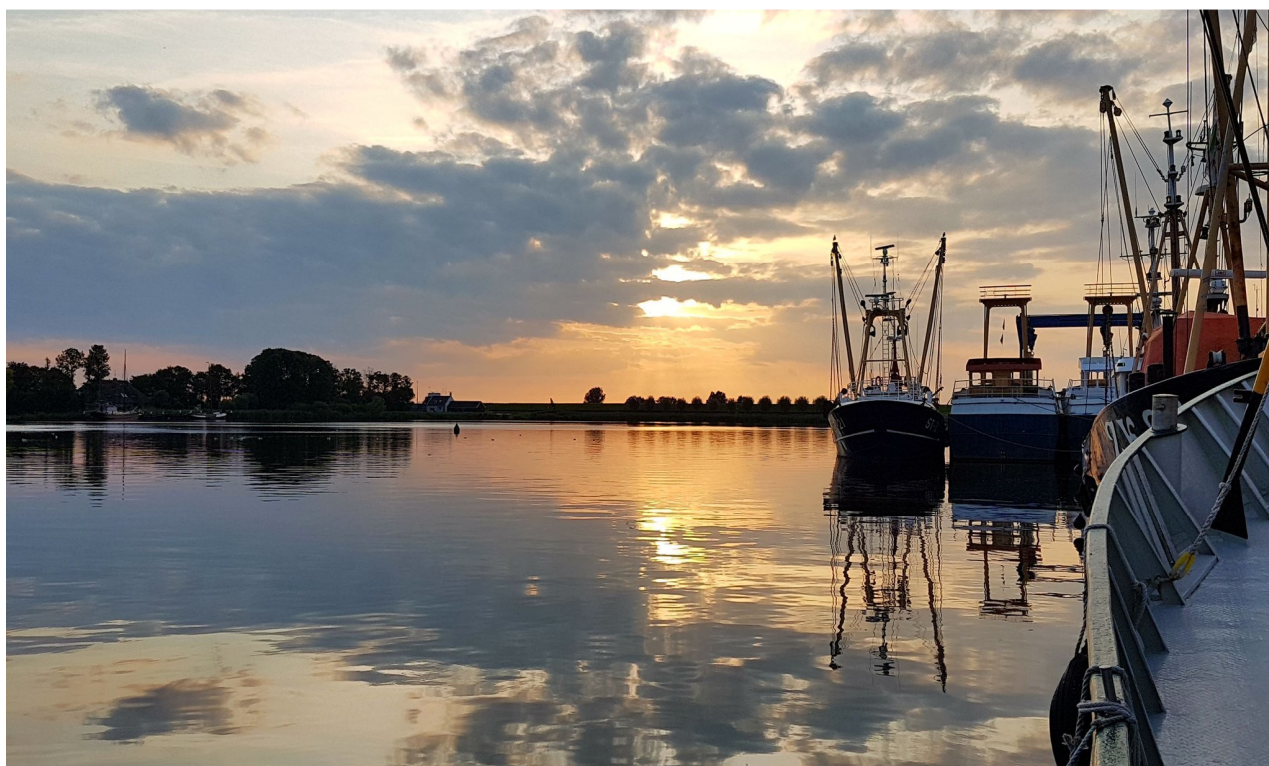
4.5 Overzicht van incidentele baten en lasten

Overzicht incidentele baten en lasten					bedragen x k€
Incidentele lasten	2018	2019	2020	2021	
Programma Onderwijshuisvesting en educatie					
Bewegingsonderwijs basisscholen (mid term 2017)	50	29			
Programma Sport, kunst en cultuur					
Sportdorp Leens (mid term 2017)	25	25			
Programma Sociaal domein					
Vitaliteitscoördinator (mid term 2017)	58				
Sub totaal (a)	133	54	-	-	
Toevoeging aan de reserves	2018	2019	2020	2021	
Programma Algemene dekkingsmiddelen	215	519	545	424	
Sub totaal (b)	215	519	545	424	
Totaal incidentele lasten (a+b)	348	573	545	424	
Incidentele baten	2018	2019	2020	2021	
Sub totaal (d)	-	-	-	-	
Onttrekking aan de reserves	2018	2019	2020	2021	
Programma Onderwijshuisvesting en educatie	29	29	4	4	
Programma Sport, kunst en cultuur	59	38	9		
Programma Sociaal domein	102				
Programma Milieu	5	5	5	5	
Programma Leefomgeving	12	12	12	12	
Sub totaal (e)	207	84	30	21	
Totaal incidentele baten (d+e)	207	84	30	21	

Toelichting incidentele lasten

Betreft middelen die beschikbaar zijn gesteld vanuit de midterm 2017.

5 Bijlagen

Zoutkamp, Reitdiep

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	2014	2015	2016	Per 1-8-2017
Inwoners totaal	10248	10100	10075	10088
Inwoners 0 - 3 jaar	352	343	372	321
Inwoners 4 - 19 jaar	1849	1766	1750	1736
Inwoners 20 - 64 jaar	5840	5720	5634	5570
Inwoners 65 - 74 jaar	1313	1377	1440	1476
Inwoners 75 jaar en ouder	894	894	879	951
Huishoudens met laag inkomen	1730	1700	1700	1700
Personen in WWB, IOAZ, IOAW	227	272	261	270
Medewerkers Sociale Werkplaats	100	87	64	64
Eenouder huishoudens	276	278	281	286
Minderheden	85	85	95	105
Functionele structuur	2014	2015	2016	Per 1-8-2017
Bedrijven	780	780	995*	995*
Leerlingen Openbaar Onderwijs	504	459	406	n.n.b.
Leerlingen Bijzonder basis Onderwijs	379	389	346	n.n.b.
Leerlingen Voortgezet Onderwijs	168	182	181	n.n.b.
Fysieke structuur	2014	2015	2016	Per 1-8-2017
Bebouwde kernen	16	16	16	16
Kernen met > 500 adressen	4	4	4	4
Woonruimten	4828	4882	4889	4874
Bijzondere woongebouwen	363	1	1	1
Recreatiewoningen	397	403	413	413
Oppervlakte gemeente totaal	24032 ha	24032 ha	24032 ha	24032 ha
Oppervlakte land	17055 ha	17055 ha	17055 ha	17055 ha
Oppervlakte binnenwater	1505 ha	1505 ha	1505 ha	1505 ha
Oppervlakte buitenwater	5672 ha	5672 ha	5672 ha	5672 ha

Bronnen:

Ministerie van Binnenlandse zaken (Verzamelstaat uitkering gemeentefonds)

Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs) DUO.

Basisregistratie Personen gemeente De Marne (BRP)

Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne (BAG)

Toelichting Kerngegevens

Woonruimten:

De gegevens voor woonruimten, recreatiewoningen en bijzondere woongebouwen komen uit de Basis Administratie Gebouwen (BAG). Door de BAG worden per 2015 andere maatstaven gehanteerd voor de tellingen in vergelijking met 2013 en 2014. Daardoor komt het aantal bijzondere woongebouwen op 1 (kazerne).

Het aantal woonruimten is inclusief de combinatiefuncties: gezondheidszorgfunctie, industrie functie, kantoorfunctie, bijeenkomstfunctie, winkelfunctie en overige gebruiksfuncties.

Aantal bedrijven (*):

Het aantal bedrijven in onze gemeente laat een groot verschil zien ten opzichte van 2015. De afgelopen jaren hebben wij gebruik gemaakt van de registratie van de Kamer van Koophandel als bron. Deze telling is echter niet helemaal volledig, omdat niet alle bedrijven worden meegeteld, bijvoorbeeld zelfstandigen (zzp'ers) of ondernemingen die niet zelf een bedrijfshuisvesting hebben. Om eenduidige cijfers te publiceren gebruiken we de cijfers die door LISA worden geregistreerd. LISA is een databestand met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Voor de website Marnecultuur maken we eveneens gebruik van deze cijfers.

Onderwijs:

De definitieve cijfers van het aantal leerlingen in het onderwijs worden in december 2017 bekend gemaakt; de teldatum is 1-10-2017.

Bijlage 2: Overzicht en toelichting reserves en voorzieningen

Reserves	Begr 1-1- 2017	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2018	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2019	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2020	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2021	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2022
AR Algemene Reserve	3.578	-2.988	2.051	2.641		208	2.849		267	3.116		295	3.411		172	3.583
AR Resultaat jaarrekening	1.279	-1.279		0			0			0			0			0
AR GRP 2014-2018	-90	-23	22	-91			-91			-91			-91			-91
Totaal Algemene reserve	4.767	-4.290	2.073	2.550	0	208	2.758	0	267	3.025	0	295	3.320	0	172	3.492

3: BR Trace Mensingew. - Zoutkamp	140			140			140			140			140			140
4: BR Profilering Wadden			50	50			50			50			50			50
5: BR Peuterspeelzaalwerk	83			83	-4		79	-4		75	-4		71	-4		67
5: BR Herbouw Jeugdsoos Wehe den Hoorn	157	-17		140			140			140			140			140
5: BR Uitbreiding kindcentrum		-76	76	0			0			0			0			0
5: BR Gymnastiekles		-31	110	79	-75	25	29	-44	15	0			0			0
5: BR Gymlokaal Wehe den Hoorn	110	-40		70			70			70			70			70
6: BR Vervanging speeltoestellen	16		4	20			20			20			20			20
6: BR Tennisbaan Kloosterburen	14			14			14			14			14			14
6: BR NASB sportcoach	9	-9		0			0			0			0			0
6: BR Friciekosten bibliotheek	36	-9		27	-9		18	-9		9	-9		0			0
6: BR Sportdorp Leens			50	50	-25		25	-25		0			0			0
7: BR Participatie en reïntegratie	8	-8		0			0			0			0			0
7: BR Vitaliteit 1		-103	161	58	-58		0			0			0			0
7: BR-WMO huishoudelijke hulp	25			25			25			25			25			25
7: BR-WMO uitvoeringskosten	35			35			35			35			35			35
7: BR Uitvoeringskosten 3D	17		43	60			60			60			60			60
7: BR Beleid 3D	587	-424	833	996			996			996			996			996
8: BR Klimaatbeleid	65	-5		60	-5		55	-5		50	-5		45	-5		40
9: BR Lauwersom	51			51			51			51			51			51
9: BR PROloog algemeen	781		90	871			871			871			871			871
9: BR Beheerskosten Waddenwandelen			1	1			1			1			1			1
9: BR Beheerskosten Woningbouw Leens			19	19			19			19			19			19
9: BR Beheerskosten PROloog Lauwersom			3	3			3			3			3			3
9: BR Werelderfgoedcentrum			1.000	1.000			1.000			1.000			1.000			1.000
9: BR Dekkingsreserve LED verlichting			300	300	-12		288	-12		276	-12		264	-12		252
9: BR Uitvoering plannen dorpen		-1.371	1.371	0			0			0			0			0
9: BR Programma Krimp en leefbaarheid	308	-19		289			289			289			289			289
10: BR Friciekosten	153	-153		0			0			0			0			0
10: BR Enexis gelden	1.513	-1.513		0			0			0			0			0
10: BR Vitaliteit 2			44	44	-44		0			0			0			0
10: BR Midterm		-4.162	4.172	10			10			10			10			10
10: BR Inhuur		-50	50	0			0			0			0			0
Totaal bestemmingsreserves	4.108	-7.990	8.377	4.495	-232	25	4.288	-99	15	4.204	-30	0	4.174	-21	0	4.153

Totaal Reserves	8.875	-12.280	10.450	7.045	-232	233	7.045	-99	282	7.229	-30	295	7.494	-21	172	7.645
------------------------	--------------	----------------	---------------	--------------	-------------	------------	--------------	------------	------------	--------------	------------	------------	--------------	------------	------------	--------------

Voorzieningen	Begr 1-1- 2017	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2018	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2019	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2020	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2021	Onttrekkingen	Toevoegingen	Begr 1-1- 2022
VZ Voormalig/pensioen wethouders				223	-95		128	-95		33	-47		-14	-5		-19
VZ Organisatiewijziging	597	-101		496	-112		384	-112		272	-112		160	-112		48
VZ risico starterslening SVN	36		64	100			100			100			100			100
VZ Ability - ICT				51		51	102		51	153		25	178	-1		177
VZ Risico BV afvalverwerking	15		5	20		5	25		3	28			28			28
VZ Egalisatiefonds afvalstoffenheffing	613	-18		595	-106		489	-95		394	-77		317	-77		240
VZ GRP 2014-2018	-90		289	199		71	270		161	431		198	629		239	868
VZ Gronden en terreinen	46			46			46			46			46			46
VZ Trekweg Ulrum	380			380			380			380			380			380
VZ Vordering Enexis	109	-85		24			24			24			24			24
VZ SoZa debiteuren	169		6	175			175			175			175			175
VZ Dubieuze (belasting) debiteuren	199	-26		173			173			173			173			173
Totaal voorzieningen	2.074	-230	364	2.482	-313	127	2.296	-302	215	2.209	-236	223	2.196	-195	239	2.240

Toelichting reserves en voorzieningen

Algemene reserve	Doel	Toelichting
Algemene reserve Reserve voor het opvangen van niet begrote kosten en de geïdentificeerde risico's.		
Algemene reserve GRP	Het jaarlijks resultaat GRP (waaronder rioolheffing) wordt hierin gestort.	De reserve GRP wordt gerekend tot de algemene reserve omdat het een negatief saldo heeft. Na 2016 komen de meeropbrengsten in de voorziening GRP. Verdere toelichting staat vermeld in de paragraaf Lokale heffingen.

Bestemmingsreserve	Doel	Toelichting
3 : Trace Mensingeweer - ZTKP	Verkeersveiliger maken van Tracé Mensingeweer-Zoutkamp.	
4 : Profilering Wadden	Het stimuleren van economische groei door een betere samenwerking en profilering van het Waddengebied.	gevormd bij de midterm 2017
5 : Peuterspeelzaalwerk	Reserve bestemd voor de verplaatsing van de peuterspeelzaal te Zoutkamp.	
5 : Herbouw Jeugdsoos Wehe-den Hoorn		Vooruitlopend op een eventuele herinvestering is een uitkering ontvangen van de brandverzekering.
5 : Uitbreiding kindcentrum	Voor de vestiging van een consultatie bureau in het IKC Leens	gevormd bij de midterm 2017
5 : Sportdorp Leens	Ten behoeve van activiteiten en ondersteuning bij 'sportdorp Leens'	gevormd bij de midterm 2017
5 : Gymlokaal Wehe-den Hoorn	Reserve is bestemd voor de sloopkosten van de gymzaal in Wehe-den Hoorn en budget voor een tegemoetkoming in vervoerskosten van beide scholen en mogelijke initiatieven vanuit het dorp.	Bij de actualisatie van het Integraal HuisvestingsPlan (IHP 2015-2018) in april 2015, is besloten tot het instellen van deze bestemde reserve.
6 : Vervanging speeltoestellen	Reserve bestemd voor het vervangen van speeltoestellen	Jaarlijks wordt bekeken of het restant begrotingsbudget moet worden gestort

		in deze reserve. De restrictie is dat de reserve nooit hoger mag zijn dan k€20 (raadsbesluit 15-10-2013).
6 : Tennisbaan Kloosterburen	Privatisering tennisbaan.	Alvorens overdracht plaats vindt zijn middelen gereserveerd ten behoeve van renovatie.
6 : NASB sportcoach	Stimulering van sportactiviteiten	De middelen zijn afkomstig uit de stimuleringsregeling Nationaal Plan Sport en Beweging (NASB) en bedoeld voor bekostiging van activiteiten in de periode 2014-2017.
6 : Frictiekosten bibliotheek	De bestemde reserve is gevormd voor de frictiekosten van Biblionet.	In de raadsvergadering van 22 september is de uitwerking van de bibliotheekvoorziening 2016 behandeld. Daarin is tevens besloten dat de eenmalige frictiekosten Biblionet t.l. komen van de gemeente.
6 : Gymnastiekles	Het geven van een impuls aan het vakonderwijs voor gymnastiek op alle basisscholen.	gevormd bij de midterm 2017
7 : Participatie en re-integratie	Reserve i.v.m. toekomstige financiële ontwikkelingen Ability.	
7 : Vitaliteit	ter aanvulling van de inzet van de vitaliteitscoördinator en voor de totstandkoming van planvorming van en voor de dorpen	gevormd bij de midterm 2017
7 : Wmo-huishoudelijke hulp	Deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op te huishoudelijk hulp op te vangen.	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op de Wmo huishoudelijke hulp budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
7 : Wmo-uitvoeringskosten	Deze reserve is gevormd in 2014 en bedoeld om de eventuele tekorten in 2015 op huishoudelijke hulp op	Het Rijk past met ingang van 2015 een flinke korting toe op

	te vangen.	de Wmo huishoudelijke hulp budgetten. De reserve dekt een deel van dit tekort.
7 : Uitvoeringskosten drie transities	De reserve is bedoeld om de extra uitvoeringskosten van de decentralisaties Wmo, jeugd en participatie te kunnen financieren.	De door het Rijk beschikbaar gestelde budgetten zijn onvoldoende gebleken om de uitvoeringskosten te financieren.
7 : Beleid 3D	De onderuitputting in 2015 van 3D budgetten wordt beschikbaar gehouden teneinde eventuele toekomstige tekorten te kunnen dekken.	
8 : Klimaatbeleid	De reserve is ingesteld voor de uitvoering van het klimaatbeleid 2004-2008.	Elk jaar wordt € 5.000 onttrokken in verband uitvoering van nieuwe initiatieven.
9 : Herstructurering woonplan	De middelen werden gebruikt voor het opwaarderen van de openbare ruimte in herstructurerings-gebieden.	Het restant van de reserve wordt betrokken bij de krimp- en leefbaarheidsvraagstukken.
9 : Projecten PROLoog (PROLoog Algemeen, Project Lauwersom)	Reserve bestemd voor de projecten van PROLoog (gemeentelijke bijdragen)	De eigen bijdragen van de gemeente in deze projecten worden toegevoegd aan de bestemde reserves. Op het moment dat een project gereed is wordt deze in exploitatie genomen.
9 : Beheerskosten	ten behoeve van beheerskosten Waddenwandelen, PROLoog-Lauwersom en de woningbouwlocatie Leens-Oost	in kadernota 2016 is afgesproken om het niet verbruikte deel van een aantal beheersbudgetten te storten in een bestemde reserve.
9 : Werelderfgoedcentrum	bijdrage van de gemeente aan de ontwikkeling van het centrum en/of openbare ruimte	gevormd bij de midterm 2017
9 : Dekkingsreserve LED verlichting	Ter dekking van de afschrijvingslasten als gevolg van de vervanging en ombouw van ca. 400 lichtmasten naar LED verlichting	gevormd bij de midterm 2017

9 : Uitvoering plannen dorpen	ten behoeve van de actualisatie en uitvoering van de dorpsvisies	gevormd bij de midterm 2017
9 : Programma Krimp en Leefbaarheid	De eigen bijdrage van de gemeente wordt opgenomen in de reserve.	De dekking van de jaarlijkse kosten van dit programma vindt plaats door subsidie van derden en een onttrekking uit de bestemde reserve (eigen bijdrage gemeente)
10: Frictiekosten	Doel is hieruit incidentele kosten te betalen voor de ontwikkeling van de gemeentelijke organisatie (kerntaken, regiegemeente) en realisatie van bezuinigingen.	Bij het Herstelplan 2010 is deze reserve gevormd.
10 : Enexis gelden	ten behoeve van de financiering van de midterm	
10 : Midterm	ten behoeve van de vorming van de verschillende midterm reserves	
10 : Inhuur	Het verruimen van het budget inhuur en waar nodig voor capaciteit bij communicatie	gevormd bij de midterm 2017

Voorziening	Toelichting
Voormalige/pensioen wethouder	Bij de jaarrekening 2016 gevormde voorziening in verband met de pensioenbetalingen aan gepensioneerde oud-wethouders die niet zijn ondergebracht bij het ouderdoms- en nabestaanden pensioen van Loyalis.
Organisatieontwikkeling	Voorziening i.v.m. personele kosten organisatiewijziging
Risico starterslening SVN	Betreft een risico voorziening voor via de SVN uitgezette startersleningen.
Ability - ICT	Voorziening in verband met verhoging van de samenvoegingskosten.
Risico BV afvalverwerking	Voorziening t.b.v. risico afwaardering aandelenkapitaal
Egalisatiefonds afvalstoffenheffing	Het opvangen van prijschommelingen (demping, verlaging) in het tarief van de afvalstoffenheffing. Overschotten worden gestort in de reserve en verrekend in toekomstige tarieven.
GRP 2014-2018	Het jaarlijkse resultaat van het GRP (waaronder rioolheffing) wordt hierin gestort en verrekend in toekomstige tarieven.
Gronden en terreinen	voorziening gevormd bij de jaarrekening 2016 bestaande uit de eerdere voorzieningen 'afwaardering gronden niet in exploitatie gronden Ulrum' en 'grond Zoutkamp buitendijks.'
Trekweg Ulrum	Voorziening grondexploitatieopzet Trekweg i.v.m. tekorten op termijn.
Vordering Enexis	Voorziening t.b.v. afwaardering vordering Enexis.
SoZa debiteuren	Voorziening t.b.v. SoZa debiteuren.
Dubieuze debiteuren	Voorziening t.b.v. dubieuze debiteuren.

Bijlage 3: Overzicht personele lasten

Overzicht personele lasten (bedragen x € 1.000)	Begroting	Meerjarige doorkijk		
	2018	2019	2020	2021
Totaal personeel in dienst	4.305	4.305	4.155	4.155
Totaal inhuur	200	200	200	200
Budget functiewaardering	5	5	5	5
Flexibele beloning	15	15	15	15
Cafetariamodel CAR/UWO	12	12	12	12
Overwerk (o.a. voor gladheid)	45	45	45	45
Stagevergoedingen	5	5	5	5
Representatiekosten	21	21	21	21
Reis- en verblijfkosten	45	45	45	45
Totaal overige personeelskosten	148	148	148	148
Opbrengsten uitgeleend personeel	-67	-67	-67	-67
Uitkeringen voorm. personeel	0	0	0	0
Totaal personeel organisatie	4.586	4.586	4.436	4.436
Bestuur (raad/college)	404	404	404	404
Pensioen/wachtgeld bestuurders	85	85	85	85
Totaal raad/college	489	489	489	489
Totaal personeel en raad/college	5.076	5.076	4.926	4.926

NB: vanaf 2013 worden de personele kosten van de BMW-samenwerking elders apart verwerkt (SOZawe, ICT, P&O).

Bijlage 4: Ontwikkelingen kadernota 2018-2021

Kadernota 2018-2021

In juli 2017 is de kadernota 2018-2021 behandeld in raad. In de kadernota zijn de beleidsinhoudelijke en financiële kaders aangeven voor het opstellen van de begroting 2018 en de meerjarendoorkijk 2019-2021. Omdat in de raadsvergadering d.d. 28 februari 2017 de raad heeft ingestemd met de notitie Midterm is de kadernota pragmatisch ingestoken. Daarbij is voortgeborduurd op de notitie Midterm en presenteert de laatste inzichten met financiële consequenties zoals de Meicirculaire gemeentefonds 2017

De verschillende ontwikkelingen in samengevatte vorm en gespecificeerd zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

Tabel ontwikkelingen opgenomen in de kadernota 2018-2021

(-) is nadelig (+) is voordelig

Ontwikkeling uit (in k€)	2018	2019	2020	2021
Aanvaard beleid (autonome ontwikkelingen)	-72	-92	-112	-112
Ontwikkeling nieuw beleid	-340	-317	-167	-127
Ontwikkeling (ruimtevragend)	-412	-408	-278	-238

Autonome ontwikkelingen

Ontwikkelingen als gevolg van gewijzigde prijzen en aantallen

Bedragen in k€

cijfer met "-" is nadelig (+) is voordelig							
Pgr	nr	Onderwerp	2018	2019	2020	2021	
2	1	Veiligheidsregio Groningen	-45	-45	-45	-45	
9	3	Verkoop gronden	-20	-40	-60	-60	
9	4	Omgevingsdienst Groningen	-7	-7	-7	-7	
		Totaal	-72	-92	-112	-112	

Toelichting autonome ontwikkelingen

2.1 Veiligheidsregio Groningen

Uit de (concept)beleidsbegroting 2018 van de Veiligheidsregio Groningen volgt voor de deelnemende gemeenten (andermaal) een hogere bijdrage als gevolg van toegenomen uitgaven (uitzetting van de begroting). Hieraan liggen autonome – niet te beïnvloeden – oorzaken ten grondslag. De VRG zoekt ook oplossingen in de eigen organisatie, maar rekent de uitzetting ook door aan de gemeenten. Voor De Marne komt de jaarlijkse bijdrage op € 931.219, een verhoging ten opzichte van 2017 van ruim €45.000 (bijdrage 2017: € 885.984).

9.3 Verkoop gronden

Sinds 2014 zijn in de begroting de structurele inkomsten voor de incidentele verkoop van overtollige landbouwpercelen fors verhoogd. De structureel geraamde inkomsten van € 99.500/jaar zijn alle jaren ruimschoots gehaald. Het einde is echter wel in zicht. De overtollige voorraad wordt kleiner, de best verkoopbare percelen zijn inmiddels verkocht, veel resterende percelen hebben ook een boekwaarde die eerst moet worden afgelost. Voorafgaand aan het opstellen van de meerjarenbegroting 2018-2021 wordt nu een meerjarige verkoopplanning gemaakt. Op basis hiervan kunnen de meerjarige opbrengsten (gefaseerd) worden afgebouwd.

9.4 Omgevingsdienst Groningen

Uit de (concept)beleidsbegroting 2018 van de Omgevingsdienst Groningen volgt voor de deelnemende gemeenten een hogere bijdrage. Op basis van de afgesproken verdeelsleutel resulteert dit een bijdrage van € 629.290 (€ 7.290).

Ontwikkelen (nieuw) beleid

In onderstaande tabel zijn alle ruimtevragers (RV) en ruimtebieders (RB) weergegeven die betrekking hebben op ontwikkelingen van nieuw beleid en in bestaand beleid.

Exploitatie

Ontwikkeling kadernota 2018-2021			(bedragen * € 1.000; (-) is nadelig, (+) is voordelig			
Pgr	Nr	Onderwerp	2018	2019	2020	2021
3	1	Revitalisatie en reconstructie wegen	-50			
3	1	Revitalisatie en reconstructie wegen		p.m.	p.m.	p.m.
3	2	Trillingshinder planontwikkeling	-20			
3	2	Trillingshinder uitvoering		-15	-15	-15
3	3	Herstel schade bermen buiten bebouwde kom	-55	-55	-55	-55
3	4	Herstructurering De Marne		-21	-21	-21
3	5	Uitbreiding formatie Infra	-150	-150		
3	6	Baggerplan Bedum en De Marne	-50	-50	-50	-10
3	7	Fietspaden defensierterrein		p.m.	p.m.	p.m.
6	1	Vervanging vloer gymnastiek Zoutkamp		-1,5	-1,5	-1,5
8	2	Uitbreiding begraafplaats Ulrum		-11	-11	-11
9	1	Herstructurering De Marne		-13	-13	-13
9	2	Invoering omgevingswet	-15			
Totaal			-340	-317	-167	-127

Investerings

Ontwikkeling kadernota 2018-2021			(bedragen * € 1.000)			
Pgr	Nr	Onderwerp	2018	2019	2020	2021
3	1	Revitalisatie en reconstructie wegen	p.m.			
3	2	Trillingshinder uitvoering	150			
3	4	Herstructurering De Marne	269			
3	7	Fietspaden defensierterrein	p.m.			
6	1	Vervanging vloer gymnastiek Zoutkamp	20			
8	1	Herstructurering De Marne	430			
3	2	Uitbreiding begraafplaats Ulrum	150			
9	1	Herstructurering De Marne	111			
Totaal			1.130			

3.1. Revitalisatie en reconstructie wegen

De fundatie van veel wegen is niet berekend op het gebruik door het huidige verkeer. Veel van deze wegen zijn gedeformeerd en/of hebben veel zichtbare schade aan het wegdek, kant van de weg of de berm. Vaak zie je ook veel plassen of kuilen op en naast de weg. Over deze wegen ontstaan meer en meer klachten. Daarnaast loopt het aantal schademeldingen op. Met regulier onderhoud is dit niet op te lossen. Voor revitalisatie en/of reconstructie is nog geen geld gereserveerd. Het is van belang een plan te maken om in te kunnen schatten welke benodigde middelen op de middellange termijn en lange termijn nodig zijn. De geraamde kosten zijn € 50.000 in 2018. De investeringen die hieruit voortvloeien zijn op dit moment nog niet aan te geven. Daarom is hiervoor vanaf 2019 een p.m. bedrag opgenomen.

3.2 Trillingshinder

Trillingshinder komt steeds vaker voor. Op dit moment loopt er een pilot trillingshinder in de dorpen Hornhuizen en Houwerzijl. Het doel is maatregelen te bedenken die trillingshinder door verkeer op woningen en bewoners tegengaan. Op basis van de pilot kan beleid worden geformuleerd voor alle betrokken dorpen. De maatregelen uit de pilot zullen vervolgens worden vertaald in een financiële begroting. De kosten voor de ontwikkeling van het beleidsplan in 2018 bedragen € 20.000. Om in Houwerzijl en Hornhuizen direct te kunnen beginnen is de inschatting dat in 2018 € 150.000 nodig is (kapitaallast € 15.000 per jaar).

3.3 Herstel schade bermen buiten de bebouwde kom

Door gebruik van breed/zwaar verkeer op relatief smalle wegen buiten de bebouwde kom wordt er regelmatig gebruik gemaakt van de berm. Hierdoor ontstaat bermschade (kuilen en gaten langs de weg). Kuilen en gaten moeten regelmatig worden gedicht. Het regenwater moet kunnen afstromen naar de sloot. Het huidige bedrag van € 5.000 in de exploitatie is onvoldoende. Om gevaarlijke situatie te voorkomen is regelmatig herstel nodig. We stellen voor het budget met € 55.000 per jaar te verhogen.

3.4. Herstructurering De Marne

Vanuit het Woon- en Leefbaarheidsplan en de transformatieopgave die er voor de woningvoorraad ligt, zijn er afspraken (tot 2020) met de woningcorporatie gemaakt over de aanpak van de sociale huurvoorraad. Deze aanpak houdt op veel plekken een verdunning van het aantal woningen en het bouwen van levensloopbestendige woningen in. Hiervoor is het noodzakelijk om de openbare ruimte opnieuw in te richten om deze weer goed bij de leefomgeving aan te laten sluiten.

De werkzaamheden concentreren zich in de dorpen: Eenrum, Leens, Wehe-den Hoorn en Zoutkamp en zullen plaatsvinden van 2018 tot en met 2020. In de berekening wordt de investering in 2018 geplaatst omdat detaillering nog niet kan worden aangegeven. De kosten hiervoor zijn geraamd tot 2020 op totaal € 1 miljoen.

Overzicht Herstructurering De Marne (bedragen *€1000)	
Totale investering	2018
Investering wegen/omgeving (programma 3), afschrijving 25 jaar, 3% rente	269
Investering aanpassing riolering (programma 8), afschrijving 50 jaar, 3% rente	430
Herstructurering (programma 9) € 190.000 overheveling *), investering € 111.000	301
Totale investering	1.000

*) Voor de investeringskosten gelieerd aan herstructurering is nog € 190.000 beschikbaar uit het project Herstructurering Openbare Ruimte Programma Krimp en Leefbaarheid.

3.5. Uitbreiding formatie Infra

Het Taakveld Infra heeft de verantwoording om de zorgplicht voor een goed beheer van de infrastructuur, in onze gemeente vorm te geven. We moeten dit doen binnen de beschikbaar gestelde middelen welke onder druk zijn komen te staan door de recente bezuinigingen. Op basis van de omvang van het areaal en het vastgestelde beleid heeft het taakveld Infra een capaciteitsprobleem. Door de huidige onderbezetting neemt de werkdruk toe, stijgt het ziekteverzuim, worden noodzakelijke werkzaamheden niet gedaan en wordt meer en meer gestuurd op incidenten en meldingen. Voor de langere termijn is dit geen houdbare situatie.

Voor 2018 en 2019 is er extra inzet nodig van 1 fte voor regie en uitvoering. Door de extra inzet komen we in de gewenste regie- en beheerdersrol. Kosten inhuur voor de periode 2018 en 2019, € 150.000 per jaar.

3.6. Baggerplan Bedum en De Marne

In 2013 is het Afvalwaterbeleidsplan BMWV/NZV vastgesteld. In dit beleidsplan zijn een aantal gezamenlijke projecten gedefinieerd, waaronder het opstellen van een gezamenlijk baggerplan. Tot nu toe hebben de gemeenten Bedum en De Marne het baggeren van watergangen uitgevoerd zonder vastgesteld baggerbeleid en of baggerplan. Nadeel hiervan is dat er onvoldoende inzicht is in de toekomstige baggeropgave en baggerkosten.

Met het planmatig aanpakken van de baggerwerkzaamheden zijn ook de kosten begroot t/m 2026. Deze kosten bestaan uit jaarlijkse reguliere baggerkosten en kosten als gevolg van baggerachterstand. Jaarlijks zijn de reguliere baggerkosten € 20.000, hiervan kan de helft (€10.000) uit de rioolheffing worden gedekt. De andere helft komt ten laste van de algemene middelen. Deze verdeling in bijdrage (50/50) wordt ook toegepast op kosten als gevolg van baggerachterstand, totaal € 240.000 (hiervan wordt 3x € 40.000 uit de rioolheffing gedekt). De werkzaamheden worden uitgevoerd in 2018, 2019 en 2020 (kosten per jaar € 40.000 vanuit de algemene middelen).

3.7. Fietspaden Defensieroute

Al geruime tijd is er de wens om het recreatief medegebruik van het defensieroute te verbeteren. De huidige fietspaden worden doorkruist door tankwegen en die zorgen ervoor dat op 11 plekken de fietser moet afstappen. Voor een scootmobiel is het onmogelijk om deze passages te overbruggen. Een verharding van deze overgangen verbetert de kwaliteit van deze recreatieve route en maakt het tevens toegankelijk voor mindervaliden. Wij zullen de mogelijkheden hiervoor afstemmen met Defensie en inventariseren hoe wij, samen met andere partijen, dit voorstel kunnen financieren.

4. Waddenopgave

In de Midterm 2017 is ook de ambitie voor de Waddenopgave geformuleerd. Hieraan wordt inmiddels uitvoering gegeven in samenwerking met de drie andere kustgemeenten (Eemshaven, Delfzijl, Oldambt). Ook De duurzame doorontwikkeling van de haven van Lauwersoog wordt als onderdeel van deze Waddenopgave opgepakt door externe partijen, Provincie en gemeente faciliteren hierbij. De verwachting is dat dit in 2018 leidt tot de ontwikkeling van concrete Waddenfondsprojecten. Aan de betrokken gemeenten zal dan een bijdrage worden gevraagd in de vorm van cofinanciering (bijdrage is p.m. opgenomen).

6.1. Vervanging vloer gymnastieklokaal Zoutkamp

De huidige sportvloer is in 1981 aangebracht en is in 1999 voorzien heeft een facelift ondergaan. De vloer is meer dan 35 jaar in gebruik. Uit de jaarlijkse onderhoudsrapportages blijkt een toename van scheurvorming. Door het "nat reinigen" komt hierdoor water onder de toplaag, waardoor bolling en grotere scheuren ontstaan. De kans op blessures en ongevallen bij de gebruikers wordt steeds groter. Investering € 20.000.

7. Sociaal Domein

Ontwikkelingen met financiële consequenties zijn meegenomen in de begroting van het Sociaal Domein. Eventuele over- of onderschrijdingen worden ten bate of ten laste van de hiervoor bestemde reserves van de begroting Sociaal Domein gebracht. Deze begroting wordt separaat aan de raad ter vaststelling aangeboden. In de begroting 2018 zullen de meerjarige financiële consequenties van de uitvoering van het Sociaal Domein door de gemeenschappelijke regeling PNG worden overgenomen.

8.1. Herstructurering De Marne

Zie Programma 3 Herstructurering De Marne, investering € 430.000 voor riolering. De investering en kapitaallasten kunnen worden uitgevoerd binnen het rioleringsprogramma

8.2. Uitbreiding begraafplaats Ulrum

Binnen 3 jaar zal de begraafplaats Ulrum vol zijn. Wanneer in 2018 de uitbreiding wordt aangelegd, heeft de grond een jaar de tijd om te kunnen herstellen.

In de gemeente De Marne kan men een graf kopen voor onbepaalde tijd. Dit beleid is door de gemeenteraad op 28 juni 2016 vastgesteld. Om te kunnen voldoen aan deze doelstelling van het beleid: “De gemeente De Marne vindt het belangrijk dat mensen in hun eigen omgeving begraven kunnen worden”, is uitbreiding voor de begraafplaats van Ulrum noodzakelijk. Met deze uitbreiding is er voor de komende 50 jaar voldoende ruimte (800-900 plaatsen) aanwezig om in de behoefte te voorzien. Investering van €150.000.

Het is niet wenselijk om de uitbreiding gefaseerd te doen. Aanvoer van zware materialen zal moeten gebeuren via andermans grond. Afscherming van de uitbreiding gebeurt middels groen, dat duurt minstens vijftien tot twintig jaar voor de aanplant enige omvang heeft. Met de wetenschap dat de volgende uitbreiding dan weer bijna voor de deur staat, kan dit voor het beeld en de gewenste privacy, beter in een keer worden meegenomen.

9.1. Herstructurering De Marne

Zie Herstructurering De Marne, investering € 111.000.

Totaal is er € 301.000 benodigd. Voor de kosten gelieerd aan herstructurering is nog € 190.000 beschikbaar uit het project Herstructurering Openbare Ruimte Programma Krimp en Leefbaarheid. Voor herstructurering openbare/ruimte en is op basis van de raming nog € 111.000 extra nodig voor de herstructurering.

9.2. Omgevingswet

T.b.v. de invoering van de Omgevingswet is in 2018 een bedrag nodig van € 15.000. Bedrag is bedoeld voor training, onderzoek (impactanalyses) en inhuur externe kennis. Overigens wordt de voorbereiding van de implementatie van Omgevingswet gezamenlijk opgepakt door de vier BMW-gemeenten en hangt dit onder de paraplu van de herindeling.

Bijlage 5: Lijst met begrippen en afkortingen

AB	=	Algemeen Bestuur
AMK	=	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
AO	=	Administratieve Organisatie
APV	=	Algemene Plaatselijke Verordening
BAG	=	Basisadministratie Gebouwen gemeente De Marne
BBP	=	Bruto Binnenlands Product
BBV	=	Besluit Begroting en Verantwoording
Bbz	=	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
BDuR	=	Brede Doeluitkering Rampenbestrijding
Berap	=	Bestuursrapportage
BMW	=	Bedum, De Marne en Winsum
BMWE/NZV	=	gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond en waterschap Noorderzijlvest
BNG	=	Bank Nederlandse Gemeenten
BOR	=	Beheer Openbare Ruimte
BRP	=	Basisregistratie Personen gemeente De Marne
BRZO	=	Besluit Rampen en Zware Ongevallen
BTW	=	Belasting Toegevoegde Waarde
BVP	=	Best Value Procurement (Prestatie Inkoop)
CAO	=	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	=	Centraal Bureau voor de Statistiek
CJG	=	Centrum voor Jeugd en Gezin
CIZ	=	Centrum Indicatiestelling Zorg
COELO	=	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CROW	=	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
DB	=	Dagelijks Bestuur
DEAL	=	Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum
DHW	=	Drank- en Horecawet
DUO	=	Ministerie van VWS (Dienst Uitvoering Onderwijs)
EGD	=	Elektriciteitsbedrijf Groningen Drenthe
EMU	=	Economische Monetaire Unie
ESF	=	Europees Sociaal Fonds
EZRT	=	Economische zaken, recreatie en toerisme
FIDO	=	Wet Financiering Decentrale Overheden
FPU	=	Flexibel Pensioen en Uittreden
Fte	=	Fulltime-equivalent
GBA	=	Gemeentelijke Basis Administratie
GCC	=	Gemeentelijk Contact Centrum (voorheen KCC)
GMSD	=	Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein
GR PG&Z	=	Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg
GVVP	=	Gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan
Gw	=	Gemeentewet
HHT	=	Huishoudelijke Hulp Toelage
I&A	=	Informatisering en Automatisering
IBAN	=	International Bank Account Number
ICT	=	Informatie- en communicatietechnologie
IHP	=	Integraal Huisvestingsplan
IAU	=	Incidentele aanvullende uitkering
IOAW	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte

		werkloze werknemers
IOAZ	=	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte Gewezen zelfstandigen
IPO	=	Interprovinciaal overleg
KCC	=	Klant Contact Centrum (gewijzigd in GCC)
KLPD	=	Korps Landelijke Politie Diensten
KOR	=	Kwaliteit Openbare Ruimte
L&E	=	Lauwers en Eems
LISA	=	Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen
MKB Noord	=	Midden- en Kleinbedrijf Noord
NASB	=	Nationaal Actieplan Sport en Bewegen
NOM	=	Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord Nederland
OAB	=	Onderwijs Achterstanden Beleid
ODG	=	Omgevingsdienst Groningen
OGGZ	=	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKE	=	Wet Ontwikkelingskansen door kwaliteit en Educatie
OZB	=	Onroerendezaakbelasting
P&C	=	Planning & Controll
P&O	=	Personeel & Organisatie
PGB	=	Persoonsgebonden budget
RIVM	=	Rijks Instituut voor Volksgezondheid en Milieu
RIGG	=	Regionaal Inkoop Orgaan Groninger Gemeenten
RMC	=	Regionaal Meld- en Coördinatiepunten (vroegtijdig schoolverlaters)
RWS	=	Rijks Water Staat (Klimaatmonitor)
SW&D	=	Stichting Welzijn en Dienstverlening
SNN	=	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
SEPA	=	Single European Payments Area
SoZa	=	Sociale Zaken
SVB	=	Strategisch Voorraad Beheer (woningen)
TIS	=	Transities in Samenhang
TTC	=	Test- en Training Centrum
VCA	=	Veiligheid, gezondheid en milieu Checklist Aannemers (certificaat)
VCPO	=	Vereniging Christelijk Primair Onderwijs
VNG	=	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VSV-ers	=	Vroegtijdig School Verlaters
VTH	=	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVE	=	Voor- en Vroeg schoolse Educatie
VVN	=	Veilig Verkeer Nederland
Wabo	=	Wet Algemene bepalingen Omgevingsrecht
Wet STAP	=	Wet stimulering arbeidsparticipatie
Wet WOZ	=	Wet waardering onroerende zaken
WI	=	Wet inburgering
Wmo	=	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WSW	=	Wet Sociale Werkvoorziening
WWB	=	Wet werk en bijstand
WLE	=	Werk Leefbaarheid Energie
WLP	=	Woon- en leefbaarheidsplan
ZvJG	=	Zorg voor Jeugd Groningen

Begrippen

Autorisatiefunctie	=	één van de functies van de begroting. Met de vaststelling van de begroting, meer specifiek het overzicht van baten en lasten, verleent de raad aan het college de bevoegdheid tot het doen van uitgaven en het aangaan van verplichtingen binnen het vastgestelde budget.
Actief (Activa)	=	een uit gebeurtenissen in het verleden voortgekomen middel waarover de gemeente de beschikkingsmacht heeft en hetzij van economisch nut is, hetzij een publieke taak vervult.
Balans	=	onderdeel van de jaarrekening. De balans geeft een overzicht van de bezittingen, vreemd en eigen vermogen (activa en passiva) van de gemeente.
Basisondersteuning	=	preventieve ondersteuning aan inwoners (o.a. Welzijnswerk, Algemeen Maatschappelijk werk, Jeugd- en Jongeren werk)
Baten	=	inkomsten die aan een periode zijn toegerekend. De begrotingsperiode is gelijk aan het kalenderjaar. Het begrip baten bevat zowel opbrengsten als andere voordelen. Voordelen worden in de toelichting apart aangegeven als incidentele baten.
Baten- en lastenstelsel	=	een begrotingsstelsel waarbij alle ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben.
BBV	=	besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten: voorschriften/eisen waaraan de documenten van de budgetcyclus moeten voldoen, te weten begroting, begrotingswijziging, meerjarenraming, jaarrekening en jaarverslag.
Bedrijfsvoering	=	de beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie. Onderdelen: organisatie, planning & control, personeel, informatisering & automatisering, inkoop en facilitaire zaken.
Begroting	=	instrument van de raad om het budgetrecht toe te passen. Een begroting geeft op programmaniveau aan welk beleid de gemeente voorstaat, hoeveel middelen daarvoor worden beschikbaar gesteld en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.
Beleidsbegroting	=	onderdeel van de begroting waarin programmaplan en paragrafen zijn opgenomen.

Bestaand beleid	=	beleid waarover in voorgaande begrotingsjaren besluitvorming heeft plaatsgevonden en nog steeds geldend is. Ook wel aanvaard beleid of ongewijzigd beleid genoemd.
Bespaarde rente	=	rente van het eigen vermogen dat als financieringsmiddel is aangewend.
Dekkingsmiddelen	=	financiële middelen waarmee bestaand en nieuw beleid wordt afgedekt.
Doelmatigheid	=	het realiseren van bepaalde prestaties met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen.
Doelstelling	=	het beoogde eindresultaat bij de realisatie (uitvoering) van een activiteit.
Doeltreffendheid	=	de mate waarin de beoogde maatschappelijke effecten van het beleid ook daadwerkelijk worden behaald.
Financiële begroting	=	onderdeel van de begroting dat ingaat op de budgettaire aspecten en op de financiële gevolgen van de beleidsbegroting.
Geldelijke bezittingen	=	het totaal van langlopende uitzettingen, vorderingen, liquide middelen en overlopende activa.
Investerings	=	uitgaven voor gebruiksgoederen met een meerjarige economische waarde.
Investerings met economisch nut	=	kapitaalgoederen die opbrengsten voortbrengen en/of verhandelbaar zijn. Investerings met economisch nut moeten geactiveerd worden.
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	=	geactiveerde goederen die geen opbrengsten voortbrengen maar wel duidelijk een publieke taak vervullen, bijvoorbeeld wegen, straatverlichting.
Jaarrekening	=	de jaarrekening is de tegenhanger van de financiële begroting. De jaarrekening gaat in op de realisaties van het afgesloten begrotingsjaar. De jaarrekening is een onderdeel van de jaarrapportage en bestaat uit de programmarekening met toelichting en balans met toelichting.
Jaarverslag	=	het jaarverslag is de tegenhanger van de beleidsbegroting (programma-plan en paragrafen). Het verslag gaat in op de uitkomsten van de programma's van het afgesloten begrotingsjaar. Het jaarverslag is een onderdeel van de jaarrapportage en bestaat uit de programma-verantwoording en de paragrafen.

Lasten	=	uitgaven die aan een periode zijn toegerekend. De periode van een begroting is gelijk aan het kalenderjaar. Het begrip 'lasten' omvat zowel kosten als verliezen. Verliezen worden in de toelichting apart aangegeven als incidentele lasten en worden direct genomen. Voor verwachte verliezen worden voorzieningen getroffen.
Netto schuldquote	=	de netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden.
Nieuw beleid	=	voorgesteld beleid waarover door de raad nog een besluit dient te worden genomen. Sturing is derhalve nog mogelijk. Hieronder valt eveneens uitbreiding/intensivering van bestaand beleid.
Ommelander Samenwerkingsmodel	=	samenwerking van 12 Groninger gemeenten, waarbij gewerkt wordt met pijlerpartners en uitvoerders.
Overzicht baten en lasten	=	onderdeel van de financiële begroting, waarin integraal per programma de baten en lasten inzichtelijk worden gemaakt op basis waarvan de autorisatie voor de realisatie van het programmaplan geschiedt.
Paragraaf	=	volgens BBV worden in paragrafen onderwerpen behandeld die van belang zijn voor het inzicht in de financiële positie. De paragrafen bevatten de beleidsuitgangspunten (kaders) van beheersmatige activiteiten en lokale heffingen die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. Voor de volgende onderwerpen zijn paragrafen verplicht voorgeschreven voor zowel de begroting als de jaarrapportage: Lokale heffingen, weerstandsvermogen, onderhoud kapitaalgoederen, financiering, bedrijfsvoering, verbonden partijen en grondbeleid. De raad is vrij om ook voor andere onderwerpen een paragraaf in te stellen.
Programmarekening	=	staat van baten en lasten met verantwoordingstoelichting op programmaniveau; een onderdeel van de jaarrekening. Is de tegenhanger van het overzicht van baten en lasten van de begroting.
Programma	=	een samenhangend geheel van activiteiten gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.
Rechtmatigheid	=	het in overeenstemming zijn met geldende wet- en regelgeving, waaronder mede begrepen gemeentelijke verordeningen, raadsbesluiten en collegebesluiten.
Staat van baten en lasten	=	vergelijkbaar met de winst- en verliesrekening in het bedrijfsleven.

Treasury	=	alle activiteiten die zich richten op het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.
Verbonden partij	=	een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft.
Verplichtingen	=	plichten of verantwoordelijkheden om op bepaalde manier te handelen of te presteren jegens derden.
Vreemd vermogen	=	bestaande verplichtingen van de gemeente die voortkomen uit gebeurtenissen in het verleden waarvan de afwikkeling naar verwachting resulteert in een uitstroom van financieringsmiddelen. Vreemd vermogen is onder te verdelen in vaste en vlottende schulden, voorzieningen en overlopende passiva.
Voorzieningen	=	voorzieningen zijn passiefposten in de balans, die een schatting geven van de voorzienbare lasten in verband met risico's en verplichtingen, waarvan de omvang en/of het tijdstip van optreden per balansdatum min of meer onzeker zijn, en die oorzakelijk samenhangen met de periode voorafgaande aan die datum. Voorzieningen mogen niet groter of kleiner zijn dan de verplichtingen of risico's waarvoor ze zijn ingesteld. Voorzieningen worden tot het vreemd vermogen gerekend.
Weerstandsvermogen	=	de weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's.
Weerstandscapaciteit	=	alle middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten en financiële tegenvallers die onverwachts en substantieel zijn te dekken.

Toelichting beleidsindicatoren

Programma 2 Veiligheid

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Verwijzingen Halt <i>Bron: Halt, 2016</i>	Aantal per 10.000 jongeren	Het aantal verwijzingen naar Halt per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-17 jaar.
Harde kern jongeren <i>Bron: CBS Gereg.Crimi, 2016</i>	Aantal per 10.000 inwoners	Het aantal harde kern jongeren per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-24 jaar.
Winkeldiefstallen <i>Bron: CBS Gereg.Crimi, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven <i>Bron: CBS Gereg.Crimi, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten, lichamelijk letsel door schuld.
Diefstallen uit woning <i>Bron: CBS Gereg.Crimi, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners.
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte) <i>Bron: CBS Gereg.Crimi, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners	Het aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners.

Programma 3 Verkeer en vervoer

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig <i>Bron: VNL, 2015</i>	%	Als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen.
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser <i>Bron: VNL, 2015</i>	%	Als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen.

Programma 4 Economische zaken, landbouw en visserij, recreatie en toerisme

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Functiemenging <i>Bron: LISA, 2016</i>	%	De functiemengingsindex (FM) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Bruto Gemeentelijk Product <i>Bron: AvG, 2013</i>	Verhouding tussen verwacht en gemeten product	Bruto gemeentelijk product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen in gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (,100)
Vestiging (van bedrijven) <i>Bron: LISA, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma 5 Onderwijshuisvesting en educatie

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Absoluut verzuim <i>Bron: Ingrado, 2016</i>	Aantal per 1.000 leerlingen	Het aantal leerplichtigen dat niet staat inschreven op een school, per 1.000 leerlingen.
Relatief verzuim <i>Bron: Ingrado, 2016</i>	Aantal per 1.000 leerlingen	Het aantal leerlingen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 leerlingen.
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers) <i>Bron: DUO, 2014</i>	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificaties, het onderwijs verlaat.

Programma 6 Sport, kunst en cultuur

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Niet sporters <i>Bron: CBS/RIVM</i>	%	Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.

Programma 7 Sociaal Domein

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Jongeren met een delict voor de rechter <i>Bron: VJI, 2015</i>	% 12 t/m 21 jarigen	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Jongeren met jeugdhulp <i>Bron: CBS JEUGD, 2016</i>	% van alle jongeren tot 18 jaar	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdbescherming <i>Bron: CBS JEUGD, 2016</i>	% van alle jongeren tot 18 jaar	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).
Jongeren met jeugdreclassering <i>Bron: CBS JEUGD, 2016</i>	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo <i>Bron: CBS MSD Wmo, 2016</i>	Aantal per 10.000 inwoners	Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 180 deelnemende gemeenten.
Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Banen <i>Bron: LISA, 2016</i>	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Netto arbeidsparticipatie <i>Bron: CBS Arb.deelname, 2016</i>	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking.
Werkloze jongeren <i>Bron: VJI, 2015</i>	% 16 t/m 22 jarigen	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar).
Personen met een bijstandsuitkering <i>Bron: CBS Participatiewet, 2016</i>	Aantal per 10.000 inwoners	Het aantal personen met een bijstandsuitkering per 10.000 inwoners.
Lopende re-integratievoorzieningen <i>Bron: CBS Participatiewet, 2016</i>	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	Het aantal re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma 8 Milieu

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Omvang huishoudelijk restafval <i>Bron: CBS HH afval, 2015</i>	Kg/inwoner	De hoeveelheid restafval per bewoner per jaar (kg).
Hernieuwbare elektriciteit <i>Bron: RWS Kmo, 2015</i>	%	Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.

Programma 9 Leefomgeving

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Gemiddelde WOZ-waarde <i>Bron: CBS WOZ, 2016</i>	Duizend euro	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Nieuw gebouwde woningen <i>Bron: ABF, 2014</i>	Aantal per 1.000 woningen	Het aantal nieuwbouwwoningen per 1.000 inwoners.
Demografische druk <i>Bron: CBS Bevolking, 2017</i>	%	De som van het aantal personen van 0 tot 15 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 15 tot 65 jaar.
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden <i>Bron: COELO, 2017</i>	In Euro's	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden <i>Bron: COELO, 2017</i>	In Euro's	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.

Programma 10 Algemene middelen en ondersteuning

Naam indicator	Eenheid	Beschrijving
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	De toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst aan ten grondslag ligt.
Overhead	% van totale lasten	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primair proces.